28 KASIM 1960

SAYI : 33

uruсu Meclis Meseleleri

AKİS

HAFTALIK AKTÜALİTE MECMUASI

FİYATI : 1 LİRA

İkramiyeli
yeni Puro kalitesini
tecrübe ettiniz mi?
Amerikadan getirtilen modern yağ tasfiye makineleri ve yepyeni bir Amerikan formülü sayesinde PURO TUVALET SABUNUNUN kalitesi şimdi mükemmeliyetin şahikasına erişmiştir
● PURO TUVALET SABUNU'nun terkibinde krem hassaları vardır
● PURO TUVALET SABUNU cildi besler, yumuşatır, cazibe ve güzelliği artırır.
Kremli PURO TUVALET SABUNU
Üstelik Puro Tuvalet Sabunlarının içinde talihliler için
PARA VAR!
1000 liradan 1 liraya kadar çeşitli para ikramiyeleri Puro Tuvalet Sabunlarının içine Noter huzurunda rasgele serpiştirilmektedir.
BOL KÖPÜKLÜ - NEFİS KOKULU
PURO
TUVALET SABUNLARI 100 DE 100 SAFTIR

AKİS

Haftalık Aktüalite Mecmuası

Yıl: 6, Cilt; XIX, Sayı: 334
Yazı İşleri
Rüzgarlı Sokak Ovehan Kat 3 Daire 7
Tel : 11 89 92 P. K. 582 - Ankara

İdare :
Denizciler Caddesi 23/B
Rüzgârlı Matbaa Tel: 11 52 21

İstanbul Bürosu
Cağaloğlu Türkocağı C. Gürsoy Han
Tel : 27 12 07

Başyazar
Metin Toker

AKİS Neşriyat Ltd. *Şirketi adına imtiyaz sahibi ve yazı işlerini fiilen idare eden mes'ul müdür*
Kurtul ALTUĞ

Karikatür :
TURHAN

Fotoğraf :
Hüseyin EZER
Associated Press
Türk Haberler Ajansı

Klişe :
Doğan Klişe

Müesese Müdürü
Mübin TOKER

Bu mecmua Basın Ahlâk yasasına aymayı taahhüt etmiştir.

Abone şartları :
3 aylık (12 nüsha) : 10.00 lira
6 aylık (25 nüsha) : 20.00 lira
1 senelik (62 nüsha) : 40.00 lira
İlân şartları :
Santimi : 20 lira
S renkli arka kapak : 2.500 TL.
İlan işleri :
Telefon : 11 53 21
Dizildiği ve basıldığı yer :

Dizildiği yer ;
Rüzgârlı Matbaa
Basıldığı yer ;
Güneş Matbaacılık T.A.Ş.
Basıldığı tarih: -27.11.1960
FİYATI 1 LİRA

Kapak resmimiz
İrtibat Bürosu
Yassıadaya giden yol

Kendi Aramızda

Sevgili AKİS Okuyucuları,

Başkentte bir takım meseleler, âdeta "normal seyir" denilebilecek seyirlerini takip ederken, yâni Korucu Meclis çalışmaları devam eder ve partilerde gürültüye yal açarken, üniversitelerin 147 öğretim üyesi kaybolmuş eşeklerini bulmak için gayret saffederken, M.B.K. yeni bir zihniyet içinde mütemadiyen toplanır, fakat kapılarım kapalı tutarken Yassıadada son derece alâkalı hâdiseler cereyan etti. Bu yüzdendir ki elinizde tuttuğunuz sayı YASSIADA DURUŞMALARI faslıyla başlamaktadır ve mecmuanın pek çok sayfası o fasla ayrılmış bulunmaktadır.

Bitirdiğimiz haftanın sonunda Adada açılan yeni bir Görülmemiş Kepazelik dosyası, Adnan Menderes üzerinde nakavt edici bir tesir bırakan ilk dosya oldu. Örtülü ödeneğin sarfediliş tarzı sâdece bütün bir devre değil, kendisini on yıl müddetle koca millete değişik şekilde tanıtmaya muvaffak olan bir adama ışıkların en kuvvetlisini tuttu. Menderes devletten para almıyormuş.. Menderes maaşını bile çekmiyormuş.. Menderes Allah rızası ve memleket aşkı için çalışıyormuş.. Menderes kurban kestiriyor, cebinden yardımlar yapıyor, Eyüp camiini şahsen ihya ediyormuş.. Bütün bu palavra âbidesi bitirdiğimiz haftanın sonundaki o gün Yassıadada bir tek fiskeyle yıkılıverdi. Yıkılıverdi, hem de adada Menderesi ezerek, pestile çevirerek.. Bütün bir duruşma gününün sonunda, ortaya çıkan çıplak hakikatler düşük efendiye kaçacak tek açık kapı bırakmadı ve Menderesin ne çapta bir vurguncu olduğunu gözler önüne serdi. Vergisinden cımbızına, viskisinden jartiyerine, mutfak masrafından çocuklarının okul taksitlerine her şeyi devlete ödeten Menderesin gelip geçmiş Örtülü Ödenek farelerinin en dehşetengizini teşkil ettiği anlaşıldı. Anlaşılan başka bir şey Menderesin ya vergi kaçakcısı, ya da bir palavracı olduğudur. Zira milyonluk servetinden -babasından kalma- bahsedilen bu adam yılda 28 bin Ura gelir vergisi ödemekte ve zaten o parayı da elini millet hazinesine daldırarak sağlamaktadır. 28 bin liralık gelir vergisi ise senede azamî 100 bit liralık bir gelirin mukabilidir. Menderesin .. eline demek ki ayda sekiz bin lira kadar bir para geçmektedir. Sekiz bin Ura ise üstadın metreslerine hediye parasını karşılamamaktadır. Eğer Başbakanlığa yükselmiş bu zat bir vergi kaçakçısı değilse, D.P. çetesinin baş hırsızıdır ki bu, çetenin daha küçük çaptaki efradının, Zorlunun ve Polatkanın, Erkmenin ve Mandalincinin nasıl olup ta öylesine fütursuz davranabidiklerini mükemmelen izah etmektedir.

Fakat bitirdiğimiz hafta Yassıadanın cazip tarafı bundan ibaret kalmadı. Yüksek Adalet Divanı üç dosyayı daha karara bağladı ve bunları rafa kaldırdı. Vinileks içinde, Ökmenin arsa satışında ve Erkmenle Mandalincinin açıkgözlük hâdisesinde Divanın hükmü, gene mûtad veçhile, üstü pek az açık şekilde bildirildi. YASSIADA DURUŞMALARI faslımızda sanıkların kararları nasıl dinlediklerinin, ne hale geldiklerinin bütün tafsilâtını bulacak, "sanki siz de oradaymışsınız" gibi her şeyi gözlerinizle görmüş olacaksınız. Aynı fasıldaki "Duruşmaların Anatomisi" başlıklı yazıda eldeki dosyaların en doğru tasnifini bulacaksınız. "Merhametten Maraz" başlıklı yazı ise son derece mühim bir meseleye, Menderese ailesiyle görüşme müsaadesi verilmesinin vatan sathında yol açtığı fiskosa temas etmektedir.

YASSIADA DURUŞMALARI sayfalarının bir kısmı, duruşmalar yeniden alâka çekici hal aldığından dolayı bütün İstanbulun gözlerini çevirmiş olduğu İrtibat Bürosunun hikâyesine ayrılmıştır. Yassıadanın şehirdeki kapısı olan bu büronun nasıl kurulduğu, nasıl çalıştığı ve davetiyelerin nasıl verilip davetlilerin Adaya nasıl yolcu edildikleri hoş bir hikâye havası içinde, bütün tafsilâtıyla anlatılmaktadır.

YASSIADA DURUŞMALARI faslımızı, YURTTA OLUP BİTENLER sayfalarımız takip etmektedir. O sayfalarımızda, başkentte bitirdiğimiz haftanın son günlerinde esen hava tam bir sadakatle nakledilmektedir. Partilerin Kurucu Meclis karşısındaki tutumlarım anlatan "Partiler" yazısı ciddi bir tetkik sonunda hazırlanmıştır. Kurucu Meclis hâdisesinin gelişmeleri ve Üniversitenin meşhur derdi de kendilerine ait kısımda enine boyuna ele alınmış, bu işlerin nasıl bir sonuca varacağı belirtilmiştir.

Saygılarımızla **AKİS**

Cilt: XIX, Sayı: 334

AKİS

28 KASIM 1960

HAFTALIK AKTÜALİTE MECMUASI

YASSIADA DURUŞMALARI

Kararlar

Mukadder âkibet

Dört tip salondan içeri girdiklerinde, Yassıadada saatler 9.20'yi gösteriyordu ve günlerden cumartesiydi. Önde, kusur işlerken ele geçmiş okul talebesine benziyen Hasan Polatkan vardı. Her zamanki koyu mavi, iki düğmeli, zayıflamış vücuduna bol gelen elbisesini giymişti. Arkasından gelenler, D.P. devrinin tipik iş adamı örneklerinden üçüydü. Duruşma salonu müdavimi gazetecilerin "Vilileksçi" diye isimlendirdikleri Hüseyin Altan, Necati Dölay ve "komik-i ada" Ragıp Sipahi heyecanlıya benziyorlardı. Hüseyin Altan düşük Maliye Bakanının hemen gerisindeydi, Gri pardesüsünü ve aynı renk kasketini eline almıştı. Hani dokunsan ağlayacak gibiydi. Uzun boylu Necati Dölay arkadaşlarının en metiniydi. Belki kurtulacağını ümit ediyor, belki de ümidini kaybetmiş bulunuyordu. Fakat celse açıldığında, birinci ihtimalin varit olduğu ortaya çıktı. Mutad veçhile sırayı kapatan gene Ragıp Sipahiydi, Polatkanın bu, patavatsız ve ihtiyatsız işortağı -ama asıl patavatsız olan İhtiladi, zira düşükleri fenersiz, kendilerine marifetlerinin delillerini imha fırsatını vermeden yakalanmıştı gözünde gözlükleri, sırtında dağınık kıyafeti, sallana sallana yürüyordu Sanık mahalline zaten dört sandalya konmuş ve dinleyiciler -hapishane tabiriyle- İlk "nallanacak"ların Vinileksçiler olduğunu anlamışlardı.

Düşük Bayar ve diğerleri Yassıadada
Bir devrin hesabını veriyorlar

Sanıklar, artık alıştıkları yerlere oturdular. Dinleyicilere en yakın iskemle düşük Maliye Bakanına aitti. Geldikleri sırayla Vinileksçiler de öteki iskemlelere çöktüler. Bilhassa Hüseyin Altanın korkudan tirtir titredigi görülüyordu. Pek çok kimse bu yaman iş adamına baktı ve D.P Türkiyesinde Menderesin her mahallede o beş tane olduğunu bildirdiği milyonerlerin ne çeşit tiplerden seçildiğini keşfe çalıştı. Hesap saati gelip çattığında başka her türlü hesabın üstesinden gelen tilki kılıklı Hüseyin Altan pejmürde bir insan müsveddelere dönmüştü. Necati Dölay elinde bir takım kâğıtlar tutuyordu. Ragıp Sipahi ise boynuna kulaklığı geçirdi ve büsbütün gülünç hal aldı. Saat tam 9.30'da evvelâ çakı gibi bir hava yüzbaşısı sert adımlarla hakimlere ayrılan plâtforma geldi bir dönüş yaparak duvar kenarında vaziyet aldı. Başta Başkan Başol, hâkimler ve savcılar içeri girdiler. Herkes ayağa kalktı. Başol celseyi açtığında derin bir sessizlik ortalığı kapladı. Bir an, hani sinek uçsa kanadının sesi duyulacaktı. Sanıkların döt avukatı da, aşağı yukarı müvekkilerininkine eş bir heyecan içinde hâkimleri süzüyorlardı. Karar okunacaktı.

Fakat, sanıkların en metini Necati Dölayın söz istediği görüldü. Halbuki Başkan Başol "Gereği görüşüldü.." diye kararı açıklamak üzere bulunuyordu. Başkan:

"— Ne var?" diye sordu:

Necati Dölay Divana bir vesika takdim etmek istiyordu. Başkana;

"— Ben seyyahatteydim de.." dedi.

Salim Başol, istidanın alınması için deniz gediklisine emir verdi, fakat söylenmekten de kendini alamadı:

"— Seyyahatteyseniz ne olur? Buradaki işleriniz dönüyordu.."

Uzun boylu Vinileksçinin istidası okundu. Necati Dölay bunda, Ragıp Sipahinin mahut mektuplarından birini, Polatkana verilecek hisse senetleriyle alâkalı bulunanını yazdığı sırada yurt dışında bulunduğunu tevsik eden vesikaları sunduğunu bildiriyordu. Başkan, evrakı alıp dosyaya koydurttu. Sonra sanıklara son söz olarak söyleyecek bir şeyleri bulunup bulunmadığını sordu. Hayır, Polatkanın diyecek bir şeyi yoktu. Hüseyin Altan ağlamaklı bir sesle "Yok" dedi. Necati Dölay da bütün söyleyeceklerini söylemişti. Ragıp Sipahi mikrofon başına geldi ve başını salladı. Başol sordu:

"— Ne? Var mı?"

Onun da yoktu. Başol arkadaşlarıyla kısa bir istişarede bulundu. Necati Dölay yeni bir vesika vermiş bulunduğuna göre bunun, hazırlanmış kararı değiştirecek mahiyette görülüp görülmediğinin tesbiti gerekiyordu. İstişareden sonra Başol "Gereği görüşüldü" dedi. Sanıklar ve avukatları ayağa kalktılar. Başkanın dosyayı Anayasayı ihlâlle ilgili 1 numaralı dosyaya bağlayacağı biliniyordu. Zi-

Duruşmaların Anatomisi

Dâvaların Tasnifi

Yassıadada dâvalar yavaş yavaş çeşitli bölümlere ayrıldı. Her bölümde bir kaç dosya bulunuyor. Bazısı önemli, bâzısı değil. Sanık diye Divan huzuruna çıkanların hepsinin de suçlu sayılmayacakları hissediliyor. Bölümleri şöyle sıralamak kabil:

1 — **Mühim dâvalar:** Bunlardan henüz sadece bir tanesi Divan önüne geldi. Bu bir -ve bunların birincisi- Anayasanın ihlali suçuyla ilgili dosya. Anayasanın ihlâli bütün Yassıada duruşmalarının esasını teşkil ediyor. Nitekim bütün diğer davalar, duruşmaları tamamlandığında 1 numarayı taşıyan bu dosyaya bağlanıyor. Yassıadanın hemen bütün sakinleri bu suçun sanığı bulunduklarından, üstelik bir çoğu hakkında talep edilen ceza idam olduğundan kararların tamamı 1 numaraya alt dosyanın hükmüyle birlikte açıklanacak. Mamafih beraat kararlarının pek az kapalı şekilde bildirilmesi, tamamlanan dâvaların neticeleri hakkında fikir vermekte. "Köpek Dâvasında sanıklar suçlu, "Bebek Dâvası"nda suçsuz bulunmuşlardır.

Mühim davalar bölümüne, ele alınmış olan Anayasanın ihlâli dosyasından başka, yakında açılacak bulunan Suikastlar ve İstanbul -Ankara Üniversitesi hâdiseleri dahil. Bunlar, İhtilalin meşruiyetini gösteren dâvalardır. Tiirk milleti iktidardakiler bir başka çeşit rejim kurmak için paçaları sıvadıklarından ve sapık hayallerini gerçekleştirmek uğruna kan akıtmaktan dahi çekinmediklerinden dolayı, tek kurtuluş çâresi olarak ihtilâli görmüş ve 27 Mayısı gerçekleştirmiştir. Eğer böyle olmasaydı ne millet bu ihtilâli izah ederken İnsan Hakları Beyannamesinden bahsetmek hakkına malik bulunur, ne de Türk Silahlı Kuvvetleri kendi iç hizmet talimatnamelerini gözler önüne serebilirdi. O yüzdendir ki bu meselelerle ilgili duruşmaların başlaması heyecanla beklenmekte ve gecikmesi hem üzüntü yaratmakta, hem de zarar vermektedir. Zira çok kimse, ele alınan başka Ur sınıf dâvaya -Fasafiso dâvalara- bakmakta ve kendi kendine sormaktadır: İhtilâl bunun için mi yapıldı?

Yurdun bir takım yerlerinde bir takım insanlar "Anlarsınız ya.." der gibi göz kırpmakta, başlarını bir sağa bir sola sallamakta ve "Ne sandınız.," diye mırıldanmaktadırlar.

2 — **Görülmemiş Kepazelik dâvaları:** Bunlar, aşikâr dalavereler, büyük çapta kaşkarikolar, rezilâne suiistimaller ve nüfuz ticaretinin tarihe geçecek örnekleridir. Örtülü Ödenek bunların bir tanesidir. Vinileks ve İpar aynı sınıfın başka dosyalarıdır. İş başında bulunanların, servet edinmeleri sanki vazifeleriymiş gibi açıkgöz kaşkarikocularla ortaklık kurarak vurgunculuğa kalkıştıkları, devlet parasını fütursuzca ve hiç düşmeyeceklermiş gibi harcadıkları duruşmalar ilerledikçe daha iyi ortaya çıkmaktadır. Görülmemiş Kepazelik dâvaları, siyasi bakımdan Mühim dâvaların önemini sosyal alanda taşımaktadır ve o vesileyle çıkacak ibret dersi uzun yıllar cemiyet hayatımızda tesir icra edecektir. Eğer büyük düşman komünizmin ekmeğine sürülen bir tek yağ varsa o da hak edilmemiş, meşru yoldan kazanılmamış, "her ticaret biraz dalaveredir" deyip o "biraz"ı da kenara atarak alabildiğine genişletilmiş servetlerdir. Bundan sonra Polatkanların ve Zorluların, Vinilekşçilerin ve İparların akibeti nesillere ders olacak, o çeşit vurgunların, açıkgözlüklerin insanlara saadet ve refah değil, bedbahtlık ve sefalet getirdiği yana kâr kalmadığı görülecektir. Aynı şekilde Menderes ve Korur, eline örtülü ödenek yani devlet kesesi geçenlerin bunu cımbız almak veya oğullarının, kızlarının emrine tahsis etmek gibi marifetlerden kendilerini korumalarını sağlayacaktır. Görülmemiş Kepazelik davalarının önemi buradan doğmaktadır. Rejim belirli bir zaman mürakabesizlik içine düşse de, 27 Mayıs göstermiştir ki hesap sorma günü ergeç gelip çatmaktadır.

Görülmemiş Kepazelik dâvalarının hususiyeti, hele dosyalarının iyi hazırlanmış olduğu hallerde -ki Vinileks davasında, İpar dâvasında, Örtülü Ödenek dâvasında bunların iyi hazırlanmış bulunduğunun bir delili başlıca sanıkların Yüksek Soruşturma Kurulu tarafından oybirliğiyle Yüksek Adalet Divanına sevkedilmiş bulunmalarıdır- Polatkanların veya Vinilekscilerin, Zorluların veya İparların, nihayet Menderesle Korurun ağızlarını açamaz hale düşmeleridir. Yaasıada duruşmalarını takip edenler düşük efendiyi hiç bir zaman Örtülü Ödenek dâvasında olduğu kadar sefil ve perişan görmemişler, gülünç hale geldiğini farketmemişlerdir.

3___Fasafiso dâvalar: Yassıadada açılan bir başka çeşit dosya, fasafiso davalarla ilgili dosyalardır ve bunlar daha ziyade hatalı bir politik görüşün neticesi olarak ele alınmıştır. Banlar suç ihtiva etmiyorlar mı? Bir çoğu, hattâ büyük ekseriyeti evet. Meselâ "Köpek dâvası"nın, kanun hükmü altına düşen bir fiille alâkalı bulunduğu Yüksek Adalet Divanının hükmüyle sabit hale gelmiştir. Aynı fasla giren Değirmen dâvası, Erkmenle Mandalincinin zimmet hikâyesi, Ökmenin arsa meselesi gibi dosyalar da suçlular ve suçsuzlar ihtiva etmektedir. Buna mukabil Yüksek Soruşturma Kurulu tarafından hakkında ademi takip kararı verilen, fakat M.B.K.nce itiraza uğrayarak yeniden Kurula, oradan da Divana sevkedilen Bebek dâvasında sanıkların masum bulundukları sabit olmuştur.

Ama mesele, suçluluk veya suçsuzluk değildir. Böyle bir dâvayı Yüksek Adalet Divanının önüne getirmek değer mi, değmez mi? Bebek dâvasının niçin açılmış bulunduğu herkesin artık malûmudur ve savcı iddianamesinde bunu gözler önüne sermiştir. Kendisine evliyalık, peygamberlik atfettiren Menderesin hususi hayatı bir hayasızlık şaheseridir. Hele düşük efendinin, evde kendisini bekleyen, hattâ hâlâ ziyaretine gelen bir karısı olduğunu unutarak "Ayhan Aydan onurlu bir insan olarak benim başka bir alâkam bulunduğunu anlar anlamaz benimle münasebetini kesmiştir" demesi herkesin tüylerini diken diken etmiş, talihsiz Berrin Menderese yöneltilen ithamların en ağırını teşkil etmiştir. Tıpkı onun gibi o zimmet, nüfuz ticareti, dalavere ve küçük menfaat hikâyeleri bir devrin tablosunu gözler önünde çizmekte, onu renk renk boyamaktadır. Ancak, yaşadığımız günler bu kadar teferruata inmeye müsait bulunmadığı, bizi çok daha mühim dâvalar beklediği içindir ki böyle bir gaye faydadan ziyade zarar vermektedir. Üstelik, "bunlardan anlar" sanılan milletin de bunları hiç tutmamış olması, o günler Yassıadanın boş kalması konulan teşhisin hatasını meydana koymuştur.

O konuda şimdi yapılacak iş, hatadan bir an evvel dönmekten ibarettir.

Ara hükümler o en mühim kararla birlikte açıklanacaktı. Ama Divanın hükmünü gene de anlamak mümkündü. Eğer Başol bu konuyla alâkalı Tevkif müzekkerelerinin kaldırılacağını bildirirse sanıklar suçsuz görülmüşlerdi, yok böyle bir açıklama yapmazsa üstadlar -hapishane tabiriyle- nallanmışlardı. Başol, herkesin beklediği veçhile bu Görülmemiş Kepazelik dâvasının mahkûmiyetle neticelenmiş olduğunu belli etti. Hiç Kimse hakkındaki tevkif müzekkeresinin kaldırılmasına lüzum yoktu. Karar oybirliğiyle verilmişti.

Sanıklardan Vinileksçiler ve Vinileksçilerden bilhassa Hüseyin Altan buz gibi donup kaldılar. Tuhaftır, her halde Dölayla Altan Ragıp Sipahinin mektuplarından haberdar bulunmadıklarına Divanı inandıracaklarım hayal etmişlerdi. Kim bilir, belki Ragıp Sipahi de "bu adam sapığın biri.." mülâhazasıyla serbest bırakılacağını ummuştu. Sanıklardan en hazırlıklısı Hasan Polatkandı. Divanın huzuruna gire çıka usûlleri kısmen öğrenmiş, kanun hükümlerini tetkik fırsatını bulmuş, neticeyi de tahmin etmişti.

Varılan karara göre Vinileksçiler dışarıya çıkmak imkânım kaybediyorlardı. Belki Adadan ayrılacaklardı ama bu, bir cezaevini boylamak ve açıkgözlüğün her zaman kâr getiren bir meziyet olmadığını orada düşünmek için olacaktı. Haklarında, Yassıadada görülmesi gereken başka bir dâva olmadığından, Yüksek Adalet Divanının kararları da kabili temyiz bulunmadığından, gelip çatan mukadder âkıbetlerine artık katlanmak zorundaydılar.

Ama onların âkibeti, çok temenni olunur ki, seneler senesi, bu topraklar üzerinde iş yapacak kimselerden bir kudretli ortak bulup zengin olma yoluna sapmak isteyeceklerin gözleri Önünde belirecek ve onlara kulak küpesi olacaktır.

Aygün Yassıadada tanık mikrofonu önünde
Süngüsü düşmüş sahte kumandan

Tek sanıklı dâva

Divan, o gün açıklanan bir başka karara daha oybirliğiyle varmıştı. Nedim Ökmenin, eşine ait bir arsayı İş Bankasına satmakta -daha doğrulu okutmakta- gösterdiği meharet bir dâvaya konu olmuştu. İşte, Vinileks duruşmasından sonra bu arsa satışının hesabı görüldü.

Düşük Tarım Bakanı duruşma salonuna alışkın bir edayla girdi. Zaten mahkûmiyetlerin ilkini o, düşük Bayarla birlikte meşhur "Köpek Dâvası"nda almıştı. Bunu daha başka cezaların da takip edeceğinden zerrece şüphe etmiyordu. O bakımdan sâkin bir hali vardı. Her zaman giydiği mavi elbisesi ve kahverengi pabuçlarıyla sanık mahalline tıpış tıpış geldi, ortalanmış bulunan sandalyaya oturdu. Onun da son söz olarak söyleyecek bir şeyi yoktu. Bir kumar oynamış ve bütün ideal arkadaşlarıyla birlikte kaybetmişti. Şimdi yapılacak iş, bu kaybı sükûnetle omuzlamaktı. Nedim Ökmen de, işte bunu yapıyordu.

Başkan Başol kararı açıkladı: Arsa dâvasının da dosyası 1 numaralı meşhur dosyaya bağlanıyordu. Bu, Nedim Ökmenin de -hapishane tabiriyle- nallandığının işaretiydi. Nitekim Başol hükme başka bir ilâve yapmadı. Düşük Tarım Bakanı suçlu görülmüştü. Aslında bu da bir sürpriz değildi, zira bütün dâva seyri böyle bir neticeyi tahmin ettirmişti. Yüksek Adalet Divanının bu dördüncü kararı da oybirliğiyle verilmişti.

Gökay Yassıadada sanık mevkiinde
Küçük valinin son filmi

İki ahbap çavuşlar

Şimdi sıra Erkmen - Mandalinci çiftindeydi. Salonu, bitirdiğimiz haftanın sonundaki o gün dolduran, ya--alarındaki kartlarda G + 26 rümuzunu taşıyan ve sayıları G + 25 veya G + 24 rümuzu taşımış olanlara nazaran daha az olan dinleyiciler gittikçe heyecanlanıyorlardı. Açıklanan kararların hangi manaya geldiğini tamamile müdrik bulunuyorlardı ve bunlardan dolayı memnuniyetleri yüzlerinden açıkca belli oluyordu. Tecelli eden, adaletin ta kendisiydi. İki eski Ticaret Bakanı birbirlerinin peşi sıra salona girdiler. Önde Erkmen gidiyor, onu Mandalinci takip ediyordu. Halbuki dâvanın 1 numaralı sanığı Zeyyat Mandalinci, 2 numaralısı Hayrettin Erkmendi. Nitekim Giresunun kısa boylu, ama siyasi hayatının sonunda -vurgunculuk yönünden değil- müfritlik bakımından azmış bulunan düşük milletvekili deniz tarafındaki sandalyaya oturtuldu. Sanık mahallinin şeref koltuğu Muğlanın düşük milletvekiline ayrılmıştı.

Gri, kruvaze bir elbise giymiş bulunan Hayrettin Erkmen -belki Polatkan gibi boyuna Divan huzuruna girip çıkmaktan- sakindi. Fakat Zeyyat Mandalinci perişandı. Sakalı uzamışa benziyordu. Gözleri bir gece evvel uyumadığını açıkaa belli ediyordu. Kahverengi kostümü buruşuktu. Gömleğinin yakaları havaya kalkmıştı ve kravatı düğümlenmiş bir ipi andırıyordu. Yüzü kireç gibiydi. Cebinden bir pembe defterin ucu çıkmıştı. Sanıklar bir sürprizle karşılaştılar.

Salim Başol evvelâ Hayrettin Erkmeni mikrofona çağırdı. İki ahbap çavuşların kaderi ayrılmıştı. Başkan Divanın kanaatini açıkladı Düşük Ticaret Bakanı huzura irtikâp ithamıyla sevkedilmişti. Fakat dosyayı tetkik eden Divan, eğer bir suç sabit olursa bunun uzun yıllar hapsi gerektiren irtikâpla alâkalı maddeye değil, altı aylık bir cezayı kâfi bulan 240. maddeye uyacağını düşünmüştü. Bu konuda Hayrettin Erkmenin söyleyecek son sözü var mıydı?

Erkmen bir an tereddüt etti. Maddelerin mânasını ve hukuki farkı anlamamıştı. Başol vaziyeti tekrar anlattı.

"— Mütemmim müdafaanız var mı?" diye sordu.

Başkan, uzatacak bir husus bulunmadığım âdeta belirtiyordu. Düşük Bakan evvelâ bir mehil istedi, sonra vak'a hakkında her şeyi söylediğini bildirdi, "suçsuzum" dedi. Meseleyi arzetmişti. Fakat konuşkan avukatı Orhan Babaoğlu diretti. Madde değiştiğine göre Usulün 258. maddesi kendisine kısa bir mehil isteme hakkını veriyordu. Başkan "Siz bilirsiniz ama.." dedi. Babaoğlu ısrar ediyordu. Gerçi "Savunmamızı şimdi de yapabiliriz ama.." diye yarım ağızla rıza gösterir gibi yaptı. Fakat Başol buna razı olmadı. Zorluyormuş görünmeye hiç niyeti yoktu. Yanındaki üye Selman Yörükle görüştü ve duruşmayı salıya bıraktı. O celsede Babaoğlu madde değişmesi üzerine bir savuma daha yapacak ve karar derhal tefhim olunacak, daha doğrulu mutad usulle belli edilecekti.

Bütün bu hâdiseler cereyan ederken Zeyyat Mandalinci, suçlu mu, yoksa suçsuz mu bulunduğu hususu hakkında bir fikir sahibi olmaksızın aynı heyecan içinde bekliyordu. Fakat Başkan onu mikrofona çağırmadı. Dosyayla alâkalı netice salıya açıklanacaktı. Soruşturma Kurulu düşük Ticaret Bakanının zimmetine para geçirdiğini bildirmiş ve kendisini o maddeye tevfikan cezalandırılmak üzere Yüksek Adalet Divanına göndermişti. Divanın, sevk maddesiyle alâkalı bir itirazı yoktu. Hâdisede suç görmüşse Mandalinci ceza alacak, görmemişse beraat edecekti.

Yılan hikâyesinin sonu

Bu kararların açıklanmasının arttırdığı tansiyonu evvelâ "Gürbüz Kız Dâvası" yumuşattı, sonra 6/7 Eylül hikâyesinin sonunun yaklaşmış olduğunun öğrenilmesinin yarattığı memnunluk büsbütün ortadan kaldırdı. 6/7 Eylül sanıkları Koraltanla Polatkan götürüldükten sonra getirildiler. Bu, günün bir başka atraksiyonu oldu. Aslına bakılırsa bitirdiğimiz haftanın sonundaki o gün hâdiseler daha sabahleyin, Yassıadaya gitmekte olan Fenerbahçe vapurunda başladı. Gemi henüz Dolmabahçeyi geçmişti ki hoparlörler bir doktorun istendiğini bildirdi. Hasta vardı. Beş dakika ya oldu, ya olmadı. Fenerbahçenin yolcuları gemilerinin evvela yavaşladığını, sonra durduğunu farkettiler. Gemiye refakat eden jandarma botu J. 13 yaklaştı ve yanaştı Hasta ölmüştü. İstanbulun eski Çalışma Müdürü Kemal Tilkicioğlu dinleyici olarak Fenerbahçeye binmiş, bir kalp krizi geçirerek ruhunu hemen o an teslim etmişti. Ölü bir sedye içinde bota nakledildi. Bütün yolcular pencerelere sıralanmışlardı. Sedyenin üzerine bir battaniye örtülüp hasta zannedilen adamcağızın yüzü de bunun altında bırakılınca herkes vaziyeti anladı ve dona kaldı. Ama bu sâdece bir kısa an sürdü. Fenerbahçe yeniden yola koyulduğunda giden gitmişti ve hayat devam ediyordu. Bu sırada J. 13 cesedi karaya çıkarmak üzere suları yara yara limana dönüyordu.

6/7 Eylül sanıkları, meraklı bir gün geçirmek üzere gelmişken pek kısa süren duruşmalarla hayal sukutuna uğrayan ve heyecan namına bir, vapurdaki hâdiseyle karşılaşan dinleyicilere değişik manzara taddırdı. Ama o da pek kısa sürdü. Sanıkların

Zorlu Yüksek Adalet Divanı önünde konuşuyor
Burada maval sökmez

seyrine duyulmamışken bunlar alınıp götürüldüler. Sanıklar salona mahut sıralarıyla girmişler, adedi 11'e çıkarılan sandalyalarına oturmuşlardı. Bayar siyah gözlükler takmıştı ve bunların üzerinde kaşlarının seksensekizi daha iyi beliriyordu. Menderes kılık değiştirmiş, kahverengilere bürünmüştü. Ötekilere nazar dahi atfedilemedi. Zira Divan, bir evvelki celsede yapılan tevsii tahkikat talepleri hakkında karar almıştı. Bunu açıklayınca iddia makamının da, sanık avukatlarının da, bizzat sanıkların da taleplerinin reddedilmiş olduğu görüldü. Dava esas itibariyle tamamlanmış, Divanın merak ettiği bir şey kalmamıştı. Bu bakımdan pek âlâ iddia makamının mütaleası dinlenebilir, sonra da müdafaaya geçilebilirdi. Başol, Başsavcı Egesele baktı.

Fakat Egesel bu derece mühim bir davada sâdece Türkiye değil, dünya umumi efkârı karşısına hazırlıklı çıkmak niyetinde görünüyordu. "Kısa bir mehil" istedi. Başkan haftanın ortasında bir günü teklif ettiğinde zamanı az buldu ve haftanın sonundaki cumartesi gününü tercih edeceğini belirtti.

Başol, talebi kabulde bir mahzur görmedi.

Sâbık Cumhurbaşkanı Bayar konuşmaya hazırlanıyor
Çevir kazı yanmasın

...ve Gürbüz Kız

Her biri bir kaç dakika içinde tamamlanan bu dâvalar eğer Gürbüz Kız dâvasında müdafaa yapılmamış bulunsaydı bitirdiğimiz haftanın sonundaki o gün sabahın pek erken saatlerinde evlerinden kalkıp gelmiş bulunan dinleyicileri tam manasıyla **hayal** sukutuna uğratacaktı. Allahtan imdada bir komedi havasından kurtarılıp Manakyana lâyık bir **melodram** havasına bürünmek istenilen Barbara hikâyesi gedi de, celse biraz renk kazandı.

Başsavcı, Barbaranın beyanatını taşıyan bir dergi bulmuştu. Yazıyı Divan başkanlığına verdi ve okunmasını istedi. Bu sırada Koraltanın avukatı Orhan Apaydının yerinden fırladığı görüldü. Halbuki dergi daha Başkanın eline bile geçmemişti. Bu yüzden Apaydın kardeşlerden az gürültücüsü evvelâ bir azar işitti, sonra, konuşmasına müsaade edildi. O zaman avukatın telâşının mahiyeti ortaya çıktı. Yazıyı kendisi de görmüştü. Dâvayla alâkası yoktu, Başsavcıya iadesi lâzımdı. Divan gereğini düşündü ve karar Apaydının arzusuna uygun çıkmadı. Barbara dâvanın baş kahramanıydı. Onun sözlerinin bilinmesinde fayda vardı. Yazı, kahkahalar arasında okundu. Barbara Türkiyeye hangi şartlar altında çağırıldığını ve Türkiyede nasıl yaşadığını anlatıyordu. Almanyanın Stern dergisine beyanatında genç **kadın** Koraltan adına Alman gazetelerine ilân verilmiş olduğunu, ilânda yabancı bir devlet adamının temsil kabiliyeti olan bir genç kadın guvernant aradığının bildirildiğini, bunun üzerine anlaşma imzaladığını söylüyordu. Mukavelede bir de 12. madde bulunmaktaydı. Bu maddeye göre Koraltanın evindeki hizmetçi ve uşaklara nezaret edecek olan kadın "daimi surette patronun emrinde" bulunacaktı. Barbaranın dergiye bildirdiğine göre kendisine Türkiyede bir otomobil, Operada loca tahsis edilmişti. Gazeteci sormuştu: "Sizin İhtilâl sabahı Koraltanın odasında bulunduğunuz söyleniyor. Ne dersiniz?" Barbara bu suale pek alınmış ve istihfafla cevap vermişti. Koraltan 75 yaşında, takma dişlerini ikide bir kaybeden, korse giyen bir ihtiyardı!

Yazı bittiğinde, o gün lâcivert bir elbise giymiş, bordo rengi kravat **takmış** Koraltan söz aldı ve iddiaları reddetti. Bunlar "gazeteci uydurmaları" idi. Koraltan her halde, şahsı hakkındaki hükme pek içerlemişti. İşte müdafaalar bundan sonra başladı. Düşük Başkanı iki **avukat,** Orhan Apaydın ve kendi kızı Ayhan Timurtaş savunacaklardı. Her ikisi de yazılı birer metin okudular. Metinlerin müşterek vasfı son derece zayıf bulunmalarıydı. Sıhhi malzeme yerine gürbüz bir Alman kızının getirilmesi hadisesini tevil için Apaydın bin dereden su getirmişti. Fakat bu suları elekte taşımak zorunda olduğundan **neticede** bir damla ortada kalmamıştı. Ayhan Timurtaş ise mizansenin melodram unsurunu vermek istedi, sâdece komik oldu. İddiasına göre annesinin hastalığı babasının verdiği meşhur Dörtlü Takririn bir neticesiydi. Yâni zavallı kadıncağız Demokrasinin bir kurbanı olmuştu. Sonra Koraltan yok mu, o evine son derece bağlı, hep "yavrular"ıyla başbaşa ya--ayan bir mükemmel ev erkeğiydi! Bütün bu sözler gözlerden yaş getirtecek yerde dudaklarda tebessümlere yol açtı. Bir dinleyici "Amma atıyor!" diye mırıldandı. Oyun pek muvaffak olamamıştı. Daha sonra konuşan Koraltan siyasî konuşmalarına nazaran çok daha iyi konuşmasına rağmen kuvvetli olamadı.

Buna mukabil gerek Polatkanın, gerekse avukatı Hüsameddin Cindoruğun savunmaları zevkle dinlenildi. Cindoruk notlara bakarak irticalen ve güzel konuştu. Üstelik dâvasında kuvvetli olduğu da seziliyordu. Meseleyi hukukî bakımdan ele aldı ve bir mantık silsilesiyle müvekkilinin suçsuzluğunu gözler önüne serdi. Verilen döviz bir takdir döviziydi. Düşük Maliye Bakam bu takdir hakkını kötü kullanmış değildi. Koraltanın eşinin uzun yıllardan beri hasta olduğunu biliyordu. Ee, Koraltan da kendisine şifahen ve dilekçeyle başvurduğunda sıhhi malzemeden bahsetmişti.. Üstelik 500 dolar, meselâ Almanyada motörlü bir hasta arabasının bedeliydi. Polatkanın bu niyetle istenilen dövizin gürbüz kız ithal etmek için kullanılacağını bilmesine elbette ki imkân yoktu. Cindoruk savunmasını gayet iyi bağladı. Her şey **Bar-**

bara'nın "sarışın, gürbüz ve sıhhatli bir Alman kızı" olmasından doğmuş ve bir hatıra defteri yaprağından koca bir dosya tanzim olunmuştu. Polatkanın kendi savunması da aynı istikamette oldu. Koraltanın, sıhhi malzeme diye Barbara'yı ithal edeceğini nasıl düşünebilirdi?

Artık söz, kararını bildirecek olan Divandaydı. Başkan duruşmayı önümüzdeki haftanın başına bıraktı

Celseler

Ödenek örtülü ya...

Bir alkış sesi Yassıadadaki duruşma salonunun duvarlarında uzun uzun çınladı. Mikrofon başında orta boylu, saçları itinayla taranmış, iki düğmeli bol koyu renk elbiseli adanı bir an şaşaladı. Ne Başkanın o cevabını, ne de onu takip eden alkış sesini bekliyordu. Fakat Adnan Menderes, ancak kendisine has umursamazlıkla "yutturmaca" oyununa devam için bir teşebbüs daha yaptı. Heyhat! Salim Başol, kararnamenin mükemmeliyetinin de sağladığı avantajla son derece formda görünüyordu. Düşük Başbakan örtülü ödeneğin nerelere sarfedildiğini "hayret ve elemle" ancak şimdi müşahede ettiğini söylemiş, bu konudaki bütün vesikaların saklanılmış bulunduğuna işaret ederek "Zimmetime para geçirmek isteseydim böyle mi yapardım? Ortada hiç bir delil bırakmaz, hepsini imha ederdim" demişti. Bunun üzerine Başkan, önündeki masa mikrofonunun üzerine eğilmiş ve cevabı patlatmıştı:

"— Böyle olacağını bilmediğiniz için yaptınız!"

Alkış bu cevap üzerine patlamıştı. Başol, elbette ki Bayar - Menderes çetesini fenersiz yakalamış bulunan ihtilalden bahsediyordu. Dinleyicilerin tezahüratı dindiğinde Menderes, birincisinden daha talihli netice vermeyen ikinci denemeyi yaptı. İşte, örtülü ödeneğin on senelik sarfına ait bütün vesikaları muhafaza etmişlerdi. Niçin? Düşük efendi, fütursuz, kendi sualine kendi cevap verdi:

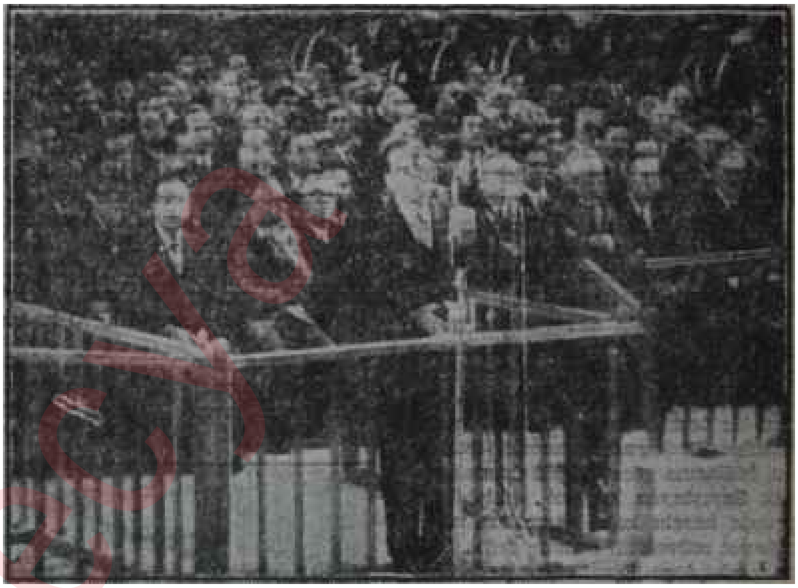
"— Hesap vermek için muhafaza ettik!"

Başkan, müstehzi gülümsedi:

"— Hayır! Öyle değil. Vesikaları muhafaza eden siz değilsiniz. Vesikaları, mutemediniz Ahmet Salih Korur muhafaza etmiş. O da, size hesap vermek için. Eğer emrettiğiniz bir paranın ödenip ödenmediğini sorarsanız, çıkarıp gösterebilmek maksadıyla.. Yoksa, ortada başka bir niyet yok.."

Adnan Menderes, perişan, mikrofonun hemen yanındaki sandalyaya çökmekten başka bir şey yapamadı. Hadise, bitirdiğimiz haftanın sonlarında bir gün, Yassıadada başlayan Örtülü Ödenek dâvasının duruşması sırasında cereyan etti. O gün salonu, gene bir baştan ötekine kaplayan dinleyiciler bir boks maçı seyrediyormuş hissine kapıldılar. Boksörlerden biri rakibinden mütemadiyen yumruk yiyor, her direnişte kendini iplerde veya yerde buluyordu. On yıl içinde Örtülü Ödenek adı altında Başbakan Menderesin "namus, şeref ve vazife duygusu"na emanet edilmiş olan millet parası o şekilde sarf edilmişti ki marifet ortaya çıktıktan sonra bir tek vatandaşın suratına kızarmadan bakabilmek düşük efendi için imkânsız hal almıştı. Menderes, muhtemelen kaşlarını yolmak maksadıyla satın aldırdığı bir çift cımbızdan -ele geçen vesikada "Başvekil için iki adet cımbız- 4.50 lira" denilmekteydi ve Menderes bu vesikanın bulunmuş olmasındaki talihsizliği "iki adet cımbızı cımbızla arayıp bulmuşlar" diyerek sızlandı- gelir vergisi taksitlerine kadar her türlü şahsî ve ailevi masraflarını bu ödenekten gördürmüş, bundan dolayı en ufak utanma hissi duymamıştı.

Bahis konusu cımbızların satın aldırıldığı tarih de alâka çekti: 25 Mayıs 1960. İhtilâlden iki gün önce Adnan Menderesin, tıpkı Neron gibi, güzellik malzemesiyle meşgul bulunduğu anlaşılıyordu. İhtimal ki çetenin fenersiz yakalanmış olmasının hakiki sebebi de buydu.

Düşük Menderes sanık mikrofonu önünde

Sanık ayağa kalk

İki sanıklı dâva

Bitirdiğimiz haftanın sonlarındaki o gün Yassıadanın itibarı pek yerindeydi. Zaten Ada, fasafiso davalardan Görülmemiş Kepazelik dâvalarına geçilmesiyle birlikte adeta iade-i itibar etmiş ve yeniden büyük bir tehacümün mihrakı haline gelmişti. Haftanın ortalarındaki "Dört filmli seans" gününde olduğu gibi "Örtülü ödenek günü"nde de bir kafile Dolmabahçeden geri dönmek zorunda kaldı. Yerler tamamile dolmuştu. Nitekim salona girildiğinde gene **kucak** kucağa oturulması zaruretinin bulunduğu görüldü. Hattâ, yer adedinden fazla insan salona dalmış olacak ki hususî surette hazırlatılmış tahtalar getirildi, bunlar merdiven basamaklarına yerleştirildi ve üstlerine adam oturtuldu. Sıralar iğne atsan yere düşmeyecek haldeydi. Sanık mahallinde iki sandalya vardı. Buna mukabil, avukatlara ayrılmış bulunan yerlerde üç avukatın oturduğu göze çarpıyordu. Bunların ikisi Menderesi, biri Koruru temsil ediyordu. Menderesin avukatlarından birinin adı Örtülü Ödenek kararnamesinde de geçiyordu. Bu, eski Hür. P. li Ferruh Ağanın düşük Başbakana meşhur "vedia'larından Talât Asaldı. Talât Asal, gene kendisi gibi bir düşük müdafii olan Hüsameddin Cindorukla birlikte bu ödeneğe el daldırmış "mutlu azınlık"a dahildi.

Menderesin işlerinin o gün iyi gitmeyeceği daha salona girdiğinde belli oldu. Sağ yanında, o upuzun boylu

kara teğmeni bulunuyordu ve düşük efendinin "boy kompleksi"ne tutulmuş olduğu sinirli yürüyüşünden anlaşılıyordu. Elinde kararname vardı. Sandalyalardan dinleyici sıralarına yakın olanına, pantalonunun paçalarını dikkat ve itinayla yukarı çekerek oturdu. Gene dik yakalı bir gömlek giymiş ve açık gri kravat takmıştı. Ahmet Salih Korur, arkasından geliyordu. Eski Başbakanlık müsteşarı son derece halsiz ve bitkin görünüyor, âdeta ayaklarını sürüyerek yürüyordu. Ama daha sonra, mikrofon başına gelip te konuştuğunda bunun daha ziyade bir zahiri görünüşten ibaret bulunduğu ortaya çıktı. Şekeri bulunduğundan Korur D.P. iktidarının son günlerinde de adamakıllı zayıflamış, hattâ Avrupaya gidip tedavi görmüştü.

İddia makamında 12 savcının tamamı vardı. Yedek hâkimlerden beş tanesi de yerlerini almışlardı. Bir saat kadar muntazam Salim Başol tam 9.30'da celseyi açtı. Başlayan, Görülmemiş Kepazelik dâvalarının üçüncüsüydü. Kararname okunduğunda Menderesin, bundan evvelki iki Görülmemiş Kepazelik dâvasında Polatkanla Vinileksçilerin ve Zorluyla İparın yakalandıklarından da güzel şekilde, kelimenin tam mânasıyla kıskıvrak ele geçtiği anlaşıldı.

Kararnamenin okunmasına geçilmeden önce Menderesin avukatlarından Örtülü Ödenek değil de milletvekiliği peşinde koşanı, Burhan Apaydın, bir teşebbüste bulundu. Divanın, vazifesizlik kararı vermesini istiyordu. İddiasına göre Örtülü Ödenek ancak Sayıştayda kontrol edilebilirdi, ortada hesabı kat'i kanunları vardı, nihayet müvekkili memur değil, Başbakandı. Ama Divan, Başsavcı Egeselin mütaleasına uydu ve oybirliğiyle esassız itirazları reddetti. Örtülü Ödenek dosyası Yassıadada açılacaktı. Başkan Başol, bu gibi dâvalarda daima yaptığı gibi bilirkişiyi huzura aldı ve yemin ettirdi. Bilirkişi, Cafer Tayyar Sadıklar adında genç ve bilgili bir maliye müfettişi idi. Kararname 32 sayfa tuttuğundan Başkan bunu fasıl fasıl okutacağını ve her fasıl hakkında sanıkları sorguya çekeceğini bildirdi.

Kararname okundu.

Açık kepazelik

Kararname, şimdiye kadar Yassıadada rastlanılmayan bir mükemmeliyetteydi. Her şey hiç bir itiraz imkânı bulunmamacasına ortadaydı. Nitekim duruşma da bütün diğer dâvalardan daha tatlı, cazip şekilde geçti ve kendisine "Bedava çalışan Başbakan" sıfatını taktırmış bulunan Adnan Menderesin, iktidarda kaldığı on yıl içinde tam 24 milyon 548 bin 713 lira 79 kuruşun nasıl altından girip üstünden çıktığını gösterdi. Menderes iktidara geçtiğinde, kendisinden evvelki Başbakanların zaruri masrafları için Bütçeye konan ve hesabı her mali yıl sonunda verilen 70 bin liralık mütevazı bir tahsisatı bir demagoji havası içinde kaldırtmıştı. Böylece, halka, ne derece hamiyetli bulunduğunu, devlet kesesine el atmadığını göstermiş oluyordu. 70 bin liralık açık tahsisatı kaldıran Menderes, tam bir aç gözlülükle örtülü ödeneğe saldırmıştı. Örtülü ödenek devletin iç ve dış emniyeti ile ilgili olarak ve sarf mahallerinin açıklanmasında millî menfaat bakımından mah--ur bulunan yerlere verilmek üzere Başbakan olan zatın emrine tahsis ediliyordu. Salim Başol duruşmalar sırasında işin inceleğini anlattı. Devletin tek kuruşu bile hesabı verilmek üzere harcanıyordu. Ancak, Başbakanlık makamına gelmiş bir zatın namus, şeref ve haysiyetine mevdu bir mesture her yıl ayrılıyordu. Nitekim Menderesten evvelki hiç bir Başbakan bu paranın kılına dokunmamış, sâdece devletin iç ve dış emniyetine taallûk eden sahalarda sarfiyat yapmıştı. Bir de bu ödenekle ilgili teamül vardı: Başbakanlıkta çalışanlara verilen fazla mesai ücretleri bundan karşılanıyordu. O kadar!

Menderes, görünüşte "Ne adam! Bedava çalışıyor" intibaını uyandırmak için mütevazi 70 bin lirayı bütçeden çıkarttıktan sonra hesabını asla vermeyeceğini sandığı örtülü ödeneği har vurup harman savurmaya başlamıştı. Böyle olunca örtülü ödenek ihtiyacı karşılamaz olmuştu. Bunun üzerine Menderes 1950'de 2 milyon lira olan ödeneği, her yıl arttıra arttıra tam 4,5 milyon liraya çıkartmıştı. Kararnamede bu artış aradaki rakkamlar da okunarak belirtiliyordu. O satırlar dinleyicilerin uğultusu arasında dinlenildi. Hele 1960 yılında gem tam azıya alınmış ve 27 Mayısta, yâni senenin sonuna daha dünya kadar vakit varken, 4,5 milyon liradan elde sâdece 608.842 lira kalmış bulunuyordu.

Ahmet Salih Korur
Ağlayan adam

Menderes bu paranın kendi emirleri çerçevesinde kullanılması için müsteşarı Ahmet Salih Koruru memur etmişti. Korur da, bir gün patronuna hesap vermek üzere, tamamile şahsî mahiyette olmak üzere bu paranın nerelere sarfedildiğini bir kenara not etmiş, bâzı sarfiyatın makbuzlarını da iliştirmişti. Aslında, örtülü ödenek faslı her yıl sonunda kapanmaktaydı ve bunun bir hesabı tutulmamaktaydık Nitekim Menderes de devlete karşı böyle bir hesap verme mükellefiyetinde bulunmadığından bir resmi vesika muhafaza etmiş değildi. Düşük efendi Başkan kendisini sıkıştırdığında, belki yutturabilirim ümidiyle, C.H.P. devrinden bu ödenekle alâkalı hiç bir vesikanın kalmamış olduğunu ısrarla belirtti. Ama, bu konuda, bir vesika kalması kabil değildi. Korurun şahsi hesaplarının ele geçmesi Menderes için talihsizliklerin en büyüğü yerine geçmişti. Bu hesaplar bulunmamış olsaydı D.P. devrine ait kepazeliklerin 1 numaralısı asla ortaya çıkmayacak, Menderes yaptığıyla -daha doğrusu aşırdığıyla- kalacaktı. Ama Allah ayağına dolaştırmış, Korurun defterleri Başbakanların "namus, şeref ve vazife duygusu"na tevdi edilen paraların bu yüksek makama o mefhumların hiç birine sahip bulunmayan bir adam geldiğinde nasıl harcandığını meydana vuruvermişti. Menderes ödeneğin tam 219 bin 500 lira 82 kuruşunu şahsının ve aile efradının hususî masraflarını karşılamak için sarfetmişti. Gelir vergilerini bu paradan ödetmişti. Çocuklarının okul masraflarım bu paradan ödetmişti. Eşinin seyahat bilet ve masraflarını bu paradan ödetmişti. Bu 219 bin 500 lira 82 kuruşun izah kaldıracak tek tarafı yoktu. Ödeneğin 13 milyon: 242 bin 748 lira 38 kuruşu tamamile Menderesin keyfine göre sarfedilmişti. Bu parayla düşük efendi evinin mutfağının masrafını karşılamıştı. Park Otelde yaptığı ve dünyalar tutan

masrafları ödetmişti. Kendisini methedenlere ihsanlar dağıtmış, tenkit edenler aleyhinde açtığı dâvaların pul ve kayıt ücretlerini vermişti. Neler yapmamış, ne paralar yememişti. Başkan Başol o hususu da izah etti. Menderes ancak diktatörlerde görülen bir ruh haleti içinde şahsi geliriyle devlet hazinesini birbirine karıştırmış, sâdece "Devlet benim" dememiş "Devletin parası benimdir" de diyerek fütursuzluğun son hududuna dayanmıştı.

Kahkahalar arasında

Kararnameye, Menderesin örtülü ödenekten karşılanan bir çok masrafı alınmıştı. Bunlar 14 kısma ayrılmıştı. Menderesin şahsına ve köşküne harcananlar ilk faslı, çocuklarına harcananlar ikinci faslı, D.P. ye harcananlar üçüncü faslı teşkil ediyordu. Otel ve ziyafet masrafları, hediye ve eşya masrafları, gazetecilere verilen paralar, şahıslara verilen paralar, memurlara avans, bal tutanın parmak yalayacağı tezini benimseyen Korurun kendisine, eşine ve iki kızı Bengü ile Binhana verdiği paralar, Bayara verilen paralar -Evet, düşük Cumhurbaşkanıyla düşük Koraltan da örtülü ödeneğin iki mümtaz faresi bulunuyorlardı ve onlar da şahsi masraflarını oradan karşılamışlardı-, Cemiyetlere ödenen paralar, ikramiye ve bağışlar, nihayet müteferrik masraflar bu fasılların diğerleri idi. Masraflardan bir kısmı, dinleyicilerin kahkahaları arasında okundu: Kuzu budu, patlıcan, domates, sivri biber, iki kurban, kurbanların yem parası, bunları getiren adama bahşiş, bonfile, kömür, süpürge, tesbih, elbise temizlenmesi, ayakkabı tamiri ve boyası, gazete, Jartiyer..

Başkan Başol listeler okunurken kâtibe "Yavaş okuyun. Belki dinleyemezler" dedi ve bunların teker teker okunmasını sağladı. Bu arada başka bir açıklama yaptı:

"— Okunan vesikalar dosyanın içindeki 23 kartondadır. Göreyim derseniz, derhal bulup göstermek kabildir."

Ama iki sanıktan hiç biri böyle bir merak izhar etmedi. Allahım, bir insanın aklına gelebilecek tek kuruşluk masraf yoktu ki Menderes örtülü ödenekten ödetmemiş bulunsun. Kahvaltısından bahşişine, Eyüp camii mensuplarına dağıttığı bin liradan Korurun klüp aidatına her şey, her şey devletin kesesinden karşılanmıştı. İşte, halk arasında kendisinden "Para almadan çalışan Başbakan" diye bahsettiren Menderes bu adamdı. Düşük efendi şöhretinin bir anda sabun köpüğü gibi dağılıverdiğini anladı ve sinirlendi. Ama marifet öylesine ayan beyan ortadaydı ki.. Bir ara bir Kâzım Nefes çıktı. Kendisine örtülü öde-

Merhametten Maraz

Dışarıya kulağınızı veriniz ve lütfen dinleyiniz. O zaman görülecektir ki bütün Yassıada sakinlerinden bir Adnan Menderese ailesiyle görüşme müsaadesinin verilmesi takt hatalarının en büyüklerinden birini teşkil etmiştir. Hele bonon, "Bebek Davası" gibi açılması yanlış bir dâvada alman beraat kararını hemen takip etmesi hatanın vehametini daha da arttırmıştır. Bir kaç günden beri, tesir sahası geniş bir yeni kulak gazetesi Demokrat kuyruklara ümitlerini kaybetmemelerini tavsiye etmekte, hattâ hâdiseyi 14'lerin affına bağlayarak onların gidişiyle tepelere asılan Damokles kılıçlarının kınlarına girdiğini tebşir eylemektedir. Fena günler geride kalmıştır. Menderes yeniden lade-i itibar etmiştir. Artık Eyüp Saltan camiine beyaz ata binerek gitmesine lüzum kalmamıştır. Kurbanlar, adaklar tesirlerini icra etmiştir. Pek, yakında, herkes gibi tıpış tıpış o mübarek mahalle gidecek ve alnını secdeye getirip kendisini kurtaran kuvvetlere hamdedecektir. Bu tefsir lir başka tefsirlere yol açmakta, hani neredeyse düşük efendinin İdareyi yeniden almasına intizar olunmaktadır. "Bebek Dâvası"nm o beklenen ve yüzde yüz haklı beraat kararının vesile verdiği haksız ve mânâsız sevinç böylece katmerleşmiş, kuyruktan derli toplu hale getirmiş, perçinlemiş, katüaştırmıştır. Buna fırsat vermenin, doğrusu biç lüzuma yoktu.

Bir hareket doğru, mantıki ve faydalıysa bundan "lâf olar" diye vaz geçmek doğru görülmeyebilir. Bir nisbet dahilinde, doğru değildir de... Ama bütün Yassıada sakinleri içinde bir Menderese lütuf ta bulunmak bir merhametin ve şefkatin, iyi yüreğin işareti olsa da başka yüzlerce aileye karşı haksızlıkların en ağırını teşkil etmiştir. Yassıada, düşüklerinin aileleriyle görüşmelerine ya imkân ve cevaz vardır, ya yoktur. Varsa, herkes bandan istifade edebilmelidir. Yok, şahsa mahsus bir imtiyaz tanınacaksa o takdirde bütün Yassıada sakinleri içinde bu imtiyaza hak en sonda Menderese gelebilir. Yâni, bir Muammer Çavuşoğlu eşini görmek imkânından mahrum bırakılacak, bir Kemal Özçoban kızını kucaklamak bahtiyarlığını tadamayacak, Sıtkı Yırcalılar ve Semi Erginler, Nazlı Tlabarlar ve Şefik Bakaylar aileleriyle temas edemeyecekler, buna mukabil onları, elbette ki gafletlerinden faydalanarak, ama tesir altında bırakarak Yassı adalara düşüren Adnan Menderes bu imtiyazı kullanacak! Böyle şey olmaz, böyle şey olmamak gerekir. Düşükler arasında, Menderesi kollayarak bir tefrik yapmak, inanılsın ki teşkil ettiği takt hatasının dışında, sâdece insanî mülâhazalarla vicdanları rencide etmektedir. Bayarın kızı babasını sâdece duruşma salonunda, gözleri yaşlı seyretmektedir. Medeni Berkin eşi bir ıstırap abidesidir. Bu facialara Sayarların ve Berklerin sebebiyet verdiklerinde şüphe yoktur. O bakımdan tablo, öyle fazla bir merhamete layık değildir. Ama bunların hepsi bir yana bırakılarak ancak Menderes eşi ve oğluyla görüştürülürse, Menderesin "başka" olduğu hususundaki propagandalar kuvvetlenir, onun izinde yürümüş bulunanlar da hak etmedikleri bir yeni üzüntüye kapılırlar.

Kaldı ki manevranın, Menderesin becerikli ve hukuktan çok politikayı kollayan avukatları tarafından hususi niyetle girişilmiş bir manevra olduğu aşikardır. Eğer düşük efendinin düşkünlüğünün ailesine olduğu sanılıyorsa ve Adada ailesinin hasretiyle yandığı hayal ediliyorsa "Bebek Dâvası"nın ifadeleriyle dilber Suzan Sözenin mektupları şöyle bir, yeniden okunmalıdır. Menderes bütün hayatınca her şeyi mubah görmüş, en asil duyguları istismar etmekten çekinmemiş bir insan tipidir. Onan, avukatlarıyla müştereken sahneye koyduğu bir oyuna kısan ancak gülerek seyreder. Ona kapılmak oyuna gelmenin ta kendisidir. Düşük Başbakan Yassıadada bahis konusu olanın kendi kellesi bulunduğuna mükemmelen bilmektedir. Başkalarının kellesine hiç bir zaman önem vermemiş bu adam için kendi kellesi elbette ki mühimdir ve onu kurtarmak içki yapmayacağı hareket yoktur, oynamayacağı rol mevcut değildir. Duruşmaların tâ başından beri her gün bir yeni posta bürünen Menderesin taktiklerine bir kere kapılındı mı, vukua gelecek zarar hudutsuz olur. Nitekim bunun ilk misali, şu bir kaç günden beri vatan sathını Ur anda ve bir baştan ötekine dolaşan balonlardır.

Bunlara ip sağlamamaya, mutlaka bakmak lâzımdır.

nekten ödemeler yapılmıştı. Salim Başol bunun kim olduğunu sordu. Menderes cevap verdi:

"— Masajcı!"

Herkes kahkahalarla gülüyordu.

Park Otel hikâyesi

Örtülü ödenekten Park Otele verilen paralar başka bir açıklamaya yol açtı. Kararnameyi hazırlayanlar Devlet Başkanı İzzet Akçalın, Başbakanlık bütçesi görüşülürken Muhalefetin tenkitlerine karşı cevabını Meclis zabıtlarından , bulup çıkarmışlardı. Akçal, hükümet adına, Park Otel masraflarının bütçeden ödenmediğini bildirmişti. Halbuki ele geçen hesaplarla sabit hale gelmişti ki Park Otele sâdece 1952 - 60 yılları arasında 802 bin 675 lira ödenmişti. 1954 yılında 11 bin 750 Ura olan Park Otel masrafı 1959 yılında 215 bin 500 liraya baliğ olmuş, yâni tam yirmi misli artmıştı! Hiç bir şeyden çekinmez hale gelen Menderes artık kalabalık kafilelerle geliyor, devletin malının deniz, yemeyenin domuz olduğu mülahazasıyla örtülü ödeneğin altından giriyor, üstünden çıkıyordu. Park Otel, yârânın eşsiz bir sefahat ve israf mahalli olmuştu» Kararnamede açıklandığına göre Korur bu masrafların fazlalığına itiraz etmişti. Ama dinletemeyince kendisi de babasının mezarım dahi örtülü ödenekten tamir ettirme yoluna sapmış, iki kızına paralar vermiş, elini keseye daldırmıştı. Ama onun bu gibi şahsi işlerde harcadığı sâdece 31 bin 766 lira 72 kuruştu. Tabii bu, tesbit edilen miktardı. Bir de, Müsteşarın eline geçen 24 küsur milyon liradan 212 bin 58 lira 51 kuruşun hesabı mevcut değildi ve bu paranın nereye sarfedildiği bilinmiyordu.

Menderesin kendisini tutan gazetecilere dağıttığı para tutarı ise 723 bin 809 liraydı ve bunun 147 bin 500 lirasını Necip Fazıl Kısakürek sızdırmıştı. Örtülü ödenek faresi gazetecilerin isimleri ve para dilenmek için yazdıkları mektuplardan cümlelerin okunması dinleyicileri pek neşelendirdi. Bilhassa Kısakürek Sultanlı, Aşklı, Firak-ı Adnanlı edebiyat şaheserleri ortaya dökmüş, "muhalif matbuata ve partilere karşı temsil ettiğim silah kıymeti haşarata karşı DDT'den daha müessir olsa gerektir" demiş ve "AKİS, Kim, Forum gibi mecmuacıklarla bütün muhalefet matbuatını saf fikirlerle çürütücü muazzam bir mecmuayı kuracağıma emin olunabilir" diyerek tıpkı Yusuf Ziya Ortaç ve Orhan Seyfi Orhon gibi para almıştı. Başkan Başol Menderese, Necip Fazıla verilen miktarı kastederek:

Necip Fazıl Kısakürek
Kaşkarikocuları, kaşkarikoya getirdi

"— Fazla değil mi?" diye sordu.

Menderes, her çeşit neşriyatı muvazeneleştirmek için bu parayı verdiklerini söyleyince herkes gülmeye başladı. Başkan devam etti:

"— Necip Fazıl hakkında umumi efkâr kararını vermiştir. Onun yazılarının memleket hayrına olduğunu söyleyebilir misiniz?"

Düşük efendinin ağzında cevap mı yoktu! Efendim, Kısakürek memleket menfaatlerinden uzaklaşınca parasını kesmişlerdi. Bunlara sarılınca onlar da binlikleri uzatmışlardı. "Gitti geldi, gitti geldi" dedi. Dinleyiciler gene gülüyorlar, bu kadar maskaralığı hakikaten fazla buluyorlardı.

Örtülü ödeneğin bir başka sınıf faresi, diğer partilerden apartılanlar veya oralarda kalıp ta D.P. menfaatlerine hizmet edenlerdi. Atıf Topaloğlu o fasıldan en fazla para sızdıranlar arasındaydı. Nihat Erime verilen hediyelerin bedeli de örtülü ödenekten çıkmıştı. D.P. milletvekilleri -Basri Aktaşlar, Nazlı Tlabarlar- örtülü ödenekten para aldıklarını itiraf etmişlerdi.

Menderes, duruşmaların sonunda perişan haldeydi. Bütün tevil yolları kapanmıştı. Eski Başbakanların da örtülü ödenekten para aldıklarını ileri sürdü. İddiasına göre ilk Başbakan olduğunda kendisine 500 lira getirmişlerdi. Günaltay ayda 3 bin lira almaktaydı Mayısın 25'ine kadar o makamda kaldığından geri kalan 500 lira yeni Başbakana verilmişti; Şaşkın Menderes bunu kendi lehinde bir hâdiseymiş gibi anlattı. Halbuki hâdise, Günaltayın titizlik derecesini ortaya koyuyordu. Zaten Günaltay bu hususu kendisinden soran gazetecilere 8 bin liranın mahiyetini anlattı. Kaldı ki kararnamede Sakanın, Günaltayın bırakınız örtülü ödeneği, tek kuruş harcırah almadıkları belirtilmişti.

Menderes son çâre olarak, bu paraların kendisi tarafından ödenmek üzere ve yanlışlık neticesi sarfedilmiş bulunduğunu, kendi servetinin masrafları karşılayacak derecede olduğunu söyledi, "ben 300 lira, 500 lira dilenecek adam değilim, olmadım" dedi. Ama gelir vergisi olarak -bunun taksitlerini de örtülü ödenekten karşıladığı için- ne ödediği ortadaydı. Meselâ 1958 yılı için Menderes normal iki taksitte 14.497,31 + 14.497,31 = 28.994.62 lira ödemişti ki bu, yılda 100 bin liralık bir gelire tetabuk ediyordu. Bunu Menderes aile reisi olarak ödüyordu. Yâni eşinin geliri de buna dahildi. Hâlbuki üstadın sâdece Park Otel masrafı altı senede 800 bin lira tutmuştu! Ama bu hesabı yapanlar bir noktayı unutuyorlardı. Menderesin gelirinin büyük kısmı çiftliğinden sağlanıyordu ve ziraî mahsullerden vergi alınmadığından bu, toprak ağalarının en meşhuru orta çapta bir iş adamının ödedeği vergiden çok daha az vergi ödüyordu. Bu da zirai mahsuller vergisinin D.P. devrinde bir türlü neden çıkmadığını gösteriyordu.

Bu, ortaya yeni bir mesele çıkarıyordu. Şimdi, tanıklar dinlenecekti.

İrtibat Bürosu

Bir Adanın kolu

(Kapaktaki cami)

İstanbulda, aylar var ki gözler rıhtımını Boğazın son sularıyla Marmaranın ilk sularının müştereken okşadığı bir camie çevrik bulunuyor. Sabahın pek erken saatlerinden akşamın geç saatlerine kadar bir kalabalık bu camiin etrafını çeviriyor, otomobiller mütemadiyen gidip geliyor. Geçenlerde, pusarık ve ürpertici bir Sonbahar sabahı, evvelâ Deniz Müzesi haline sokulmuşken şimdi Yassıada İrtibat Bürosu olarak kullanılan Dolmabahçe Camiinin Muvakkıthanesinde genç ve yakışıklı bir İstihkâm Yüzbaşısının bir mikrofona usulca söylediği sözler, dışardaki alçak gölgeliğin demir direklerinden birine raptedilmiş hoparlörden gür bir seda şeklinde aksetti: "Bugün için hiç boş yer kalmadığından; davetiyesi olmayanların beyhude yere beklememelerini, gişelerin önünü ter-

kedip portatif parmaklıkların gerisine çekilmelerini rica ederiz." Kesin, fakat nazik açıklama bir ümidin sevkiyle orada kümelenmiş ve ekseriyetini gençlerin teşkil ettiği kalabalık üzerinde bir soğuk duş tesiri yarattı. Gruplardan memnuniyetsizlik ifade eden homurtular ve nidalar yükseldi.

Ancak bazıları, yapışkan ısrarlarla son bir defa daha talihlerini denediler. Sinirli bir ses, "Yüzbaşım, taa Haymanadan geldik. Listede ismimizin olması lâzım, lütfen bakıverin" diye itirazı bastırdı. Yalvaran bir ses, "Üsteğmenim, bizler Karstan davetliyiz. Dün yetişemedik. Bir çaresine bakamaz mısınız?" şeklinde sızlandı. Bir başka ses, diğerlerinden daha tiz ve baskındı: "Binbaşım, Üniversiteliyiz, liste verdik. Bizleri yanlışlıkla yazmamışlar. Şebekelerimiz var, gidebilecek miyiz?" Fakat teşebbüsler netice vermedi. İşlerin takdire lâyık intizam içinde yürütüldüğü İrtibat Bürosunun Protokol Subayları sabırla durumu izaha çabaladılar: Mahdut olan yerler dolmuştu ve fazladan tek bir kişi bile almağa imkân yoktu!

Bu sırada daha talihliler -veya daha ihtiyatlılar- yakalarında resimli davetiyeleri, kıskanç nazarlar altında, süngülü deniz erlerinin beklediği demir kapıdan içeri giriyorlardı. Binaya giden yolda evvelâ vapur bileti gösteriliyor, holde aranılıyor, labirenti andıran dar koridorlardan geçilerek iskeleye çıkılıyordu, iskeleye çıkanlar, rıhtımda kalanlara cakalı cakalı bakıyorlardı.

O pusarık ve ürpertici Sonbahar sabahında, Yassıadaya alınmıyan gazete fotoğrafçıları, şikârım takip eden avcı gibi tetikte ve uyanıktılar. Baş sermayeleri düşüklerin yakınları ve avukatlarıydı. Dolayısıyla turnikelerin nihayet bulduğu üç gişe deliğinden, düşüklerin yakınları ve avukatlarına tahsis edileni civarında mevzilenmişlerdi. Orada daima ciddi bir hava eser, abus çehreli, kerli ferli erkekler ve hafif makyajlı şık hanımlar bulunurdu. Flâşlar sık fasılalarla birbiri ardına parlıyordu. Resmi çekilen avukatlardan biri meslekdaşına döndü:

"— Azizim, dedi, bizde matbuat yok, gazete yok, muhabir yok!"

Arkasından, meslekdaşına sözlerinin pek merak ettiği nedenini izaha koyuldu:

"— Kaç gündür Dolmabahçeye, İrtibat Bürosuna geliyorum. İki, üç sanığın avukatıyım, diyorum. Biteviye böyle. flaşlar parlıyor. Fakat hiçbir gazetede tek resmim çıkmış değil. Be birader, biz bu dâvaları Baların ve başkalarının kara gözleri için almadık ya..."

Saat 845 te, Denizcilik Bankasının İrtibat Bürosu emrine verdiği lüks ve süratli Fenerbahçe iç hat yolcu vapuru, arkasında Marmaranın lâcivertimsi mavisine gittikçe daha fazla kükreyen ve yayılan beyaz köpükler bırakarak 40 dakika devam edecek Yassıada yolculuğuna işte böyle bir hava içinde koyuldu.

Plânlama ve yürütme

İrtibat Bürosunun görevini ve kurulmasındaki maksadı, ismi mükemmelen tarif etmektedir. Bu. Yassıada ile ilgili bilumum hizmetleri, M.B.K. adına planlamak ve yürütmektir. İrtibat Bürosu Karargâhı, bahse konu mesuliyetli hizmetleri plânlamak ve yürütebilmek maksadıyla, bir Kumandan ile Kurmay Başkanı ve ikincisine bağlı yedi şube tarzında teşkilâtlanmıştır. Yedi şubenin, Basın Yayın ve Propaganda, Emniyet, Ulaştırma, Protokol, Muhabere, Mehakim, İskân ve İaşe şubelerinin başına Silâhlı Kuvvetlerin güzide Kurmay Subayları getirilmiştir. Ayrıca, şubelerin emrine verilmiş Kumandanlıklar ve birlikler vardır. Kaya kadar sert ve otoriter Yassıada Garnizon Kumandanı Yarbay Tarık Güryay, doğrudan doğruya İrtibat Bürosu Kumandanına bağlıdır.

27 Mayıs harekâtım müteakip düşükler güruhunun Yüksek Adalet Divanı huzuruna Yassıadada çıkarılması tekarrür edince, bir İrtibat Bürosu teşkili zaruretiyle karşılaşıldı. Böyle hassas ve hayati bir hizmet deruhte edecek İrtibat Bürosunun başına babacan Orgeneral Cemal Gür-

Bnb. Ümit İşmen ve Kd. Yzb. Muhip Bilinen
Yassıadanın iaşesini sağlayanlar

selin yakından tanıyıp güvendiği, dirayetli ve sistematik Kurmay Albay Namık Kemal Ersun getirildi. O tarihte Ersun, Silâhlı Kuvvetlerin gözbebeği müesseselerinden Yıldızdaki Harp Akademilerinde öğretmenlik yapmaktaydı.

İrtibat Bürosunun teşkili emri, Ağustos ortalarında alındı. Yassıada işlerini tedvire memur iki eski M.B.K. azası Sekreter Orhan Erkanlı ile Numan Esin, karargâhı İstanbulda bulunan Birinci Ordu Kumandam ve Ersun derhal kolları sıvadılar. Evvelâ 15-20 kişilik bir çekirdek kadro ile işe başlıyarak plânlamayı yaptılar. Kapalı kapılar arkasında veya mahallinde incelemeler suretiyle ilerliyen on günlük fırtınalı faaliyetin mahsulü, iki parmak kalınlığındaki, "M.B.K. İrtibat Bürosu Ada Plânı" adı verilen, halihazırda işlerin yürütüldüğü, icabında tadili mümkün genel plân oldu. Nihai kademe M.B.K. nde onaylandıktan sonra B.M.M. Matbaasına basılmak üzere verildi ve üzerine "Çok Gizli" damgası vurularak alâkalılara dağıtıldı. Mufassal "M.B.K. İrtibat Bürosu Ada Plânı" 27 Mayıs Millî İnkılâp ve 13 Kasım ayıklama harekâtlarına ilâveten, Silâhlı Kuvvetlerin parmak ısırtıcı plânlama mahareti ve süratli hareket kaablliyetinin bir başka âbidesi olmuştur. Tabii ki Silâhlı Kuvvetler gene Kara, Deniz ve Hava Sınıflarının tam ye yapıcı işbirliği halinde çalışmışlardı.

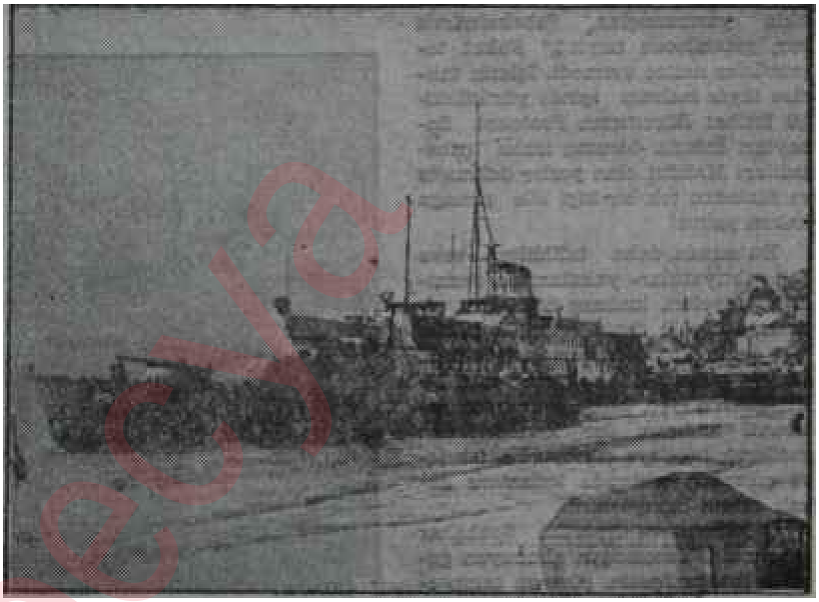
Onay formalitesinin ikmalinden sonra, kollar gene sıvandı ve fırtınalı faaliyet tekrar başladı. Atılan yeni adım, çekirdek kadronun genişletilmesi oldu. 15-20 kişi, takriben 250 Subay ve Assubaya çıkarıldı. Yolluk, harcırah vs. nin yükleyeceği mali külfeti önlemek için, İrtibat Bürosunun vazifelileri, daha ziyade Birinci Ordudan âzami itina ile se-ildiler. Bunların kollarına, kırmızı zemin üzerine ortasına süngü ucu yerleştirilmiş beyaz defne dalı işli kokart yapıştırıldı. Subayların arasında, dört tane de bayan vardı. İrtibat Bürosunda emniyet ve intizamı temin maksadıyla, İstanbul Garnizon Kumandanlığından, maksada cevap verebilecek cesamette bir muhafız birliği alındı. Mamafih, muhafız birliğini, gerektiği taktirde göz açıp kapayıncaya kadar takviye edebilmek için sıkı tertibat da ihmal edilmedi. En fena ihtimal karşısında Birinci Ordunun bütün kuvvetleri en kısa. zamanda celbedilebilecekti. Güvenlik mülahazalarıyla. Dolmabahçe Camii merkez olmak üzere deniz tarafından 280 metrelik bir yarım daire birinci sınıf yasak bölge ilân edildi. Şimdiye kadar hiçbir tecavüz kaydedilmediği gibi, en basitinden de olsa herhangi bir disiplinsizlik hadisesiyle de karşılaşılmamıştır. Çekirdek kadro genişletilirken, bâzı sivil hizmetler için İstanbul Emniyet Müdürlüğünden mütehassıslar, tercümanlar, Fenerbahçe için Denizcilik Bankasından mürettebat vs. gibi gayrı askerî şahıslardan da istifade edilmiştir. İrtibat Bürosunda görevli tercümanlar İngilizce ile Almanca, Fransızca, İspanyolca, İsveç hattâ Sovyet lisanlarını bilmektedirler.

Tarihi dekor

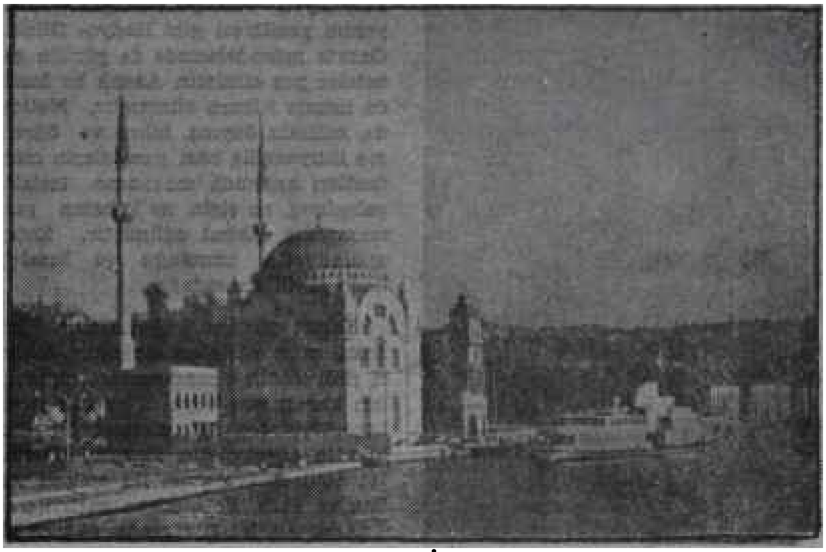
Deniz Müzesi haline sokulan Dolmabahçe Camiinin şimdi de İrtibat Bürosu olarak kullanılması, M.B.K. tarafından püblisiteden bucak bucak kaçan Ersunun tayininden önce kararlaştırılmıştı. Dolmabahçe Camiinin inşaatına, 1854 te Abdülmecidin annesi Bezmialem Valde Sultan tarafından başlanmıştır. Mimarı, Ermeni vatandaşlardan Serkis Kalfaydı. Fakat duvarları ikmal edilirken Bezmialem Valde Sultan ölmüş, inşaata Abdülmecit devam etmiş ve tamamlatmıştır. Umumiyetle zannedildiği gibi, Dolmabahçe Camii, muhteşem Dolmabahçe Sarayının müçtemilâtından değildir. Dolmabahçe Sarayı, bir yıl sonra, yani gene Sultan Abdülmecit tarafından bir başka Ermeni vatandaşa. Karabet Balyana başlattırılmış ve inşaat takriben 5 milyon altın liraya malolmuştur.

İbretâmiz Yassıada duruşmalarının başladığı 14 Ekimden birkaç gün önce bütün hazırlıklarını noksansız ve mükemmel surette tamamlıyan İrtibat Bürosu vazifelileri, Deniz Müzesinin ekseriyeti oldukları yerde bırakılmış eşyalarının eklenmesiyle büsbütün eski kokan katmerli tarihi bir dekor içinde çalışmaktadırlar. XIX. Asrın ağır ve fazla tezyinatlı üslûbunda inşa edilmiş tek kubbeli, birer şerefeli çift minareli Dolmabahçe Camimin duvarlarında, her askerî karargâhta karşı karşıya gelinmesi mutad talimatnamelerden ayrı olarak M.B.K. üyelerinin yemini, sabık ve sakıt İktidar tarafından çıkarılan T.B.M.M. Tahkikat Encümeninin vazife ve selâhiyetleri hakkındaki kanun vs. yi ihtiva eden levhalar da göze çarpmaktadır.

Birinci sınıf yasak bölgeye dahil İrtibat Bürosu, yabancı memleketlerde sâdece Zsa Zsa Gabor'un ilk kocası olmakla tanınan Burhan Belgenin okumak için arattığı Ulus gazetesiyle AKİS dergisini, diğer düşüklerin istedikleri hukuk ve İngilizce veya Fransızcayı öğrenmek isteyen müptedilere mahsus lisana başlangıç kitaplarım teminden tutun da Yassıadanın emniyetini sağlamağa veya Yüksek Adalet Divanı Hakimlerinin, Savcıların, avukatların ve sanık ailelerinin taleplerini karşılamağa kadar sayılmakla bitmez işleri yerine getirmekle vazifelidir.

Dolmabahçe vapuru harekete hazır bekliyor
Pupa yelken

Dolma bahçe İrtibat Bürosu
Yassıadaya giden yolun başı

Yassıadaya nasıl gidilebilir?
Yassıadadaki jimnastikhaneden bozma duruşma salonunun kapasitesi, hakimler, avukatlar, sanıklar, vazifeliler ve şahitler hariç, tam 600 kişiliktir. 600 kişilik yer, altı ketegortye bölünmüştür. 50 yer M.B.K. mensupları ve misafirlerini, yüksek devlet ricali, kordiplomatik vs. yi İhtiva eden özel davetlilere, 25 yer Üniversitelere, 200 yer yerli-yabancı basın mensuplarına, 60 yer Bakanlıklar ve Silahlı Kuvvetlere, 215 yer vilâyetlerden gelecek halka, 50 yer de sâdece ana-baba, eş, kardeş ve evlâda İnhisar ettirilen sanık yakınlarına tahsis olunmuştur. Bir davetliler kategorisinin kontenjanı dolmazsa, açıkta kalan yerler, müracaatın fazla olduğu diğer bir davetliler kategorisinin kontenjanına aktarılmaktadır. Davetlilerin bir gün önceden İrtibat Bürosuna uğrayıp yakalarına takacakları giriş kartlarını almaları zaruridir. Herşeye rağmen sahipleri gelmeyip ta boş kalan yerler, duruşma başlamadan önce, sabahın erkan saatlerinde soluğu irtibat Bürosunda alıp bekleşen kimselere, tercihan üniversite öğrencilerine birer resim mukabilinde dağıtılmaktadır.

Vilâyetlerden gelecek halka tahsis olunan 215 yer, aylık cetveller halinde Valiliklere gönderilmektedir. Meselâ, 69 vilâyetten en kalabalığı İstanbulun hissesine düşen günlük yer miktarı kırktır. Arzu edenlerin, üç resim ve bulundukları Vilâyet Yüce Makamına hitaben yazılmış 16 kuruşluk pullu istidalarla bağlı. oldukları Kaymakamlıklara müracaat etmeleri lâzımdır. Kaymakamlıklar istidaları Valiliklere vermektedirler. Valilikler de aylık cetvelleri doldurarak İrtibat Bürosuna sevketmektedirler. Vilâyetlerden gelen listelerdeki şahıslar aynen kabul edilmekte. İrtibat Bürosunca haklarında ayrıca tahkikat yapılmamaktadır. Zaten Yassıada duruşmalarını takip için yapılan hiçbir müracaat reddedilmemektedir. Yeter ki yar bulunsun ve müracaat sahibi işin ciddiyetini kavrıyabilecek çağda ve olgunlukta olsun.

Yassıada duruşmalarını takip edenlerin ortalama olarak üçte biri, hanımdır. Diğer bir dikkate değer nokta da, şimdiye kadar sanık yakınlarına tahsis olunan 60 kişilik kontenjanın dolduğunun görülmemiş olmasıdır. Tahminler, 50 kişilik kontenjanın, Anayasayı ihlâl duruşmalarının başlamasıyla doldurulacağı merkezindedir. O zaman müracaatlar, diğer kategorilerde okluğu gibi. duruşma günlerine taksim olunacaktır.

İrtibat Bürosu doğrudan doğruya. sâdece samk yakınlarına ve basın mensuplarına davetiye vermektedir. Radyolar, Yassıada Saatinde her davetiye sahibinin duruşmayı takip edeceği günü açıklamaktadır. Meselâ spiker, "Bugün G-1l di, yarın G-12 dlr" demektedir. "O", gün kelimesinin İlk harfidir Ve ük duruşma günü anlamına gelmektedir. Artı İşaretinden sonra gelen rakkam da, duruşma gününün sayısıdır. Böylece davetiye sahibinin, davetiyesindeki terime göre duruşmayı takip.edebileceği günü önceden hesaplaması imkân dahiline girin ktedir Ayrıca, son duruşma günü numarasını jimnastikhaneden bozma duruşma salonunun kapasite si olan 600 rakamı ile çarpınca, bugüne kadar Yassıadaya gidebilenlerin sayısını hesaplamak mümkün olmaktadır. Mamafih, basın mensuplarının, bilhassa yabancı olanlarının Yassıada duruşmalarına gösterdikleri rağbet, zaman ilerledikçe azalmaktadır. Bu belki, mühim davaların ele alınmasıyla artacaktır.

Yassıada yolculuğu, Denizcilik Bankası Şehir İşletmesinin Heybeliada seferi şartları altında yapılmaktadır. Ancak Yassıada da kalınmak istense dahi, -pek hoş şey değildir ya...- gidiş-dönüş bileti almak şarttır. Yassıadaya gidiş-dönüş için, Denizcilik Bankasının Dolmabahçeye koydurttuğu portatif iki bilet satış kulübesinden birine sivillerin 460, öğrencilerin 230, subayların ise 270 kuruş ödemeleri gerekmektedir. Basın mensupları gene tam tenzilattan istifade etmektedirler.

Başağrısı avukatlar

Avukatların Yassıadaya gidebilmeleri için sanıklardan biri tarafından verilen vekaletnameyi ibraz etmeleri kafidir. Ancak bir sanık, üçten fazla avukat tutmak hakkını haiz değildir. Sanık avukatları ile İrtibat Bürosu arasındaki en ateşi maraza, birincilerin olur olmaz saatlerde ve her istedikleri zaman Yassıadaya gldip-gelmek arzularından patlak vermiştir. İrtibat Bürosu inceden inceye hesaplamış, Fenerbahçenin Yassıadaya bir defa gidiş dönüşünün tam 3,405 liraya malolduğunu meydana çıkarmıştır. Miktar bir hayli tuzludur. Zaten düşükler, her halleriyle milletin perişan kesesine kaldırılması mümkün olmıyan bir yük teşkil etmektedirler. Sadece bir deniz eğitim üssü olan Yassıadanın bugünkü haline getirilmesi en aşağıdan 2,5 milyona patlamıştır. irtibat Bürosunun diğer masrafları da hemen hemen aynı meblağa ulaşmıştır. irtibat Bürosunun teşkilinde ve Yassıadanın tadilinde Milli Savunma Adalet ve Ulaştırma Bakanlıklarını rolleri olmuştur. Her Bakanlığın yaptığı masraf, kendi üzerine yıkılmıştır.

3,405 rakamım işitince, sanık avukatları yaygarayı basmışlardı Fenerbahçenin, normal seferleri dışında sırf kendileri için. Yassıadaya gidip-gelmesi halinde, sanık avukatlarının 3,405 lirayı keselerinden ödemeleri gerektiği bildirilmiştir. İrtibat Bürosunun direnmesi üzerine bir defasında sanık avukatlarının 85'i bir araya gelmiş. 3,405 lirayı araların paylaşmışlardır.

Sanık avukatlarının, herhangi biyerden kalkacak münferit teknelerle

istedikleri zaman rastgele Yassıadaya gidebilmelerine güvenlik mülahazalarıyla müsaade verilememektedir. Buna karşılık İrtibat Bürosu şöyle bir formül teklif etmiştir: Eğer 3,406 lira yüklü telakki ediliyorsa, kendileri bir tekne bulabilirler ve Dolmabahçe Rıhtımına devamlı surette aborda ettirebilirler. Bu özel tekneleriyle de keyiflerinin dilediğini yapabilirler. Bütün mesele emniyet unsurlarının teşekkül etmesi ve eksik kalmamasıdır. Belki araya denizin girmesiyle masraflı olan Yassıadaya gidiş-dönüşü, sanık avukatları böylece ucuzlatabilirler. Fenerbahçe, birinci sınıf yasak bölge içinde olmasına rağmen muhtemel bir sabotaja karşı denizin altındaki kesimleri her defasında hareketinden önce behemahal dalgıçlara muayene ettirilmekte ve içinde fasılasız nöbet tutulmaktadır. Sanık avukatlarının kiralıyacaklan özel tekne de aynı muameleye tabi tutulacaktır. Üstelik te bir jandarma botu refakatinde seyredecektir!

Formül, sanık avukatlarınca cazip karşılanmadı ama, hiç olmazsa yerinip yüksünmelerine bir son verdi. Tuttukları motor Bozkurt oldu. Şimdiki baş istekleri mahkeme dosyalarım Yassıadada degil de İrtibat Bürosunda tetkik edebilmektir. Sanık avukatlarının celbi için ayaklarına vasıtalar gönderildiği veya bunların mahkeme dosyalarını bir başka yerde tetkik edebildikleri ne görülmüş, ne de işitilmiştir. Ama sırf sızıltıya yol açmamak için, bu yapılmaktadır.

Şikayetler yağmuru

Sadece Sekreterliği vasıtasıyla M. B.K. nden direktif alan ve onun adına emirler veren İrtibat Bürosu,

Yassıada bilet gişesi
Adanın kapısı

Radyolardaki şöhreti yaygm Yassıada Saatinin hazırlanması görevini de uhdesine almıştır. Yassıada Saati, isimleri gizli tutulan bir profesör hukukçu, üç doçent hukukçu, bir Üniversite öğretim üyesi olmayan hukukçu ve gene bir Üniversite öğretim üyesi olmayan tarihçi ve bir Kurmay Binbaşıdan mürekkep bir heyet tarafından derlenmektedir. Yassıada Saatinde işitilen tesirli seslerin sahipleri, İstanbul Radyosu spikerlerinden Tarık Gürcan ve Doğan Soyludur.

Yassıada Saati ile alakalı olarak yağan ilk şikayetler, kısalığı etrafında olmuştur. Ancak Yassıada Saatinin zamanının kararlaştırılmasında değişik faktörler rol oynamaktadır. En başta, vakit meselesi vardır. Duruşmaların bütün safahatini zapteden bandların önemli kısımlarının ayıklanması, saatler almaktadır. Bandlar Yassıadadan İstanbul Radyoevine helikopterlerle taşındığı halde, gene de girişin, aradaki tefsir, izah ve kıymetlendirme notlarının sokuşturulması aceleye gelmektedir. Çoğu zaman bütün işlerin ikmali için ancak üç saatlik bir zaman kalmaktadır. Fakat gene de Yassıada Saatinin 15 dakikadan yarım saate çıkarılması hummalı ve yıpratıcı bir çalışma göze alınarak imkan dahiline sokulmuştur. Bir defa ham bandların baştan aşağı dinlenebilmesi, asgariden duruşmanın devam ettiği müddete mütevakkıftır.

Ayrıca, Yassıada Saatinin uzaması, bazı gazetelerin tirajlarına menfi şekilde tesir etmiştir. Tıpkı Televizyon -Radyo savaşında radyonun yenilmesi gibi Radyo- Günlük Gazete mücadelesinde de günlük gazeteler pes etmiştir. Ancak bu husus da nazarı itibara alınmıştır. Neticede, milletin duyma, bilme ve öğrenme ihtiyacı ile bazı gazetelerin menfaatleri arasında muvazene tesisine çalışılmış, ne şişin, ne kebabın yanmamasma dikkat edilmiştir. Zaten umumiyetle, uzunluğu ve kısalığı kodu tayin etmektedir.

İkinci şikayet yağmurunun konusu, zabıt kâtipleri olmuştur. Sesleri radyofonik olmadığından, okudukları kararname veya diğer vesikalar, hoparlörlerden anlaşılamaz bir mahiyette aksetmiştir. Bunun üzerine İstanbul Rodyosunun iki spikeri Alkan ve Faik, Yassıadaya getirtilerek Yüksek Adalet Divanında, sadece bir yazının okunması durumlarında, zabıt katibi olarak kullanılmağa başlanmıştır. Ordu Film Merkezi de, Yassıadada İrtibat Bürosunun emrinde çalışmaktadır.

İrtibat Bürosunun yorulmak bilmez, fedakar ve mesuliyetlerini müdrik vazifelileri, isimlerinin gazetelere geçmesine prensip olarak muhalefet etmektedirler. Onlara göre, ağır bir iş başarılıyorsa bu, Yüzbaşı Suat veya Binbaşı Vehbinin değil, Silahlı Kuvvetlerin müşterek eseridir. Kendileri, Silahlı Kuvvetlerin onbinlerce ferdinden tesadüfen böyle bir göreve atanmış alelade birkaçıdırlar. Şahıslar bahis konusu değildir. Ortada evvela bir memleket davası, sonra da Silâhlı Kuvvetlerin prestiji meselesi vardır. Yegana endişe, omuzlara yüklenilen çetin ve mesuliyetli işin altından, mümkün olduğu kadar erken ve alın akıyla çıkmaktan ibarettir.

İşte, son aylarda bütün İstanbulun gözünü üzerine çeken meşhur İrtibat Bürosu budur!

YURTTA OLUP BİTENLER

Millet

İyi işaret

Bitirdiğimiz haftanın sonunda mahiyet itibariyle önemli değil, ama mana bakmamdan pek sevindirici bir iyi haber radyolar vasıtasıyla herkese duyuruldu. İçişleri bakanlığı bir tamim yayınlamış ve bütün devlet dairelerine Devlet Başkanı Gürselin resminin asılması gerektiğini bildirmişti. Tamim bu kadarla kalmıyordu. Asılacak resimlerin kimden sağlanacağı ve kaç lira bedel mukabili satın alınacağı da belirtiliyor, hatta adres veriliyordu. Hadise, çapından beklenmeyen akisler yaptı ve bir anda dikkati üzerinde topladı. Devlet Başkanının resminin devlet dairelerine asılmasına hiç kimsenin itirazı yoktu. Ama içinde yaşadığımız günlerin en mühim, meselesi, yarabbi bu muydu ve bir yeni masraf kapısının açılmasını, haklı görmek kabil miydi? Üstelik böyle bir tekeli bir şahsa sağlamanın da pek tasvip edilecek tarafı yoktu.

Haftanın sonlarında bir akşam radyolarım açıp haber bültenini dinleyenler tatlı bir tebliğle karşılaştılar. Cemal Gürsel resminin devlet dairelerine asılmasına razı olmamış, bunu doğru bulmamıştı. İçişleri bakanlığının tamimi hükümsüz hale düşüyordu. Babacan Orgeneral basiretin yolunu tutmuştu ve hem prestij zedeleyici, hem de laf çıkmasına vesile verecek bir tasavvuru daha beşiğinde boğmuştu.

Haberin memnunluktan gayrı ferahlık da veren bir tarafı vardır. Babacan Orgeneral tam kudreti elinde tutan bir takım basit, iptidai insanların dünyanın en mühim işiymiş gibi çok zaman öne aldıkları bir meseleyi elinin tersiyle itmekte, karakteri hakkında umumi efkara bir yeni delil vermektedir. Cemal Gürselin yüreğinde hırs, ihtiras, benlik merakı gibi duyguların şu anda hiç bulunmadığı böylece bir defa daha ortaya çıkmaktadır. Memleketimizin çok feragat, çok gayret, çok basiret ve ustalık isteyen şu anında işbaşında bu vasıflara sahip, üstelik milletin nabzının nasıl attığını iyi teşhis eden bir inşaata bulunması elbette ki cesaret vericidir, ümid ve iyimserlik sebebidir.

Hakikaten Cemal Gürsel milletin nabzını dikkatle saydığım, umumi efkarın nasıl istikametlere yönelmiş bulunduğunu iyi gördüğünü, büyük kütlelerin hangi meselelerde ne gibi reaksiyon göstereceğim başarıyla keşfettiğim daima ortaya koymuştur. Tabii bunda, kendi şahsi meziyetleri kadar bir devlet adamının belki de en mühim vasfı olan "İyi etraf seçme" hassasına malik bulunması rol oynamaktadır. Kudret sahiplerinin etrafım daima çeviren kimseler henüz Babacan Orgeneralin muhitine susamamışlardır. Bu muhit Cemal Gürsel için dış aleme bakan pencerelerin en faydalısı ve en mükemmeli yerine geçmektedir.

Bu, memleketin bugün üzerine eğildiği Kurucu Meclis, 147'ler, Emekli Subaylar gibi daha başka meselelerin de aynı başarıyla sonuçlandırılacağının pir işaretidir. Bir kudret sahibi milletin ne istediğini, temayülünün ne olduğunu anlar ve hareketlerinde bu bilgisini baş faktör sayarsa kazanacağı sadece başarı olur. Babacan Orgeneral bu basit sihri bildiğini belli etmektedir ve kötü bir etrafın devlet adamlarım nerelere götürdüğünün mükemmelen farkındadır. En iyi niyetlerle girişilmiş hareketler kötü tesirler ve akisler bırakırsa ondan derhal vazgeçmenin faziletini Devlet Başkanı, anlaşılıyor ki bilmektedir.

Zaten bu da, aslında, bugün ve yarın için 7 Mayıs hareketinin terbiye edici fazileti değil de nedir ki?..

Kurucu Meclis

Aman kimse duymasın

Başbakanlığın merdivenlerinde sigaralarını tazeleyen adamlar birdenbire harekete geçtiler. Evvela biri sonra bir diğeri ve daha sonra hepsi Başbakanlığın Sten tabancalı iki nöbetçi tarafından beklenen kapısına doğru koşuştular.

Kapıda orta boylu, kumral, yakaları bir hayli geniş tutulmuş, koyu renk elbisen birisi görünmüştü. Başını önüne eğmiş yürüyordu. Gelenleri görünce gülümsedi. Kafasını hafifce iki yana salladı. Bununla bir şey söyiemiyeceğinl ifadeye çalışmış tı. Ama ne fayda, koşuşanlar orta boylu adamın etrafını sardılar. Soru ların ardı arkası kesilmiyordu. Biri

"— Partilere tanınan kontenjan beyfendi? dedi.

Bir başkası:

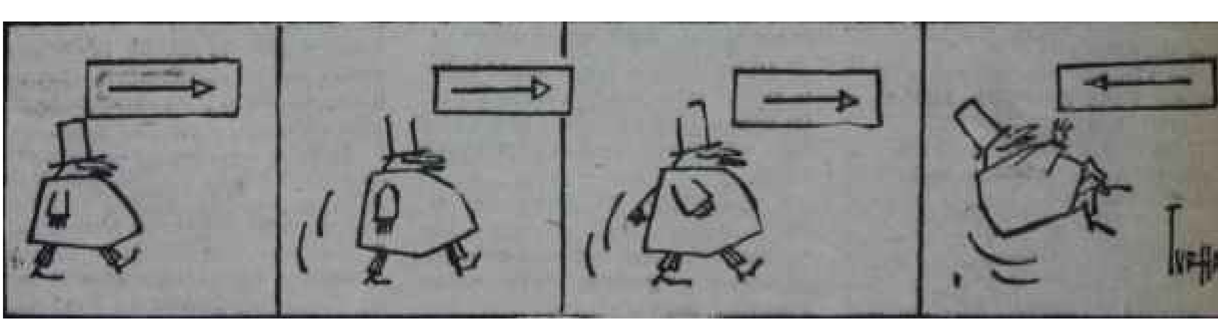
" —Vilayet temsilcilerini Valilerin seçeceği doğru mu?" diye yapıştırdı

Ama orta boylu adam duvar gi biydi Tek kelime söylemiyor, ağzın dan laf çıkmıyordu. Sadece ve sadece gülümsüyordu. Orta böyle adamın etrafını saranlar bir şey çıkaramıya caklarını anlamışlardı. Esasen kapı da bir ikinci bir üçüncü av belirmişi Koyu renk elbiseliyi bıraktılar ve di ğerlerine koştular.

Hadise bu haftanın sonlarında bir gün, Başbakanlığın İsfendan ağaçla rının dökülen yapraklarıyla dolu mer diveninin başında cereyan ediyordu Günlerden cumaydı. Orta boylu adam Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanı Dr. Ragıp Ünerdi. Bakanlar Kurulunu Kurucu Meclisle ilgili toplantısından çıkıyordu. Etrafını saran ve birkaç gündür Başbakanlığın önünün de vamlı müşterisi olan Basın mensupla rına bir tek kelime söylemeden ara basına bindi, oradan süratle ayrıldı.

Kapıda ikinci olarak görülen, kıvırcık saçlı ve çok uzun boylu bo

POLİTİKACININ MACERALARI

YAZISIZ

zattı. Adımlarını ağır ve temkinli atıyordu. Görünmemek istemiş, daha doğrusu kaçmayı tasarlamıştı. Zira Adalet Bakanı Amil Artüsün gazetecilere yüreği dayanamıyordu. Kendisi de eski bir gazeteciydi. Neler çektiklerini biliyor, bu yüzden boş ve mahzun dönmelerine yüreği elvermiyordu. Onun da etrafı bir iki saniye içinde insandan bir barikatla çevrildi. Artüs ne ileri ne geri gidebiliyordu. Yakalanmıştı. Gülümsedi ve sualleri cevaplandırmağa başladı. Ama son derece temkinli ve sadece söylemek istediklerini söyliyebilmek için, pek dikkatliydi.

Artüse sorulan ilk sual, partilere tanılan kontenjanlar konusunda oldu. Adalet Bakanı, suali soran gence bakarak adeta göz kırptı ve:

"— Bunu Milli Birlik Komitesi tespit edecek. Şimdilik kesin bir karara varmadık" dedi.

Artüs, muhakkak ki daha çok sıkıştırılacak ve ağzından birkaç kelime daha koparılmak için hırpalanacaktı. Ama bu sırada gazetecilerin bekledikleri ve kendilerine en iyi haberleri verecek olan birisi kapıda göründü.

Kışlık üniformasını giymiş olan General Gürsel pek neşeliydi. Basın mensupları üzerine doğru yürüyünce, ellerini yukarı doğru kaldırdı ve:

"— Yoooo, öyle üzerime gelmeyin bakalım" dedi.

Sonra merdivenin basamaklarından ikisini, ağır adımlarla çıktı. Ama buradan ileri gidemedi. Zira etrafı sarılmıştı. General eliyle merdivenin öbür ucunda kalan Artüsü göstererek:

"— Yahu, o bir şey söylemedi mi?" dedi.

Gazeteciler, Generalin iyi bir gününde olduğunu hissettiler ve saflarını daha da sıklaştırdılar:

"— Hayır Paşam, bir tek kelime söylemedi. Siz lütfederseniz iyi olacak. Zira okuyucu bekliyor"

Neşeli General, etrafını saranları şöyle bir süzdü. Kendine has baş sallamasıyla onlara "Ah sizi ah!" der gibi bir hareket yaptı. Söylemekle söylememek arasında bir an bocaladı, ama dayanamadı:

"— Yakında tam manasıyla öğrenirsiniz. Yarın Komiteye sevkediyoruz, işte" dedi.

General bu kadarla kurtulamıyacağını biliyordu. Biliyordu ama, kurtulmak da istiyordu. Gürsele de sorulan şudurki:

"— Partilere tanınan kontenjan ne kadar Paşam?" oldu.

General gülümsedi. Etrafına toplanan genç adamlara şöylece bir göz kırptı. Sonra:

Gürsel Başbakanlıktan çıkıyor
Mesele halledildi

"— Bu tarafı şimdilik gizli... Fazla da sormayın" diyerek yürümeğe başladı.

Etraftaki daire Generale yol verdi. Gürsel ağır ağır merdivenleri indi ve bekliyen siyah Cadillac'a binerek Başbakanlık binasının önünden uzaklaştı.

Basın mensuplarının ümidi biraz kırılmıştı. İstediklerini alamamışlardı. Beklediklerine değil, bir şeyler koparamadıklarına yanıyorlardı. İşte bu sırada kır saçlı, hafif göbekli ve elinde çanta olan bir adam kapıda göründü. Ekrem Alican belli ki bu furyadan kaçmak için kasten geç kalmıştı. Ama gene de yakalanmıştı ve Basın mensuplarının bir iki saniyede etrafını sarmalarına mani olamamıştı. Bir gazeteci atıldı:

"— Efendim, C.H.P. ye elli küsur, C.K.M.P. ye ise bunun yarısı kadar kontenjan tanınmış, doğru mu?"

Maliye Bakanı her zamanki haliyle evvela biraz durakladı. Sonra, bir iki saniye düşündü. Daha sonra tane tane, kelimelerin üzerine basarak konuştu:

"— Toplamı çok fazla. Zannetmem" dedi.

Bir başka gazeteci, açıklama yapılıp yapılmayacağını sordu. Alican gene ağır ağır:

"— Bu konuda herhangi bir karar alınmadı. Ama ben şahsen böyle, bir şey yapılmasına taraftarım. Böylelikle amme efkarı hazırlanmış, serbest tartışma imkânına kavuşulmuş olur" dedi.

İşin bundan sonrası gazetecilerle Alican arasında yapılan esprilere inhisar etti. Basın mensupları Maliye Bakanının daha fazla bir şey söylemiyeceğini anlayınca diğerlerine yüklendiler. Mehmet Baydur gazetecilerden pek çabuk kaçtı. Hâlâ bir Umum Müdür gibi hareket eden bu centilmen Bakanın konuşacağı, esasen kimsenin aklının köşesinden geçmiyordu. Şahap Kocatopçuoğluna gelince, o da diğerinden farksızdı. Son derece şık olan Sanayi Bakanı sadece ve sadece tatlı tatlı gülümsedi. Aceleci adımlarla merdivenleri inerek bekleyen otomobiline bindi. Bir an evvel Başbakanlıktan ayrılmayı kendisi için herhalde pek hayırlı bulmuş olacaktı.

Gri dosyanın esası

Hakikaten bitirdiğimiz hafta boyunca gri dosyanın esrarı bir türlü çözülemedi. Kurucu Meclis Anayasası oldukça kısa bir zaman zarfında hazırlanmış ve Devlet Başkanına sunulmuştu, Ama ne hazırlıyanlar ne de tetkik edenler tasarı hakkında tek kelime söylüyorlardı. Sorulanlara sâdece gülümsiyerek omuz silkiyorlardı. Sanki herkesin dili tutulmuştu. Bu ketumiyetin elbette bir sebebi vardı. Gürsel, işin, bu defa tam manasıyla hazır olmadan gün ışığına çıkmasını istememişti. Zira tasarıda muhtemelen bâzı değişiklikler yapılacaktı. Bu değişiklikler, suyun altında çalışanların ağızlarına pekala sakız olabilir ve gene ortaya olmadık laflar çıkabilirdi.

Değişikliğe uğrıyacak maddelerden birisi siyasî partilere ayrılan kontenjandı. Tasarıda bu, C.H.P. önde tutularak ele alınmış, sırasıyla diğer küçük partilere geçilmişti. İlk hazırlanan tasarıda C.H.P. ile C.K.M.P. arasında bir hayli fark vardı. Fark, iki partinin memleketteki durumları göz önüne alınarak konulmuş ve kıyas, iki parti türlü yönlerden ele alınarak yapılmıştı. Siyasi partilere Kurucu Mecliste ayrılan kontenjan ilk tasarıya göre 72'ydi. Bu 72'nin yarısından fazlası C.H.P. nindi. Geri kalanlar da küçük partiler arasında pay edilecekti.

Memlekette partilerin sahip bulundukları hakiki kuvvet göz önünde tutularak tesbit edilmiş bu nisbet, lideri olan Bölükbaşı olan C.K.M.P. -bu, pek çok şeyi izah etmektedir- tarafından itiraza uğrayınca Bakanlar Kurulunda tereddütler hasıl oldu. Bakanlardan bir çoğu da C.H.P. ne mümtaz sayılabilecek bir mevkiin

Haftanın İçinden

Demokrat Oylar

Metin TOKER

Memleketin siyaset hayatında, D.P. nin kapatılmasıyla bir boşluğun meydana çıkmış olduğunda zerrece şüphe yoktur. Şimdi bir takım kimseler bu boşluğu doldurmak için canlarım dişlerine takmış çalışıyorlar. Bunların başında C.K.M.P. lideri sayın Osman Bölükbaşı ve arkadaşları var. Bu gayretlerin bir neticesi olarak sayın Bölükbaşının yayınını idare ettiği gazetede Menderes "düşük" değil "sanık"tır, duruşmalar sırasında sarfettiği maskara sözler alay konusu değil ciddi manşetlerdir. C.K.M.P. nin sayın lideri ve arkadaşları memleketteki gerici oyların D.P ye gittiğini hesaplayarak muhafazakârlığın da faziletini terennümde en yüksek sesi çıkarmaktadırlar.

Buna rağmen sayın Bölükbaşıyla arkadaşlarını bu teşebbüslerinde bir hüsranın beklediğini söylemek kehanet sayılmamalıdır. Sosyal hayatta, hele politikada boşluklar mutlaka tabii yollardan doldurulur ve suni teşekküller bir ara liderlerine ümit de verseler en sonda yerlerini oraların hakiki sahiplerine terketmek zorunda kalırlar. Böyle bir hâdise bizim son Demokrasi tarihimizde mevcuttur ve bugün bir C.K.M.P. lideri olan sayın Nurettin Ardıçoğlu -İçinde yaşamış olmasının sağladığı avantajla- bunu gayet İyi bilmektedir. Çok partili rejime geçilme kararını sayın İnönü verip te bunu açıkladığında ikinci partinin yeri boştu. Boşluğu doldurmaya ilk teşebbüs eden , rahmetli Nuri Demirağ olmuştur. Fakat D.P. ortaya çıkar çıkmaz Demirağuı partisi İflâs edivermişti. D.P. nin harikulade kaderi, mevcut boşluğu dolduran tabii teşekkül olması neticesi çizilmiştir.

D.P. iyi ya da kötü, ama daima bir büyük parti olarak yaşamış, hattâ öyle doğmuş ve öyle ölmüştür. Bâzı alınganlıklara yol açsa da belirtmek lâzımdır ki sayın Bölükbaşı ve arkadaşlarının partisi rahmetli Nuri Demirağ ve arkadaşlarının partisinden asla daha ciddiye alınmamış, ona nisbetle tehlikeli de sayılsa memleket ölçüsünde ondan fazla bir tesir icra etmemiştir. Bu bakımdan koyunun bulunmadığı yerde keçiye Abdurrahman Çelebi dendiği gibi C.K.M.P. de sosyal hayatımızdaki boşluk tabii yoldan dolduruluncaya kadar belirli bir takım Demokratları sinesinde barındıracaktır. Fakat D.P. nin hakiki varisi ortaya çıktığında, o belirli takım dahi tası tarağı toplayarak C.K.M.P. yi gerçek hüviyetiyle ve hacmiyle başbaşa bırakacaktır. Zira D.P. nin hakiki varisi C.K.M.P. değildir. Hiç bir zaman olmamıştır. Asla olmayacaklar.

Zaten bu yüzdendir ki başka kimseler, tamamile iyi niyetlerle bu role taliptirler ve bir parti kurarak D.P. oylarım kanalize etmeyi bir memleketseverllk vazifesi saymaktadırlar. Bu oyların tehlikeli ellerde kaybolmasına cevaz vermemek lâzımdır. Bunun için de tek çâre bir araya gelmek, teşkilâtlanmak, sonra 1946 Demokratlarına dönüp onlara hakiki partilerinin bu teşekkül olduğunu söylemektir. Böyle bir hareketin alemdarları olarak belki politikada değil ama bir ufak kısmı devlet adamlığında, bir büyük kısmı İyi niyet ve memleketseverllk imtihanında başarı kazanmış, temiz, dürüst ve ideal sahibi insanların isimleri bahis konusu edilmektedir. Bunların ekserisi giyaset hayatına D.P. saflarında atılmışlar, sonradan Bayar - Menderes çetesinin tuttuğu yola görerek oradan ayrılmışlar, bâzısı Hür. P. ni kurarak mücadeleye devam etmiş, başkaları evlerine çekilerek müsait günlerin gelmesini beklemiştir. Şimdi, kanaatlerince, D.P. nin ortadan kaldırılmasıyla bir boşluk açıldığından müsait gün gelmiştir ve vatanın kendilerine İhtiyacı vardır. C.K.M.P. tehlikeli temayül ve istidat gösteren ellerde bulunduğundan, üstelik bir belirli zihniyetin, sınıfın çekirdeğini teşkil ettiğinden o teşekkülün İkinci Cumhuriyette bir Ana Muhalefet olarak dahi ortaya çıkması arzu edilecek bir husus değildir. Halbuki, boşluk döldurulmazsa Demokrat oylar ister istemez o İstikamete akacak, C.H.P. nin karşısına sayın Bölükbaşı gibi bir zatn idare ettiği kalabalık bir parti Muhalefetin 1 numaralı temsilcisi olarak çıkacaktır. Sayın Bölükbaşının şahsiyeti herkesin malumu bulunduğundan böyle bir tablonun pek çok kimseyi ürkütmemesine imkân yoktur. Kaldı ki memleket realitelerine doğru teşhis koymayanlar C.K.M.P. ne, koparılan gürültüye fazlasıyla pabuç bırakarak, daha bile fazla şans tanımakta, "İktidara o gelirse ne oluruz? Maazallah, Menderes devrini bile mumla ararız" diye telâşlanmaktadırlar, Bütün bu güzel ve samimi düşünceler D.P. oylarını C.K.M.P. nin elinden söküp alacak siyasi teşekkülü bir an önce kurmayı vazife haline getirmektedir.

Fakat böyle bir parti de D.P. den boşalan yeri doldurmayacaktır. İyisi ve daha az iyisi, Demokratlar eski Hür. P. mensupları veya 27 Mayıs hareketinin bâzı başları tarafından kurulacak bir partiyi katiyyen benimsemeyecekler, hattâ sayın Bölükbaşıya bile tercih etmeyeceklerdir. Hiç hayal etmeden düşünmek lâzımdır: Bir sınıf Demokratı, hiç olmazsa bir sınıf Demokratı Menderesten ayırmak İçin kurulan ve şansım buna bağlayan Hür. P. bu gayesinde hangi nisbette başarı kazanmıştır? Hemen hemen hiç! Şimdi, aradan zaman geçip te Menderesin Yassıadada bulunması neticeyi değiştirecek sanılıyorsa yanılınıyor demektir. D.P. İller böyle bir partiye de gelmeyecekler, boşluk tabii şekilde dolduruluncaya kadar sürüp gidecektir.

Elbette ki bu durumu önlemenin en İyi çaresi D.P. ye hiç ilişmemekti. O, tabii gelişme seyrini takip edecekti. Ya, İyi niyetli liderler başa geçerek bu teşekkülü kurtaracaklardı ya da teşekkül normal ömrünü yaşayıp eceliyle göçecekti. Bir takım hususi maksatların ve yanlış hesapların ittiği kudret sahipleri bunu önlemişlerdir. Zannetmişlerdir ki böyle bir durum karşısında Demokrat kütle ve dolayısıyla Demokrat oylar avuçlarının İçme düşüverecektir. Hayal! O kütle ve o oylar bugün tam bir sunilik içinde düşünülen, halbuki niyetinin halis olması neticesi Demokrasimize de fayda sağlayacak yeni siyasi teşekküle de iltifat etmeyeceklerdir. Nahak yere açılan boşluğun tek doldurulma imkanı Yassıada duruşmalarının sonunda belirecektir. Kendi içlerinden, fakat temiz kalmış ve beraat etmiş kimseler eski Demokrat kütleleri sürüklemeye muktedir olacaklardır. O zamana kadar herkes, sâdece kendini avutacaktır.

Yeni bir partinin başarı şansı yok mudur? Elbette olabilir. Ama siyaset hayatına bir varis değil, kendi başına bir şahsiyet olarak atılmaya karar verdiği taktirde. Yâni hazır bir oy kütlesini bulacağını değil, taraftarlarını kendini beğendirerek derleyebileceğini ve bunun uzun zaman alacağım kafasının bir kenarına şimdiden ve İyice yerleştirerek...

müstakbel Kurucu Mecliste tanınmasının aleyhinde bulunuyordu. Bazen eski hisler, bazen müstakbel Ümitler realitenin olduğu gibi aksettirilmesini mahzurlu buluyordu.

Bu arada, M.B.K. üyeleri, tasarı henüz kendierine İntikal ettirilmemiş olmakla beraber bilgi edinmekte fayda gördüler. Feyzioglu Meclise çağırıldı. Orta Doğu Üniversitesi RektöRÜ Meclise alelacele geldi. Komite Üyelerinin pek çoğu hazırdı. Ikl saate yakm süren İzahat sonunda Feyzioğlu tasarının ana hatlarını anlatmış, neyin neden olduğunu, konulan maddelere niçin lüzum görüldüğünü bir bir İzah etmişti.

Meclisten çıkarken Feyzioğlu memnun görünüyordu. Etrafını saran gazetecilere gerçi bir Bey söylemedi, sorulara üstünkörü cevap verdi ama yüzünden karşılaşmanın iyi geçtiği açıkça anlaşılıyordu. Hele foto muhabirleri Feyzioğlunda pek memnun kaldılar. Ve istedikleri kadar resim çektiler.

Şayet değişmezse...

Milli Birlik Komitesine, Bakanlar Kurulunun üç gün süren incelemesinden sonra sunulan tasarı üzerindeki çalışmalar bu hafta içinde başlıyacaktır. Komite, çalışmalarını ayın birine kadar bitirmeği ve -kati bir tarih olmamakla beraber- Kurucu Meclisin 21 Aralıkta çalışmalarına başlamasını arzulamaktadır. Şayet işler normal gider, büyük aksaklıklar çıkmazsa Kurucu Meclis, Aralığın 21'inde ilk toplantısını yapacaktır. Hazırlanan tasarıda, Kurucu Meclisin 262 temsilciden teşekkül etmesi kararlaştırılmıştır. Bunun 70'i siyasî partilere ait olacaktır. Ancak bu rakamın indirilmesi bahis konusudur ve nüfuz sahibi bâzı çevreler bunun şampiyonudurlar. Kesin olarak bilinmemekle beraber, partilere ayrılan sandalyaların 60 civarında olması muhtemeldir.

Mecliste 82 sandalye il temsilcilerine ayrılmıştır. Temsilcilerin seçimi de Anayasada hüküm altına alınmıştır. Buna göre, nüfusu 500 bine kadar olan illerden 1 temsilci gelecektir. 600 bin ilâ 1 milyon arasında olanların hakkı 2'dir. Birbuçuk milyonluk şehirler 3, iki milyonluklar İse 4 temsilci gönderebileceklerdir.

Delegelerin seçiminde esas, illerde kurulacak il Seçim Kurullarıdır. Bu kurulların başkanları yüksek dereceli yargıçlar olacaktır. Kurul, illerdeki siyasî partilerden, Mimar, Mühendis, Ticaret odalarından gönderilecek onar kişilik heyetlerden re İşçi sendikaları. Basın teşekkülleri, Borsalar, Barolar, Kooperatiflerin yönetim kurulları ve diğer teşekküllerin yollıyacakları delegelerden teşekkül etmekte ve bu kurul, Kurucu Meclise gönderilecek temsilciyi seçmektedir.

Temsilcilerin, aslî vazifelerinden istifa etmelerine lüzum görülmemiştir. Sâdece temsilcilik vazifesine başladıktan sonra vazifeleriyle alâkaları kesilecektir. Yeni Anayasada bir yön vardır ki, bilhassa Millî Birlik Komitesi üyelerini ziyadesiyle memnun etmiştir. Kurucu Meclis Anayasasında, 27 Mayısa kadar Anayasa ve insan haklarına aykırı icraatı veya neşriyatı destekliyenlerin temsilci olmaları yasak edilmiştir. Madde hakikaten enteresandır ve pek fazla şikâyeti önliyecektir. Zira -Allah korusun- aksi halde nereden geldiği belli olmaz herkes istediğini aday gösterebilmektedir. Temsilci seçilmek için fazla bir kayıt konmamıştır. Ekseriyetin reyini almak kâfidir.

Temsilcilerin maaşları

Kurucu Meclise, temsilci olarak seçilenlere en yüksek dereceli memur maaşı verilecektir. 150 lira asli maaş Üzerinden ödenecek oları, bu maaşın miktarı 2000 liradır. Temsilciler, aylıklarını bağlı bulundukları müesseselerden almak arzusunu izhar ederlerse, buna karışılmıyacak, ancak Temsilci sâdece bir yerden maaş alabilecektir. Ankara dışından gelen temsilcilere ayrıca günde 40 lira Verilmesi istenilmektedir. İşte işin burasında belki bir değişiklik Olması mümkündür. Zira ne olursa ulsun, ihtilâlin öncüleri fazla para meselesinde biraz sıkı davranmakta ve ayda 2000 lira nın bir insana yetip artacağını söylemektedirler. Bu bakımdan dışardan gelenlerin 40 lirası biraz şüphelidir.

Bakanlar Kurucu Meclis çalışmalarından çıkıyorlar

Tasarıda tadilat var

bir Necip Fazılı Kurucu Mecliste görmek mümkün olacaktır. Böylece büyük bir tehlikenin de önüne geçilmektedir.

Temsilci seçilenler kendilerini seçen teşekkül, kurum veya partiyle sonradan ilgileri kesilse bile vazifelerine devam edebileceklerdir. Böylece temsilci, herhangi bir tesirin baskısından kurtarılmak istenmiştir. Komite, bu maddenin izahından da doğrusu pek memnun olmuştur. Kurumlar, teşekküller veya siyasi partiler arasında yapılacak seçimlerde kulis faaliyetini önlemek, seçmeni bir daire içine sokmamak için, muayyen aday gösterme mecburiyeti kaldırılmıştır. Herkes aday olabilmekte veya

Kurucu Meclis toplandıktan üç gün sonra bir Başkan ve üç Başkan Vekili seçilecektir. Başkanın Siyasi parti temsilcilerinden seçilmesi mahzurlu Bulunmuş ve bunu Önleyici bir madde Anayas ya ithal edilmiştir. Kurucu Meclisin çalışmaları, BM M. nin çalışmalarından pek farklı -D.P. nin çoğunlukta oduğu Meclis hariç- olmayacaktır. Oturumlar gene açıktır, Müzakereler tutanak dergisinde yayınlanacak ve diğer yayın organla-

rında yayınlanmasına da kimse mani olamıyacaktır. Tasarıda en önemli madde, Temsilciler Meclisinin hiç bir merci tarafından dağıtılamıyacağı, vazifesine son verilemiyeceği ve kanunun gösterdiği haller dışında çalışmalarım tatil edemiyeceğidir. Bu, Anayasaya bir emniyet subabı olarak konmuştur.

Zihinleri karıştıran, Millî Birlik Komitesiyle Kurucu Meclisin beraber nasıl çalışacağıdır. Haftanın sonunda bu da -şayet değişmezse- aydınlandı. Kanun teklif ve tasarılan Kurucu Meclis üyeleri tarafından yapılacaktır. Ancak teklifte Millî Birlik Komitesi üyelerinden en az birinin imzasının bulunması şart koşulmuştur. Mec lis, kanunu müzakere edecek, kabul veya reddedecektir. Kabulü halinde kanun, Millî Birlik Komitesine sevkedilecektir. Bu hale göre Milli Birlik Komitesi bir nevi Ayan Meclisi, olmaktadır. Kurmaylardan mürekkep bir Ayan Meclisi...

Temsilciler Meclisi her türlü andlaşma, sözleşme, savaşa ve barışa karar verme yetkilerini haizdir. Ancak bu gibi hallerde kararı Komitenin onaylaması şart koşulmuştur. Peki, Millî Birlik Komitesi bazı kanun veya kararların onaylamadığında ne olacaktır? O zaman işler karışacak ve içinden çıkılmaz bir hale mi gelecektir? Anayasa tasarısı hazırlanırken vazifeli komisyon Üyelerini işte en fazla bu husus uğraştırmış ve analarından emdikleri sütü burunlarından getirmiştir, öyle bir hal çâresi bulunmalıydı ki hem İhtilâlin öncüleri değerlerinden bir şey kaybetmesinler, hem de Kurucu Meclis sâdece lâftan ibaret kalmasm. Eee, buna çâre bulmak Eflâtunun bile harcı değildi. Komisyon günlerce düşündü, taşındı, nihayet, isi bir hakem heyetine tevdie karar verdi. Hakem heyeti. Temsilciler Meclisinde bulunan Yargıtay üyelerinin en yaşlısının başkanlığında kuruluyor, Meclisten ve Komiteden seçilen yedişer kişilik üyeden terekküp ediyordu. Bu heyet İhtilaflı noktalan inceliyecek ve uzlaştırıcı bir tasarı hazırlıyacaktır. Hazırlanan metin, Kurucu Mecliste tekrar gözden geçirilecektir. Ondan sonra tasarı Devlet Başkanına gönderilecektir. Başkan bunu on gün içinde cevaplandırmak mecburiyetindedir. Devlet Başkam bu müddet zarfında tasarının tekrar müzakeresini istiyebilecektir.

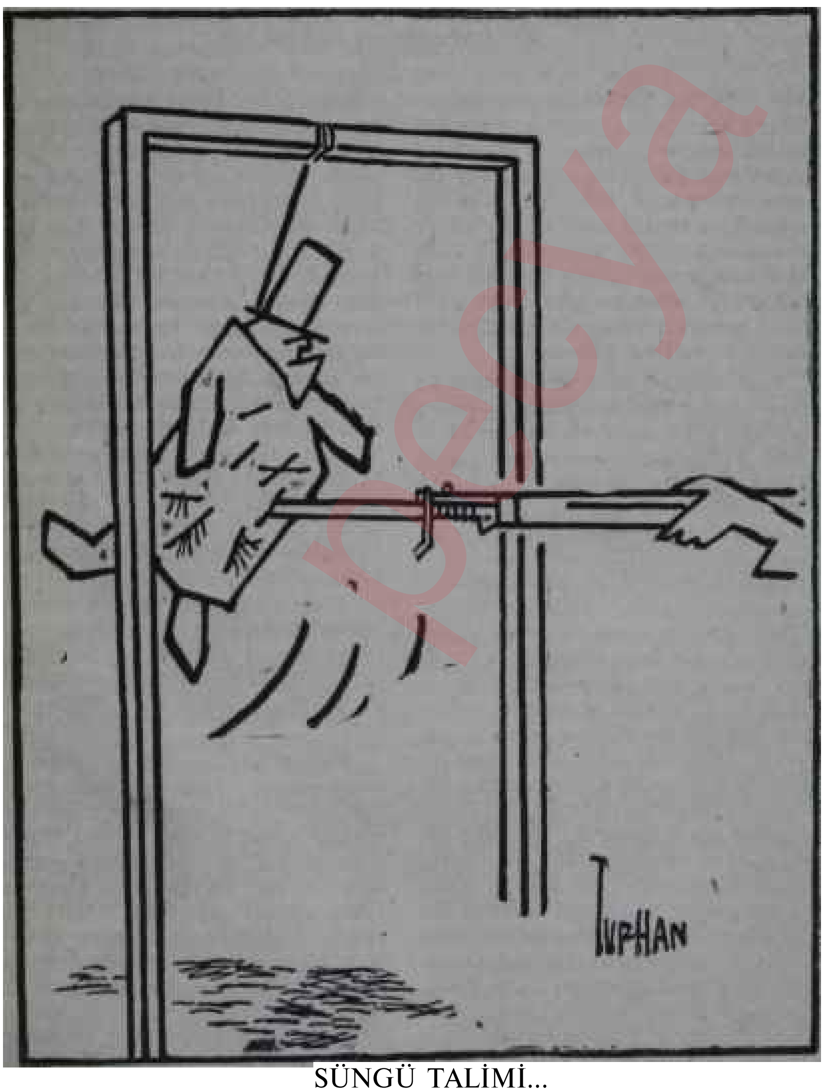
Üç ana kanun bu gibi olağanüstü hallerin dışında bırakılmıştır. Bunlar Anayasa, Seçim Kanunu ve Bütçe Kanunudur.

İlk iş Anayasa ve seçim

Meclis kurulur kurulmaz ilk yapılacak iş, Anayasa ve Seçim Kanununu hazırlayacak komisyonların seçimi olacaktır. Anayasa ve Seçim Kanunu komisyonlarındaki üye sayısı yirmişer kişi olacaktır. Bu komisyonlar derhal çalışmağa başlıyacaklardır. Kurucu Meclisin çalışma şekli diğerininkinden ayrıdır. Meclis hergün toplanacaktır. Ancak 10 günü geçmemek şartiyle bir tatil verme yetkisine sahiptir.

Hükümet üyeleri, Kurucu Meclis tarafından seçilecektir. Üyeler, Meclis içinden veya dışından seçilebilecektir. Bunları affetme yetkisi gene bu Meclise aittir.

Millî Birlik Komitesi, basılmak üzere cumartesi günü Devlet Matbaasına verilen tasarıyı, pazartesi sabahından İtibaren konuşmağa başlıyacaktır. Tasarı üzerinde yapılacak tadilâtın pek öyle atla deve olmıyacağı bilinmektedir. Komite, işi bir an evvel bitirmek istemektedir. Kurmaylar böylece, biraz nefes alma imkânı bulabileceklerine inanmaktadırlar.

SÜNGÜ TALİMİ...

Partiler

Kazanlar kaynıyor

Geçen haftanın sonlarına doğru, Kızılay meydanının soluna düşen kısımda bulunan dar sokağın başındaki binada hummalı bir faaliyet hüküm sürmekteydi. Koyu renk elbiseler giymiş bir takım adamlar, sokağın başındaki binanın balkonlarında kapı önlerinde arz-ı endam ediyorlar, aralarında derin sohbetlere dalıyorlardı. Koyu renk giyinmiş adamlar, tanıdık simalardı. Bunlar, siyasi faaliyetin durdurulmasıyla ortalıktan çekilen, fakat haftanın başında tekrar su yüzüne çıkan politikacılardı. Anlaşılan, siyasî hâdiselerin mihrakı, bir defa daha C.H.P. nin Karanfil sokaktaki şirin merkezi olmak Üzerey-

di. Doğrusunu söylemek gerekirse, Karanfil sokağın sağ tarafında yer alan Genel Merkez binası son günlerde hayli rağbete mazhar oldu. C.H.P. nin eski milletvekilleri, Kurucu Meclis tasarısının anahatları hakkında kısmen de olsa- fikir sahibi olunca soluğu Genel Merkezde almağı faydalı bulmuşlardı. Böylece, haftanın ortasından itibaren başkentte tedrici bir siyasi faaliyet başladı. Ne var ki faaliyetin merkezi hiç bir zaman, Genel Merkezin selâhiyetli ağızlarının sohbet ettikleri, müzakerelerde bulundukları toplantı odaları olmadı. Faaliyet daha ziyade kuliste devam etti. Başkentin bu her zaman hareketli binası, ortada henüz fol yak yumurta yokken çıkıp gelen yeni ziyaretçileri bir hayli yadırgadı.

C.H.P. Genel Merkezi
Karanfil sokakta hareket var

Genel Merkez kulislerinde konuşulan en mühim konu tabii, Kurucu Meclise gönderilecek Üyeler meselesi oluyordu. Gönüllerde yatan aslanlar bir anda kükremiş ve Genel Merke--in ümit verici havası tekrar teneffüs edilmeğe başlanmıştı.

Evdeki pirinç, Çarşıdaki bulgur

Fakat evdeki hesap çarşıya uymadı. Gerek Merkez İdare Kurulu, gerekse Parti Meclisi bu mesele üzerinde durmak için vaktin henüz erken olduğu kanaatini izhar ettiler ve çalışmalarını Parti - içi meselelere hasrettiler. Bu yüzden, kapılardı arz-ı endam eden CHP. milletvekillerinin pek çoğu basiretin sesine kulak vermek zorunda kaldılar. Henüz Kurusu Meclis tasarısı açıklanmamış ve Parti yüksek kademelerinden bu hususta ses seda çıkmamış Olduğuna göre çâre-i halas, tekrar işin başına dönüp neticeyi beklemekti. Nitekim öyle oldu. Kurucu Meclis tasarısının Başkan Gürsele sunulmasıyla her şeyin olup bittiğini sanan ve kendilerine verilmesi mutasavver vazifeye koşan C.H.P. liler heyecanlarını zapta çalıştılar. Tabii ki bu heyecanlarında haklıydılar. Uzun ve meşakkatli bir mücadele devresinden sonra birden siyaset dışı bırakılmaları, doğrusu onları pek Üzüyordu. Kurucu Meclis lafı, titreşen yüreklere bir sükûnet iksiri olacaktı.

Hele, bitirdiğimiz haf tanın sonlarında bir gün yurdun muhtelif taraflarında -ve bilhassa Istanbulda- bulunan parti Meclisi Üyeleri "bir hususun müzakeresi için" başkente çağırıldıklarında pek çok kalp Ümitle çarptı. Ee, demek ki Parti, Kurucu Mecliste kendisini bu mektubu yazdığı sayın Parti Meclisi üyesiyle temsil ettirmeye karar vermişti. Fakat haftanın sonunda CHP Meclisinin aktettiği bir seri toplantı, bazı kulaklara kar suyunun kaçmasına sebep oldu. Bu toplantılar neticesi dışarıya sızan, daha doğrusu birer tefsirden ileriye geçmeyen havadisler sadre şifa mahiyette değildi. Toplantıların en uzunu geçen cuma sabahı başladı ve akşam saat 19.30'a kadar devam etti. C.H.P. Meclisi o gün Fuat Sirmenin başkanlığında toptandı. Toplantı, her zamanki gibi yeşil çuha kaplı masanın etrafında yapılıyordu. İnönü toplantıya gelmemişti.

Parti Meclisi, daha ziyade Parti içi meseleleri görüştü. Daha doğrusu, haberin böyle yayılmasına dikkat edildi. Fakat söz, ister istemez günün konusu Kurucu Meclise intikal edecekti. Nitekim öyle oldu. Üyeler bu konuda fikirlerini üstü kapalı bir şekilde serdetmek lüzumunu hissettiler. Ancak bu fikirler, neticeye tesir edecek güçte değildi. Anlaşılan şuydu: C.H.P. Meclisi içinde iki ayrı fikir revaçtaydı. Bunlardan biri, Parti içinde söz sahibi olan en yetkili organın, yani Parti Meclisi üyelerinin topyekûn Kurucu Mecliste yer almalarıydı. Tezin müdafileri oldukça kuvvetli bir esbab-ı mucibe ile ortaya atılmış bulunuyorlardı. Parti Meclisi C.H.P, nin fikri ve siyasî temsilcisi olduğuna göre, Kurucu Mecliste C.H.P, ye ayrılan sıralarda onların bulunması iktiza ederdi. Fakat bu tez pek taraftar bulamadı. Karşı tez, toplantıda daha bariz bir üstünlük sağlar gibi göründü. Parti Meclisi asla ve kafa Kurucu Mecliste yer almamalıydı. Zira kuvveti elinde bulunduran ve fiilen Partiyi idare etmek mevkiinde bulunan bir organın bu muvakkat Teşrii Mecliste yer alması pek iyi netice vermezdi. Bu fikrin taraftarları daha parlak bir teklifle gelmişlerdi. Teklif, bîr küçük Kurultayın toplanmasını derpiş ediyordu. Tasarı açıklanır açıklanmaz hemen il teşkilatına haber uçurulur ve il başkanları Merkeze davet edilerek müşterek bir toplantı aktedilirdi. Bu, bir parça da milli İradeye gereken ihtimamı göstermek mânasını tazammun ederdi. Gelen il başkanlarıyla Parti Meclisinin yapacakları müşterek toplantılarda, Kurucu Meclis hakkında karara varmak mümkün olurdu.

İkinci tez, Parti içinde daha fazla taraftar buldu. Fakat Genel Merkezin de bir kontenjanı veya bir veto hakkı olması lâzımdı. Teklifi müdafaa edenlerden her biri, şimdiden, haklarından feragati lüzumlu buldular. Genel Sekreter Aksal, açıkça, Kurucu Mecliste vazife alamıyacağını beyan ediyordu. İnönü için de Kurucu Meclis üyeliği bahis konusu değildi ve Genel Başkan bu konudaki her ısrarı redde kararlıydı.

Mutasavver hareket tarzı karara bağlanmadan, toplantı bitti. Diğer toplantılarda bu hususun karana bağlanması gerekiyordu. Fakat C.H.P, çevreleri her meselede olduğu gibi bu meselede ele İhtiyatı elden bırakmamağa gayret sarfettller. Parti olarak bu hususta bir mütalea serdetmek lüzumsuzdu. Zira ortadaki henüz tasarının anahatlarıydı. Millî Birlîk Komitesindeki incelemelerin ne netice vereceği belli değildi. Onun için kanunu beklemek ve ondan sonra bir karara, varmak yerinde olacaktı.

İşte haftanın sonunda, cumartesi

Bir Görüş

Sırası Gelen Vazife

Feyyaz TOKAR

27 Mayısı takip eden günlerde oltalarım bulanık sulara atmış avcıların zehirli yemlerinden birisi şu cümlede hulasa edilebilirdi: "Şimdi de subay saltanatı başlıyacak, bakalım maaşlarım hangi rakkamlara yükseltecekler!" Hatta kötü diller "V.C. — Vatan Cephesinin yerini alacak bir "O.C. = Ordu Cephesi"ni bahis konusu bile etttlen

Vasatın altında bir yaşama düzenine sahip ordu mensupları, bu paslı zihniyetin sallanan yemine müşteri çıkartmıyacak bir direnişle işi nihai safhasına ulaştırdılar.

Şehrin kenar semtlerinde mahdut odalı bir evin kirasına yetebilecek maaşların sahipleri, sıkıntılı yüreklerine İnkılabın havasını doldurdular. Sarfettikleri enerjinin karşılıyamadıkları gıdasını düşünmediler ve beklediler. Pek kısa bir süre sonra Kurucu Meclisin faaliyete geçmesiyle menfi propagandanın imalcileri ellerindeki oltayla baş başa kalacaklar ve işi fiilen devre başlıyan Türk ordusunun, geride hoş bir seda bırakarak gidişini her halde hüzünle seyredeceklerdir.

Silahlı Kuvvetlerimiz, Demokratik hayatın değişen istikametini bir dümen darbesiyle yerine oturttuktan sonra asli vazifelerine dönmeye hazırlanırlarken, hiç şüpheniz olmasın, bulanık su avcılarının oltalarında bir başka yem göreceğiz, Artık balıkçıyı da, oltasını da, yemlerini de bildiğimiz için buna tahmin kolaydır. Sivillere dönüp askerleri gammazlamanın fayda getirmediğini görenler askerlere dönecekler ve diyeceklerdir ki: "Her şeyi düzelttiniz sahneyi sivillere terkettiniz. Şimdi ibretle seyredin, onlar sizin problemlerinize eğiliyorlar mı ?" Bu sözü söyletmemek lazımdır.

Yeni bütçe yılına girerken Kurucu Meclisin, subay ve assubay hayatını dikkatli bir tetkikten geçirip, manevi zevklerle dolu bulunan göğüslere maddi gücü de ilave edebilecek bir tahsisatla gelmesi şarttır. Bu, talihsiz oltanın müşterisiz yemini bir kere daha ortada bırakacağı gibi, toplumun büyült bir kolunu layık olduğu seviyeye doğru hareketlendirecektir.

Ordu mensuplarının hayat şartlarını düzeltmek için düşünüldüğü bazı çevrelerden intikal ettirilen haberler son aylarda şöyle bir sıra takip etmekteydi: Binbaşıdan daha yüksek rtitbelerdekl subaylara Opel marka bir araba verilecek, maaşlara yüzde otuz civarında bir zam yapılacak ve emir erleri kaktırılarak tayin bedelleri yükseltilecek! Böylesine tedbirlerin yaşama imkanları üzerindeki tesirleri muhakkak ki bir süre için fayda temin eder. Fakat sonra, bir sürü sual işareti birbirini takip eder.

Gerçek anlamda bir hayat seviyesini yükseltmenin esaslarının bu kadar kısır tedbirlerle sağlanabileceğini kabul etmek güçtür. Otomobil mevzuuna kısaca bakalım. Bu arabalara askeri plaka takılacak, vergi alınnuyacakmış. Fakat Katılamadıkları gibi askeri plaka taşıdığından ticari maksatla da kullanılamıyacak.

Benzin, revizyon, sigorta karşılığı olarak ayda asgari 300 lira hesaplar, buna aylık taksidi ve bir müddet sonra başlıyacak parça masrafları da ilave edilirse otomobilin yapılacak zamma derhal kuvvetli bir ortak kesileceği anlaşılır. Bunlardan çok daha mühimi, vazife gördükleri yerler icabı subaylarımızın Anadolunnn malum yollarında otomobilleriyle nasıl derde kalacaklarıdır, üstelik "otomobilli subay"ların millet ile ordunun arasında nasıl bir uçurum açacağı kolaylıkla tahmin olunabilir. Ana düğüm, ordu mensuplarına araba alabilende sosyal şartların hazırlanmasıdır. Bu gerçekleşebildi mi, ondan sonra isteyen Opel'ini, beğenen Mercedes'ini alır.

Aslında ilk mesele bir ev meselesidir. Çok sık yer değiştiren ordu personeli tayin emrini aldığı andan itibaren şu suallerin zihin yorgunluğuna uğrar: Eşyayı nasıl toplıyacağım?. Hangi yoldan sevkedeceğimi Ev bulabilecek miyim?. Çocukların mektep işi ne olacak?. Birinci planda bu suallerin cevaplarım halletmek lazımdır. Daha sonra radyo, buz dolabı, zaruri ev eşyası gibi malzemenin rahat ödemeyi sağlıyacak uzun vadelerle temini düşünülmelidir. Ordu yapı kooperatiflerine geniş kredi imkanları araştırılarak subay veya assubayları hiç değilse on senelik bir mesaiden sonra bir ev tapusuna sahip etme yolu bulunmalıdır. Bunlarla birlikte maaşlar realiteyi gösteren geçim endekslerine göre tanzim edilmelidir.

Gittiği yerde lojmanını veya evini bulan, eşyasının naklini, çocuğunun mektebini organize bir teşkilatın hallettiğim gören, sıcak günün yorgunluğundan sonra buz dolabını açıp soğuk birasını yudumlıyabilen orda mensubu günün şartlarına uygun maaşım da alabilecek olursa otomobilinin markasını kendisi rahatça tesbit edebilir.

Şu sıraladıklarımız feragatli insanların gerçekleşmesi gereken haklarıdır ve Kurucu Meclisin üniformasız üyelerinin tercihan üzerinde durmaları icabeden bir noktadır. Bu, son yılların küllenmiş bir ıstırabı, son ayların ise vatanperver duygular ve olgunluk ile bizzat alınmıyan bir hakkıdır. Son on yıl Türk tarihinde ordunun üvey evlat muamelesi gördüğü, itilip sümüldüğü, şövalye ruhunun yek edilmek istendiği devredir. Bu devrin mesulleri şimdi hesap veriyorlar. Ama Türk milletinin ordusu üzerine daha fazla şefkatle eğilmesi zamanı gelmiştir.

Kurucu Meclis henüz teşekkül edip faaliyete geçmeden bu konuya temas edişimiz, "erken" diye düşünülebilir. Fakat Beyaz ihtilal, muhtelif pürüzleri bertaraf ederek sağlam adımlarla yolunu bitirmek üzere bulunduğundan, Mecliste temsil edilecek teşekküllerin bünyelerinde kıpırdanmalar başlamıştır. Şahıs isimleri kulaktan kulağa dolaşırken, bu çilekeş cemiyete huzur getirecek siyasi ve iktisadi görüşler teklif haline gelmeden evvelki "salon tartışmaları" devresini geçirmektedir. Bu devrede bu fikirler faydalı olacaktır.

günü telefonları çalan Parti Meclisi üyeleri, gazetecilere bu tarz cevaplar verdiler ve onlara şimdilik sabır tavsiye ettiler. Anlaşılan şuydu ki, lider parti C.H.P., kendisine yaraşır şekilde bir hareket tarzı takip ediyor ve minyatür bazı partiler gibi hafifliklere iltifat etmiyordu.

İlahların gazabı..

C.H.P. çevrelerinde basiretin sesi -ufak tefek çatlaklıklara rağmen- bu şekilde duruma hâkim olurken başkent ufuklarında yeni bir tozkoparan fırtınası kendilini belli etmeğe başladı. Fırtınanın merkezi, kendisini kasden dev aynasında gören bir partiydi. C.K.M.P. ve liderleri havayı bulandırmak, Kurucu Meclis Komisyonunun çalışmalarına tesir etmek İçin olanca güçleriyle çalışıyorlar, fakat bir türlü istedikleri neticeyi istihsal edemiyorlardı.

Nitekim geçen haftanın ortasında başkent sokaklarını soğuk rüzgarlar yalarken, Sakarya caddesi yakınlarında bir binanın içi, göğüslerinde terazili rozet taşıyan adamlarla dolup taşıyordu. Gerçi aynı gün Sakarya caddesinin biraz ilerisinde bir başka sokakta da aynı hareket vardı ama, bu iki binadaki kaynaşmanın sebepleri ve kaliteleri pek farklıydı. Sakarya caddesinin yakınındaki binada hüküm süren faaliyetin mihrakı, bir iri kı--- liderdi. Liderin adı Osman Bölükbaşıydı ve doğrusu, bu bir kaç hafta içinde hayli yorulmuşta. İşleri başından aşkın liderin derdi, Kurucu Mecliste minyatür partisinin işgal edecegi koltuk sayısıydı. Zaten son günlerde C.K.M.P. çevrelerini ziyadesiyle meşgul eden mesele de buydu. Fakat liderin kafasının içindekileri bilen bazı kimseler, C.K.M.P. deki bu aşırı faaliyeti pek hayra yormadılar.

Minyatür partinin muteber organı Kudretin sayfalarında intişar eden seri makaleler ve ortaya atılan acayip tezler, başkentte, siyasi çevrelerin eğlenceyle takip ettiği adi hadiseler sayıldı. Hiç kimse Bölükbaşıyı ve onun kendinde gizil kuvvetler vehmeden partisini ciddiye almıyordu. Fakat C.K.M.P. nin Kurucu Meclis meselesi üzerindeki çalışması sadece, bir ikinci Genel Merkez halini alan Rüzgarlı Sokaktaki meşhur Ankara Telgraf biraderlerin yazıhanesine inhisar etmedi. Minyatür partinin, partisiyle ten orantılı lideri, arkasında bir foto muhabiri, çat orada çat buradaydı. Genel Merkez binası ile muteber Kudret arasında mekik dokundu. Bu arada Genel Merkez binasının bir odasında, uzun bir masanın başında bir takım adamlar, ellerini şakaklarına dayamışlar, meşhur ve malum meselenin müzakeresini yapıyorlardı. Bunlar C.K.M.P. nin genel kurmayı idi. Liderler arasındaki müzakereler hiç bir zaman bir fikir münakaşası şeklinde cereyan etmedi. Zira gaye Kurucu Mecliste temin edilmesi gereken koltuktu. Bunun için de imal-i fikre lüzum yoktu. .

Osman Bölükbaşı
Hop oturdu, hop kalktı

Kulağa Küpe

Şayet gelirse !..

Son günlerde, Peyami Sefanın artık hepsi dışarıda bulunan sabık M.B.K. üyelerinden bazılarına ruh çağırdığı söyleniyordu. Peyamimn seferber ettiği ruhlar iyi bilgi verememiş olacaklar ki 14'ler hatta bizzat Peyami istikbali göremediler.

Şimdi bir devrin kudretli Albayı Alpaslan Türkeş meşhur Hind fakirlerinin diyarında bulunuyor. Bir ruh davetine ihtiyaç duyarsa sayın devlet müşavirine naçiz tavsiye: Lütfen, Hind fakirinin kulağına şu cümleyi fısıldasın:

"— 27 Mayıs ruhunu istiyorum!"

Bir kişilik parti

Bu müzakereler, muhakkak ki C.K. M.P. Genel Başkanının malum gazabı üzerine bina ediliyordu. İrikıyım lider hop oturuyor hop kalkıyor, hırsını etrafından alıyordu. Etraf, bu defa bir hayli kalabalıktı. Zira, D.P. nin feshiyle açıkta kalan bir takım zevat soluğu bu partide almışlardı. Nitekim D.P. nin sabık borazanı Havadis artık Bölükbaşının türküsünü öttürmeğe başlamıştı. Yeni Sabah da o orkestraya dahildi. Tıpkı Kudretin, Menderesin türküsünü çalması gibi..

Fakat asıl kızılca kıyamet, C.K. M.P. nin nevzuhur organı Kudrette intişar eden beyanatın, Kudret idarecileri tarafından İstanbul gazetelerine uçurulmasıyla koptu. Geçen perşembe günü erken saatlerde kaleme alınmağa başlayan, fakat son rötuşları ancak akşam üzeri ikmal edilerek Kudrete intikal eden bu dehşet beyanat, başkent siyasi çevrelerinde gereken ilgiyi görmedi. Söylenenler yeni değildi ve Bölükbaşının o kendine has üslubu içinde kaleme alınmış, diğerleri gibi tek bir tem üzerine bina edilmişti. Bu tem, "olursa olur, olmazsa küseriz"di. Nitekim Bölükbaşı bu beyanında da, eğer diğer partilere tanınan kontenjan kendilerine tanınmazsa Kurucu Meclise iştirak etmiyeceklerini çıtlatıyordu.

İrikıyım Genel Başkan, Meclisin seçimsiz teşkil edileceğini anlamıştı. Bunun üzerine artık münakaşa etmiyordu. İş böyle olunca, bu Meclisin teşkil tarzı üzerinde hassasiyetle durulmalıydı. Bu hassasiyet ne olmalıydı? Bu hassasiyet, kurulacak Meclisi bir partinin tahakkümü altma sokmamakta kendini göstermeliydi. Aksi takdirde işler çok kötüye giderdi. Şayet memleket gerçekleri bir tarafa bırakılır ve bazı dolambaçlı yollardan Meclisi tek bir partinin meclisi haline sokmak gibi bir yola sapılırsa bu, ilerisi için felaketti. Memleket gerçekleri göz önündeydi. Sonra, ikbal Bölükbaşının ayağının altındayken, C.H.P. ne bu kadar kontenjan tanımak nedendi? C.K.M.P. o kadar sağlam, o kadar güçlüydü! Eğer bunlar gözönünde tutulmazsa yapılacak Anayasa, bir zümre kanunu olmaktan ileri gidemezdi. Memlekete de yazık olurdu!

İrikıyım lider, demecinin son kısımlarında Anayasa dersleri vermeğe başlamıştı. Anayasa seminerlerine olan merakı ve bunları takipteki ısrarı, belli ki bir hayli işe yaramıştı.

Bölükbaşı bir de ifşaatta bulunuyordu: Bugün memleketimizde, milyonlarca kimseyi oy hakkından mahrum etmeyi ve bir nevi zadegan sınıfı yaratmayı hedef tutan cereyanla-

rın ve siyasi iştihaların mevcut bulunduğu bir hakikatti. İriyarı lider buna dikkati çekiyordu, işte bunlardan dolayıdır ki Meclisteki kontenjana pek dikkat edilmesi gerekiyordu. Aksi takdirde ne olacaktı? Aksi takdirde C.K.M.P. Kurucu Meclise temsilci yollamıyacakti; Bunda kararlıydı.

Haber gün ışığına çıktığında, en fakla üzülenler gene Basın mensupları oldular. Ya, Allah korusun, hakikaten C.K.M.P. Meclise temsüci yollamazdıysa! Basın mensuplarının işi pek zorlaşacaktı! Bir Ahmet Bilgin olmıyacaktı. Bir Bölükbaşı olmıyacaktı. Bunlar da olmayınca, doğrusu Meclisin tadı tuzu bulunmaz, yazılacak şey kalmazdı! Zira Kurucu Mecliste artık ne bir Murat Ali vardı, ne de bir Nusret Kirişçioğlu.

Demecin verildiğinin sabahı, Bölükbaşı ve arkadaşları son derece sinirliydiler. Zira İstanbul gazetelerinin -kendilerini profesyonelce tutanlar hariç- hiç birinde, koskoca C.K. M.P. liderinin beyanatı yoktu! Anlaşılan, şu Basın denilen topluluğun C. K.M.P. ye kasdı vardı.

Kudretin yeni sahipleri -eski Ankara Telgrafçılar-, politikacılıktaki bu ilk imtihanlarının başarısızlıkla neticelenmesinin acısını başkent muhabirlerinden çıkarmağa hazırlanırlarken, bazı İstanbul gazeteleri kalıp değiştirerek, irikıyım liderin beyanatını vermeğe çabalıyorlardı.

Perili evin sakinleri

İşte, haftanın başından itibaren başkent siyasi kulisini ziyadesiyle meşgul eden bu garip davranışın siyasi icmali yapılır ve Bölükbaşının siyasi günah terazisinin kefesi bir parça daha ağırlaşırken, başkentin kibar semtlerinden birinde, sarı boyalı bir evin içinde son derece esrarengiz toplantılar aktediliyor, fakat ser veriliyor sır verilmiyordu. Perdeleri daima kapalı bu zarif evin sakini, Sosyalist Partisi kurucularından Alaaddin Tiridoğluydu. Tiridoğlünun zevkli döşenmiş evinde salonun üç tarafına yerleştirilmiş bir masanın basında iki âdâm, bir takım kağıtlar üzerine eğilmişler, çalışıyorlardı. Bunlar Sos. P. nin idarecileriydi ve belli ki onlar da Kurucu Meclis üzerinde kafa yoruyorlardı, iki adam, şömineli odanın sokağa bakan kısmındaki masada çalışmaktaydılar. Ne var ki bu titiz çalışma, bitirdiğimiz haftanın sonlarında bir gün kapının zilinin bir defa kısa, iki defa uzun çalışıyla kesildi. İki adamdan, masanın sol ucunda bulunanı başım kağıtlardan kaldırırken, diğeri evrakı toplamağa koyuldu. Sonra, taba rengi bir kostüm giymiş bulunan son derece şık adam kapıyı açtı. Kapıdaki bir gazeteciydi. Muhabir içeriye alındı ve gereken ikramı gördü. Genç gazetecinin perili eve gelmesiyle faaliyet bir anda sabun köpüğü gibi sönmüştü.

İçeride iki dost vardı ve belli ki memleket meseleleri üzerinde tartışıyorlardı. Tiridoğlu, gelen genç adamı arkadaşıyla tanıştırdı. Masanın diğer Ucundaki adamın adı Şükrü Bıçakçıydı ve Sos. P. nin Genel İdare Kurulu Üyesi bulunuyordu. Hep birlikte şömineli kısma geçtiler ve konuşmağa başladılar. Genç adamın, merak ettiği bazı hususlar vardı. Bunların başında, Kurucu Meclis meselesinde bu küçük partinin tutumu geliyordu. Küçük partinin idarecileri tam bir samimiyet içinde izahata başladılar. Onların istedikleri atla deve değildi. Karınca kararınca Kurucu Mecliste temsü edilmek istiyorlardı. Fakat bunun için de kesif bir kulis faaliyetine girişmiş değillerdi. Tiridoğlu bunu genç gazeteciye iki cümle ile ifade etmekten çekinmedi. Muhabirin gözlerinin içine baka baka:

"— İnsanlar ve teşekküller herşeyden evvel ölçülü olarak kendilerini ve hadlerini bilmelidirler" dedi.

Anlaşılan, bu sözeriyle başka bir partinin, başından büyük işlere kalkışan liderine ders vermek istiyordu. Daha sonra mesele, teferruata müte--llik noktalara intikal etti. Sos. P. Kurucu Mecliste kendisine münasip görülen kontenjana rıza göstermeğe

Ekrem Alican
Talihsiz teşebbüsler

kararlıydı. Tabii bu arada bazı dilekleri de vardı. Bunların başında, kendi partilerinin büyük bir ekseriyete hitap ettiği hayali yatmaktaydı. İşte bu noktadan hareket eden Tiridoğlu oldukça nikbin bir ifada ne hukuki formüller saymağa başladı, Elbette ki Mecliste en büyük kontenjan C.H. P. ye verilmeliydi. Kira gerçekler, C. H.P. nin uzun bir süredir Ana Muhalefet partisi olduğuna göstermişti. Hatta CHP. İktidara namzet partiydi ve bu, su götürmez bir hakikatti. Ancak, diğer partiler için de temsilci sayısı konulurken bazı mecburiyetler göz önünde bulundurulmalıydı. Mesela hiç değilse bir parti grubu, hani aralarında iş bölümü yapabilecek kadar sayıda temsilciden müteşekkil bir parti prubu uygun olurdu. Öyle ya, grubun bir Başkanı bir Başkan Yardımcısı ve tali işleri yapacak daha başka üyeleri Meclise girmeliydi. Bu bakımdan Sosyalist Partisi bir hayli endişeliydi ve Parti liderinin endişeli olmak hakkıydı. Zira kendilerine, daha sonra açıklanacağı gibi, ancak ve ancak bir kişilik kontenjan tanınmaktaydı. Üstelik Sosyalist Partisinin derdi de vardı. Kurulurken, aralarına hiç tanımadıkları, ama bidayette iyiniyetlerine inandıkları iki kişi girmişti. Daha sonra bunların polis olduğu öğrenilmişti. Bu şahıslar şimdi mahkemeye veriliyorlardı. Yani işin bu tarafı bir komediydi. Sosyalist Partisinin kuruluş gayesini anlamak için aralarına polis sokmanın alemi vor mıydı?

Kira meselesi!.

Sosyalist Partisi liderinin son derece şık döşenmiş salonunda ikram edilen viskiler yudumlanıp sohbete devam edilirken, bir şey daha ortaya gıktı. Sosyalist Partisi Genel İdare Kurulu, önümüzdeki günlerde son derece ehemmiyetli bir toplantı yapacaktı. Gündemde, Parti Genel Merkezinin bulunduğu binanın kirasının nasıl ödeneceğine dair bir madde vardı. Bu meseleyi mutlaka halletmek lazımdı. Ancak bundan sonradır ki çalışmalar hızlanacaktı!

Liderlerin, Sosyalist Partisinde göz önünde tuttukları bir mesele daha vardı ki, bu yüzden günlerle tahkikat yapmak lüzumunu hissediyorlardı. Partinin iç işleriyle ilgili meselelerde oy hakkına sahip olacak partül vatandaşların, en az lise mezunu olmaları gerekiyordu. Aksi takdirde Sosyalist Partisinin iç işleriyle ilgili meseleleri karışamazlardı. Diğerleri, sadece Genel Seçimlerde Sosyalist Partiye oy vermekle mükelleftiler. İşte bunun içindir ki, ikide bir bordo kravatını düzelterek elindeki listeleri tetkik eden Tiridoğlu bir hayli yor-

gun düşüyor ve bu yorgunluğunu arada bir yudumladığı viskilerle gidermeğe çalışıyordu.

İşte, bitirdiğimiz haftanın sonunda Kurucu Meclisle alakalı tasarı üzerinde memleket idaresinin mesuliyetini deruhte edenler son rötuşları yaparlarken üç siyasi partideki vaziyet buydu. CHP. meselenin aydınlanmasını emniyet içinde bekliyordu. Ortaya bir takım postların çıkmış olması, eşyanın tabiatına pek uygun şekilde bir takım ihtirasların kabarmasına yol açmıştı ama Partinin ileri gelenleri duruma, hakim olmuşlardı. Kat'i karar tasarı açıklandıktan sonra verilecekti. Bugünden bilinen, mesela İsmet İnönünün ve diğer idareci sınıfın Temsilciler Meclisi üyeliğini üzerlerine almayacaklarıydı. Genel Merkez, il başkanlarıyla birlikte Partiye ayrılan kontenjanı dolduracak temsilcileri tesbit edecekti. C.K.M.P. de Bölükbaşı ve arkadaşları çekişe çekişe pazarlık ediyorlar, Meclise fazla miktarda üye sokmaya çalışıyorlar, hiç olmazsa zahiren bir ciddi ve büyük parti rolü oynamak istiyorlardı. Sosyalist Partiye gelince, o mütevazi ve kalenderdi. Kendisine ne verilirse eyvallah diyecekti. Zaten başındaki en. büyük dert, kira meselesiydi!

Mevcut partilerin yanında bir de mutasavver partinin kurucu namzetleri vardı. Onlar Temsilciler Meclisine mümkün nisbetinde tarafsız sokmaya çalışıyorlar, kudret sahiplerini o istikamette teşvik ediyorlar, bilhassa CHP. nin kolunun kanadının budanmasını istiyorlardı. Hesapları şuydu: Kendileri partilerini kurar kurmaz bu tarafsızlar yeni teşekküle katılacaklardı ve yeni teşekkül böylece hazıra konacaktı. Tabii bu, İşleri karıştırdığından, biraz tehlikeli oyun oluyordu.

Demokrasi

H Bombası

12 38 67 numaralı telefon çaldığında saatler 20.30'u göstermekteydi. Başkentin birçok evinde bu saatte yemekte olunurdu. Genç kadın, çalan telefona doğru yürüdü ve reseptörü eline aldı. Karşıdaki ses:

"—Ekrem Alican beyfendiyle görüşmek istiyorum efendim" dedi.

Genç kadın, alışkanlığın verdiği rahatlıkla, karşısındakinin adını bile sormadan Alicanın evde olmadığını söyledi. Maliye Bakanının genç eşi anlaşılan bu tip telefon mükalemelerine alışıktı. Hele haftanın sonundaki cumartesi gecesi telefon bir hayli çalmıştı.

Karşıdaki ses genç kadım bırakmadı:

"— Peki, nerede olabilir?"

"— Doğrusu, biliniyorum."

"— Nasıl olur? Hem eşi olun, hem de bu saatte Bakanlıkta olmadığına göre, nerede olduğunu bümeyin.."

Genç hanım hafifçe gülümsedi. Cevap verdi:

"— Şoföre sordum, o da bilmiyor."

"— Aman efendim, şoför bıraktığı yeri bilmez mi?"

"— Kızılayda inmiş otomobilden"

Mükalemenin burasında, Maliye Bakanının eşinin karşısındaki ses bir iki saniye durakladı. Sonra gülerek:

"— Herhalde, yeni partinin durumunu görüşmek üzere bir yere gitti efendim" dedi.

Genç kadın gülerek:

"— İhtimal efendim. Bir iki saat sonra arayın, bulabilirsiniz"

Karşıdaki ses teşekkür ederek telefonun kapanmasını bekledi. Genç kadın reseptörü yerine koydu ve işiyle meşgul olmağa başladı.

Hayri Mumcuoğlu
Ne terakki!

Bu mükalemenin cereyan ettiği o gün öğleden sonra başkent muhabirlerini telaşa düşüren ve paçalarını bir parça daha sıvamağa teşvik eden bir haber bomba gibi patlamıştı. Haber, yeni bir partinin kuruluşunun bugün yarın açıklanacağı ile ilgiliydi. Esasen başkent gazetecilerini telaşa sevkeden haber, yeni partinin kurulması haberi değil, mutasavver partinin kurucu üyelerinin isimleriydi. Bu isimler arasında İhtilal Hükümetinin yedi Bakanının adları da bulunuyordu. Tabii, gazeteciler mesleki bir alışkanlıkla ilk olarak adı geçen zevatla temas imkanını aradılar. Fakat bu imkan pek kolay bulunamadı. Zira İhtilal Hükümetinin memur Bakanları bir hayli meşguldüler. Bulunanlar ise, gazetecilerin yeni parti ile alakalı suallerini biraz hayret, biraz da endişeyle dinlediler ve sonra böyle bir şeyin mevcut almadığını katiyetle ifade ettiler. Hele M Raşit Beşerler telefonu açanlara ağzı bir karış açık cevap veriyor ve:

"— Bunu vallahi sizden duyuyorum. Başka kimler varmış?" diyordu.

Ama gazeteciler Beşerlere kimlerin bulunduğunu söylemediler. Hele birisi pek fazla şakacıydı ve Beşerlere şöyle dedi:

"— Anlaşılan, sizin haberiniz olmadan, sizi partinin kurucuları arasına ithal etmişler. Nasıl olsa bizim Reşat bir şey demez, demişlerdir."

Çalışma Bakanı şakacı gazeteciye cevap vermedi. Ama bir an için -eğer sözlerinde samimi ise, yani hiç bir şey bilmiyorsa- gazetecinin söylediğinin doğru olabileceğim düşündü. Zira İhtilal Hükümetinin Bakanları affa ve tayine alışıktılar, üstelik bunlardan en son kendilerinin, haberi oluyordu.

Beşerlerin hakkı bulunabilirdi. Zira adı geçen Bakanların hemen birçoğu o sıralarda evlerinde yoktu. Nitekim, Muharrem İhsan Kızıloğlu arandığında, eşi, kendisinin Bakanlıkta olduğunu söylemiş, halbuki o saatte Kızıloğlunu İçişleri bakanlığında bulmak kaabil olmamıştı. Meşhur Devlet Bakanlarından Hayri Mumcuoğlunun durumu da aynıydı. Kendisinin, bir dostuna gittiği bildiriliyordu.

İşte haftanın sonunda başkent siyasi kulisinde bu bombanın patlamasıyla, eğlenceli hadiselerin voltajı yükselmiş oluyordu. Fakat mesele zannedildiği kadar basit değildi. Kulağı delik muhabirlerin istihbarat kaynakları hiç de yanlış malumat vermemişlerdi. Ortada, bir yeni parti kurulması meselesi mevcuttu.

Maksut bir, rivayet muhtelif

Haddizatında, kurulması mutasavver yeni parti, bir nevi muvazene unsuru olarak bizzat Devlet Başkanı Gürsel tarafından arzu ediliyordu. Gürsel böyle bir partinin faydalı olacağı kanaatindeydi ve bunu açıkça ifadede mahzur görmüyordu. Esas olan, politik çevrelerde bir çıbanbaşı mahiyeti arzeden sapık fikirlerin, garip ideolojilerin demokrasi oyununda üstünlük sağlanmalarını önlemekti.

DP. nin mahkeme kararıyla feshi neticesinde ortada kalan ve oldukça yüksek bir yekûna baliğ olan oyların demokrasi çorbasına katılması gerekiyordu. Bu insanlar başıboş kalmışlardı. Bir siyasi partiye intisapları

gerekecekti. Tabii C.K.M.P. bu fırsatı ganimet bilmiş ve elinden geleni ardına koymamıştı. Halbuki niyetleri malûm, politik kanaatleri umumi efkarca müsellem C.K.M.P. nin bu oylara sahip çıkması her ne kadar hayalse de, gene de işi kışa göre tutup, yaz çıktığında bahtlılığa dua etmek lazımdı. Bunun için muvazene unsuru olarak bir üçüncü partinin kurulması hazırlıklarına fiilen değil, fakat fikren başlandı.

Yeni partinin fiilen kurulması, Kurucu Meclisin teşekkülünden çok sonra olacaktı. Fakat yeni Parti müteşebbisleri temaslarına devamda fayda mülâhaza ettiler. Başkent çevrelerinde muhtelif rivayetler dolaşmağa başladı. Tabii bu arada teşebbüsün talihsiz bir teşebbüs olacağı yolunda kanaat serdedenler de mevcuttu. İşin başında, söylentiye göre İhtilal Hükümetinin Maliye Bakanı Ekrem Alican bulunuyordu. Alicanın bu mevkie yakıştırılmasının bir sebebi de kendisinin çok evvel bir siyasi parti tecrübesi geçirmiş olmasıydı. Gerçi o macera pek talihsiz olmuş ve neticeye tesir edememişti ama, kaabiliyetli Maliye Bakanının bir organizatörde aranan vasıflara sahip olduğu pekala söylenebilirdi.

Alican, bu işte yalnız değildi. Onu gene İhtilal Hükümetinin bir kaç Bakanı takip ediyordu. Geçen cumartesi gecesi geç vakitlerde Ankara bürolarının teleksleri, İstanbul merkezlerine şu tahmini listeyi geçirdiler: Ekrem Alican, Amil Artüs, M. İhsan Kızıloğlu, Enver Adakan, Zeyyat Ebüzzilya, Aydın Yalçın, M. Raşit Be--erler, Sıtkı Ulay, Hayri Mumcuoğlu ve Mehmet Baydur. Bu isimler yeni partinin kurucu listesini teşkil etmekteydi. Liste hakkında fikri sorulan bir siyasi gülerek şöyle dedi: "Ooo! Alican ve Mumcuoğlu, Ulay ve Yalçın, Kızıloğlu ve Baydur... Tam bir kokteyl. Aman, başa fazla vurmasa!"

Bu satırların yazıldığı sıralarda yeni parti hakkındaki istifhamları silecek bir takım hadiseler cereyan etmekteydi. Bunlar birkaç güne kadar gün ışığına çıkacak ve yeni partiye bir isim bulunacaktı. Merak edilen, yeni doğacak çocuğun isim babasıydı. Hareketin ilk müteşebbisi Yeni Delhide bulunduğundan bu şerefe maalesef o nail olamayacaktı. Hakikaten bir yeni parti, herkesten evvel bir devrin kudretli Albayı Türkeş tarafından düşünülmüş, ilk temaslar da onun marifetiyle yapılmıştı. Türkeş Aydın Yalçını bulmuş, Türkeş eski Hür. P. mensuplarıyla görüşmüş, Türkeş bu partinin organı olsun diye Öncüyü kurmuş, Türkeş mutasavver partiye müşteri bulmak için D.P. nin kapatılmasında baş rolü oynamış, Türkeş düşük kuyruklarıyla ve kendilerine "muhafazakar" diyen tiplerle anlaşmaya çalışmıştı. Sonra da, kudretli Albayın siyasi ömrü işi tamamlamaya kafi gelmemişti. Zaten Türkeşin tehlikeli temayüller sahibi olduğunu belli etmesi temas kurduğu bir takım iyi niyet erbabını kendisinden uzaklastırmıştı. Şimdi, bayrağı yeni eller devralıyordu. Ama partinin müşterileri aynı kalacaktı: Eski ve yeni Demokratlar. Bunlar için isimleri bildirilen şahıslar bir cazibe merkezi olamayacaklarından dolayıdır ki tecrübeli politikacılar denemede fazla bir şans görmediler. İyi niyet evet, ama şans? Hayır.

Üniversite

Dönüşü olmayan nehir

İyi bir terzinin elinden çıktığı hemen belli olan kalın ve koyu renk paltolu adam, İstanbul Üniversitesi Rektörlük binasının mermer merdivenlerini çıkmağa hazırlandığında saatler 17.10'u gösteriyordu. Adam, Üniversite binasına biraz evvel kahverengi bir statidn wagon'la gelmiş ve merdivenleri acele tırmanmağa başlamıştı. Kalın, koyu renk paltolu adamın adı Fikret Narterdi. İstanbul Teknik Üniversitesi Rektörü bulunuyordu. Beyazıta geldiği de pek sık vaki değildi.

Narter merdivenleri çıkarken etraf bir hayli kalabalıktı. Rektörlük binasının önüne yüze yakın öğrenci toplanmıştı. Narter Rektörlük binasına bu yüzden güçlükle girdi. Doğruca emektar Sekreter Sami beyi buldu ve Sıddık Sami Onarı göreceğini söyledi. Bir hademe Narterin kalın paltosunu almış, emektar Sekreter Sami beye gelince o, Rektör Onara haber vermeğe lüzum görmeden Narpere yol göstermişti. Anlaşılıyordu ki Onar, Narteri bekliyordu.

O sırada Üniversite Yönetim Kurulunun toplantısı henüz bitmemişti. Buna rağmen iki Rektör, Onarın odasına kapandılar ve 20 dakika süren bir konuşma yaptılar. Narter Rektörlük binasından çıktığında bir hayli neşeliydi. Etrafınısaran gazetecilere, gülerek ne istediklerini sordu. Birisi:

"— Ankaradan bir cevap geldi mi hocam?" dedi.

Narter:

"— Evet, Ankaradan cevap geldi" diye söze başladı.

Nefesler kesilmiş, Narterin söyliyeceklerini daha iyi duymak için kulak kabartılmıştı. Narter devam etti:

"— Affedilen öğretim üyeleri için Senatörler, gönderilecek dosyaları tetkik edecekler. Ama son sözü gene Milli Birlik Komitesi söyliyecekmiş."

Kalabalıktan bir uğultu yükseldi. Gazeteciler aceleyle not aldılar ve diğer Rektörün ne diyeceğini öğrenmeğe koştular.

Onar, bir gün evveline nazaran, olduça neşeli görünüyordu. Narterin ziyaretinin sebebini kısaca izah etti. Eski arkadaşı kendisine bir nezaket ziyaretine gelmişti! Bu söze, odada bulunan ve biraz evvel Yönetim Kurulu toplantısından çıkan Dekanlar da güldüler. Onar gülüşmeleri görünce gazetecilere döndü:

"— Siz benim hareketlerimi mi takip ediyorsunuz hep?" dedi.

Basın mensupları bu defa, Ankaradan cevap gelip gelmediğini sordular. Onar omuzlarını kaldırarak böyle bir cevap beklemediğini söylemek istedi. Ama kendisine, biraz evvel Narterin açıklamaları tekrar edilince bu defa emektar Sekreter Sami beye döndü:

"- Bir şey geldi mi Ankaradan?" diye sordu.

Soruş, cevap verilmesi istenmiyen bir soruştu. Sami bey:

"— Bilmem, belki şu anda gelmiştir" dedi.

Gazeteciler, Rektörlüğe posta taşıyan müvezziin muzipliğine şaştılar.

Rektör, işlerin sarpa sardığını anlayınca, gazetecileri başından savmak için son çareye başvurdu:

"— İşlerin çok iyi gideceğinden eminim. Her iş müspet yola girecek, ben buna inanıyorum" dedi.

Aslında, işler o sırada pek yolunda gitmiyordu. İstanbul Üniversitesi ve Teknik Üniversite Senatoları arka arkaya toplanmış ve 147 öğretim üyesinin durumunu tetkik edip bir karara varmak için çok uğraşmışlardı. Ancak varılacak kararın ne dereceye kadar tesirli olacağı bilinmiyordu. Zira Ankara yolculuğu, cidden bir hezimet olmuştu. Üniversitelerarası Kurulun yaptığı tek iş, üyelerin birbirleriyle bol bol dertleşmesinden ibaretti. Yapılan bütün toplantıların sonu hiçti. İstanbul Teknik Üniversitesi Senatosuyla, İstanbul Üniversitesi Senatosu işte bunu görüşmek üzere toplanmıştı.

İstanbul Üniversitesi Senatosunun

toplantısı eğlenceli oldu. Hele eğlencenin ikinci kısmı pek zevk vericiydi. Toplantıyı müteakip Rektör Onara, neler görüşüldüğü sorulduğunda, Hoca son derece ciddi bir edayla "Bütçe meselelerini görüştük" demiş ve soranların bıyık altından gülmelerine sebep olmuştu. Zira toplantı sırasında içerideki tartışmalar salondan geçenlerin kulaklarına kadar gelmişti. Sesler hiç de bütçe müzakerelerinin hararetini taşımıyordu. Sonra bütçe için doğrusu Senato bir hayli vakit harcamıştı. Demek ki bu yıl Üniversitenin bütçesinde açık vardı !

O günkü toplantıyı en son Prof. Ragıp Sarıca Prof. Derviş Manizade, Halit Ziya Konuralp ve Orman Fakültesi Dekanı Selahattin İnal terkettiler. Ancak Profesörler toplantıdan sonra bir müddet, hatta bir saate yakın birbirlerinden ayrılmadılar, aralarında müzakerelere devam ettiler va koridorları bir hayli arşınladılar. Daha sonra koridorun sonundaki odaya girdiler. Burada da bazı Profesörler bulunuyordu. Hatta Onar da içerdeydi. Münakaşalar Rektöre ait olan bu odada da devam etti.

Mesele gayet basitti. Senato o gün 147 öğretim üyesinin durumunu görüşmek üzere toplanmış ve tam ikibuçuk saat süren müzakerelerden sonra dağılmıştı. Ancak resmi toplantının bitmesiyle öğretim üyelerinden bazıları Rektörlüğü terketmemişlerdi. Hızını alamıyan öğretim üyeleri müzakerelere Rektör Onarın adasında devam ediyorlardı. Gerçi Ankarada Üniversitelerarası Kurula iştirak eden temsilciler birer birer Senatoya izahat vermişlerdi. Devlet ve Hükümet Başkanıyla temas edemediklerini, Komitenin mesele üzerinde durduğunu ve tam iadeye pek yanaşmadığını söylemişlerdi. Ama gene de öğretim üyelerinin yüreği işin peşini bırakmağa elvermiyordu. işte Onarın odasında devam eden kulis bunun bir neticesiydi. Gelgelelim kilenin dibi yoktu. Ne kadar uğraşılırsa uğraşılsın ambar dolmuyordu.

Bir Rektör daha

Aynı gün, Beyazıttan bir hayli uzakta bir başka Üniversite Senatosu toplanmış, ancak bu, diğerine nazaran biraz daha realist olduğu için işi çabuk bitirmişti. Teknik Üniversite Senatosunun toplantısı saat 14.30'da başlamıştı. Toplantının gündemindi tamamı tamamına 24 madde vardı. Eğer bunların hepsi teker teker ele alınsa, toplantı birkaç gece sürebilirdi. Ama Senato bir mesele üzerlnde durmak ve işi bir an evvel bir sonuca bağlamak istiyordu. 147 öğretim üyesinin durumu ne olacaktı ?

Ankaradan gelen tabii eli boş-

Fikret Narter
Esrarengiz münasebetler

heyet burada da izahat verdi. Söylenenler hemen hemen aynı şeylerdi. Komitede esen hava, öğretim üyelerinin geri alınmamasıydı. Bunu belki de bir prestij meselesi yapmışlardı. Teknik Üniversite için, affedilen öğretim üyeleri meselesi hakikaten son derece ehemmiyetliydi. Zira bunlardan 29'u Teknik Üniversite öğretim üyesi bulunuyordu ve yerlerinin doldurulması hayli güçtü. İşte bu yüzdendir ki Narter ve arkadaşları güç durumdaydılar. Narter, affedilenlerin geri döndürülmesini istiyor ve bunu en az Komite üyelerinin inadı kadar ileri götürüyordu. Rektörün, istifa etmek düşüncesi bile vardı. Ancak, yalnız kalmaktan korkuyor, mücadeleye devam edemiyeceğinden çekiniyordu.

Narter toplantıdan çıktığında saatler 18.15'i gösteriyordu. Toplantı tam 3 saat 45 dakika devam etmiş ve bu zaman zarfında 147 öğretim üyesi lafından başka ağıza laf alınmamıştı. Narter toplantı salonundan Rektörlük odasına geçti. Burada taze demli bir çay içti ve kendisine sorulanları cevaplandırdı. Pek neşeliydi. Karara varmış insanların rahatlığını taşıyordu. Ancak Rektör Onarla görüşmeyi ve müşterek hareket etmeyi daha uygun buluyordu.

İki Rektör o akşam İspanya Konsolosluğunun kokteylinde karşılaştılar. Bir ara yalnız kalıp dertleştiler. Sonra etraflarını tanıdıklar ve dostları aldı. İki Rektör bilahare konuşmak üzere randevulaştılar. İşte bundan sonradır ki Rektör Narter meşhur nezaket ziyaretini yaptı!

Ankarada Rektör Onarın, Devlet ve Hükümet Başkanı General Gürsele 147 öğretim üyesiyle ilgili olarak verdiği dilekçeye -Onar ve arkadaşları Generalle Ankarada bir türlü şifahen görüşememişlerdi- cevap gelmişti. Cevap pek iç açıcı değildi. Onarın, meselenin halli için istediği şeyler kabul edilmiyordu.

Boş kürsüler

Ankara Üniversitesinde işler daha iyi gidiyor denilemezdi. Boşalan kürsüler öylece duruyordu. Yerlerine yeni bir tayin yapılmamıştı. Gerçi Doçentler Jürisi bu açığı kapamak üzere faaliyete geçmiş ve imtihan için gerekli hazırlıklara başlamıştı ama, geçen zaman içinde boş kürsüler büyük bir dert teşkil edecekti.

Hal böyle iken, geride bıraktığımız hafta içinde birgün, Ankara Üniversitesi Rektörlüğünden Dekanlara yapılan bir tamim işlerin adamakıllı arap saçma döndüğünü ortaya koydu. Tamimde, boşalan yerlere tayin yapılmaması bildiriliyor ve bir müddet daha beklenilmesi söyleniyordu. Rektör Yetkinin tamimi Dekanları şaşırttı. Peki, ne yapılacaktı? İş öyle kısa zamanda halledilecek bir iş değildi. Sürüncemede kalmış, üstelik ümitler bir hayli zayıflamıştı.

Buna rağmen dosyalardan bir haber de çıkmamıştı. Hatta ve hatta dosyaların ortadan kaybolduğu da şayi olmuştu. Hal böyle olunca iş cidden enteresan bir safhaya dökülüyordu. Şimdiye kadar söylenenlerin yalan olması lazımdı. Demek ki bir tahkikat yapılmamıştı. Evvelden hazırlatılan listeler üzerinden mesele halledilmiş ve belki de istimin sonradan gelmesi beklenmişti. Ama anlaşılan istim biraz geç kalmış, kazan geç kaynamıştı. Nitekim haftanın sonlarında bir gün, işlere vakıf bir zat kendisine "dosya"dan bahsedildiğinde gülmekten kendim alamadı:

"— Ne dosyası, yahu? Eğer Laheyde veya Tokyoda, Madritte veya Brükselde bulunan bazı kimseleri dos ya addediyorsanız mesele yok. Ama başka dosya aramaya kalkışmayın. Bulamazsınız."

Belki de bu yüzdendir ki geride bıraktığımla hafta biterken, umumi efkarın tazyikini demokratik her idare gibi omuzlarında şiddetle hisseden Milli Birlik İdaresi işi uyutmaya kalkışmanın en zararlı yol olduğunu anlıyor ve "dosya gönderilmesi" üzerinde ısrar edilmemesi şartıyla Senatolara hatayı tamir hakkını tanımayı ciddi şekilde düşünüyordu. Ancak Senatoların da hatır gönüle bakmaları ve lüzumunda ittifak bulunan gerçek tasfiyeyi bizzat yapmaları gerekecekti.

DÜNYADA OLUP BİTENLER

Nato

Parlamanterler toplantısı

Bu hafta Avrupada yapılan önemli milletlerarası görüşmelerin bir üçüncüsü de, Pariste toplanan NATO Parlamanterler Konferansıydı. Bu konferans, her yıl 15 NATO Üyesinin yasama organlarından seçilen temsilcilerin bir araya gelmesiyle yapılır ve alınan kararlar -bağlayıcı olmamakla beraber- hükümetlerin ve NATO yetkililerinin dikkatine sunulurdu. Halbuki bu sene toplantı, 14 üye devletin temsilcilerinin katılmasıyla yapılıyordu. Türkiye Büyük Millet Meclisi, İnkılap Hükümeti tarafından feshedilmişti ve şimdiye kadar yeni seçimlere de gidilmediği için Türkiye konferansta temsil edilemiyordu.

A.B.D. nin yeni Başkan Yardımcısı Johnson'un da bir Senatör sıfatıyla katıldığı bu konferansın gündemindeki en önemli meselelerin başında, NATO'nun müstakil bir atom kuvvetine sahip olması geliyordu. Bu fikir, bundan bir müddet önce General Norstad tarafından ortaya atılmış ve Genel Sekreter Spaak tarafından da şiddetle desteklenmişti. Konferansın ilk gününde yaptığı konuşmaya bakılırsa Norstad, böyle bir kuvvetin kurulmasında sayısız faydalar görüyordu. Bir kere, bu kuvvet kurulunca A.B.D. nin Avrupalı dostları artık atom sırlarını paylaşamadıklarını söyleyerek yanıp yakılamıyacaklardı. Sonra, NATO çerçevesi içinde kurulacak bir atom kuvveti Batı Avrupa devletlerini atom silahı sahibi olmak için Amerikan Senatosunun kararına bel bağlamaktan da kurtarırdı. Nihayet, NATO atom kuvvetine sahip olursa belki General De Gaulle de Fransanın mutlaka bir atom devleti olması konusundaki inadından vazgeçerdi. Gerçekten, konferansın gündemindeki önemli meselelerden biri de De Gaulle'ün bu konudaki inadıydı ve ilk gün yaptığı açış konuşmasında Fransız Başbakanı Debre, Fransanın bu inattan kolay kolay vazgeçmiyeceğini anlatmağa Çalışıyordu.

Lauris Norstad
Meseleye ilk dokunan adam,

Batılı Devletler

Savunmanın bedeli

Bu haftanın ilk günlerinde, Avrupa devletlerinden birinin başkentinde aynı masa etrafında buluşan iki adam, birbirlerine kimin daha fakir olduğunu anlatmağa çalışıyorlardı. Bunlardan uzun boylu, zayıf olanının söylediğine bakılırsa temsil ettiği devletin kasaları fena halde boşalmıştı. Karşısındaki yetmişlik delikanlı ise, ısrarla, kendi devletinin daha fakir olduğunu ileri sürüyordu.

Eğer bu konuşma iktisaden geri kalmış iki devletin temsilcileri arasında geçseydi kimsenin bir diyeceği olamazdı. Fakat konuşmanın yapıldığı başkent Batı Almanyanın merkezi Bonn'du ve fakirlikten dem vuranların biri dünyanın en zengin ülkesinin, A.B.D. nin Maliye Bakanı Robert B. Anderson, diğeri de Avrupa--- en ileri ülkesinin, Batı Almanyanın Başbakanı Conrad Adenauer'di.

Çok zengin iki devletin temsilcileri olduğu halde fakirlikten dem vuran iki devlet adamı, uzun zamandır AB.D. nin sızlandığı bir meseleyi çözmek için karşı karşıya gelmişlerdi. Bu mesele, A.B.D. nin sırtındaki mali yüklerin bir kısmının Batı Almanyaya devredilmesiydi. Amerikanın uzun yıllar boyunca dünyanın dört bir tarafında bulundurduğu askeri personelin masrafları, NATO savunması için harcadığı paralar, iktisaden geri kalmış ülkelere yaptığı askeri ve iktisadi yardım son zamanlarda Amerikan tediye muvazenesinde dörtte biri aşan bir açık yaratmış ve bu, doların kıymetini kaybetmesine yol açmıştı, Başkan Eisenhower, bu tediye açığını kapamak için geçen hafta yabancı ülkelerdeki Amerikan personelinin ailelerini geri çekmek kararını vermişti ama, bunun yeter bir tedbir olmadığı anlaşılıyordu. Şimdi, A.B.D. nin sırtındaki yükü taşımasına yardım edecek biri aranıyordu. Bu, Amerikan Hükümetine göre, tediye muvazenesini her yıl büyük bir fazlalıkla kapayan Batı Almanya olabilirdi.

Aslında, Batı Almanyanın bu fikre aykırı olduğu söylenemezdi. Dr. Adenauer ötedenberi Avrupa devletlerinin Amerikanın yükünü paylaşması tezini savunmuştu. Fakat böyle olduğu halde bu hafta içinde yapılan Alman-Amerikan görüşmeleri bir anlaşmaya varılamadan sonuçlanıyordu. Söylendiğine göre bunun iki sebebi vardı. Bir kere Batı Almanya, Amerikan Hükümetinin istediği parayı çok fazla bulmuştu. Gerçekten Amerikan temsilcileri Adenauer'den askeri masraflar için 650 milyon dolar yardım istiyorlardı. Alman çevrelerine göre bu, havsalanın alamıyacağı bir miktardı. Diğer yandan iktisaden geri kalmış ülkelere yapılacak Alman yardımı konusunda da anlaşmazlık çıkmıştı. Almanya bunun uzun vadeli yatırımlar şeklinde olmasını isterken, Amerikalılar, kısa vadeli ödünç para şeklinde olması üzerinde ısrar ediyorlar ve bu paranın Alman Hükümetinin tasarladığı gibi doğrudan doğruya Alman iş adamları tarafından değil, fakat federal hükümet bütçesinden ödenmesini istiyorlardı. Almanyanın NATO savunmasındaki payının arttırılmasına gelince, bu meselede büyük bir güçlük çıkmamış, Almanya zaten taraftar olduğu bu arttırmayı kolayca kabullenmişti.

Alman ve Amerikan temsilcilerinin savunma masrafları ile iktisaden geri kalmış ülkelere yardım konularında anlaşmaya varamamalarının ikinci sebebi de, Adenauer'in, iş başından çekilmek üzere olan Eisenhower idaresi ile uzun süreli bir anlaşma yapmak istememesi olmuştu. Adenauer böyle bir anlaşmayı Kennedy ile yapmayı tercih ediyordu.

Romada buluşanlar

Bu haftanın içinde Bonn'da Alman ve Amerikan idarecileri birbirlerini kendi fakirliklerine inandırmağa çalışırlarken, Romada da MacMillan, yirmi yıldır ilk defa İtalyan başkentine gelen bir İngiliz Başbakanı olarak, Fanfani ile karşılıklı görüşmeler yapıyordu.

Görüşmeler sonunda yayınlanan resmi tebliğden de anlaşıldığı gibi, bu buluşma iki devletin idarecileri arasında karşılıklı bir görüş teatisinden fazla birşey sayılmamalıydı. İngilte-

re ile İtalya arasındaki münasebetler İkinci Dünya Savaşından bu yana fazla samimi olmamış, normal ticari ve diplomatik bağlılık çerçevesini aşmamıştı. Fakat İngiltere, Avrupanın bugünkü durumunda İtalyaya büyük bir önem vermeğe başlıyordu. General De Gaulle'ün, Avrupanın birleşmesi konusundaki görüşleri İngiltere kadar İtalyayı da endişelendirmişti, Bu endişeler elbette ki Roma görüşmeleri sırasında ortaya dökülüyordu. Sonra italya ile İngiltere arasında gittikçe sıkılaşan ticari bağlar iki devlet temsilcilerinin "altılar-yediler" meselesini de gözden geçirmelerini gerektirmişti, İngiliz idarecilerine göre, Müşterek Pazarın kurulup işlemesi bu bağların gevşemesine yol açmamalıydı.

İtalyan ve İngiliz devlet adamları, diğer yandan, Avrupanın durumuyla beraber Afrikadaki müşterek bir mesele üzerine de eğilmişlerdi. Bu, Somali'nin durumuydu. Bilindiği gibi İtalyan ve İngiliz Somalileri birleşerek geçen 1 Temmuzda bağımsızlık kazanmışlardı. Şimdi bu ülkeye yapılacak iktisadi yardımı beraberce kararlaştırmak gerekiyordu. Gelen haberlerden bu konuda kolayca fikir birliğine varıldığı anlaşılıyordu.

Nihayet, iki devletin idarecileri milletlerarası durumu da incelemişlerdi, önümüzdeki günlerin yeni olaylara gebe olduğu şüphesizdi. Dr. Adenauer 4 Aralıkta Fransaya gidecek, Pariste yapılacak olan altı devlet hükümet başkanları toplantısına katıldıktan sonra 12 Aralıkta İngiltere ye geçecekti. Ocak ayında ise, A.B.D. nin yeni Başkanı işe başlıyor, bunu bir zirve konferansının takip etmesi bekleniyordu.

Kongo

Kavga devam ediyor

Bu haftanın içinde New York'tan gelen haberlerden Birleşmiş Milletler Genel Kurulunun, Kongoyu bu teşkilatta Kasavubu'nun temsil etmesine karar verdiğini öğrenenler, ilk bakışta, Afrikanın göbeğinde uzun zamandır sürüp giden kuvvet denemesinin nihayet sona erdiğini sandılar, öyle ya, bu, Lumumba ile Kasavubu-Mobutu ikilisi arasındaki denemede Birleşmiş Milletlerin de Kongoda bugün idareyi elinde tutan ikiliden yana çıkması demek değil miydi? Böyle olunca, Lumumba içte artık bir kenara çekilip oturmaktan başka çare kalmıyordu.

İlk bakışta çok yerinde görünen bu düşünce tarzı meselelerin biraz derinine inilince bütün değerini kaybediveriyordu. Gerçekten, uzun çekişmeler sonunda ve ancak, bazı Asya, Afrika devletlerinin Lumumba'nın sa fından Kasavubu'nun tarafına kaymasıyla alınan bu kararın, Kongo Devlet Başkanı için lehte bir puvan olduğuna şüphe yoktu ama karar, Başkanın Kongo içindeki durumunu kuvvetlendirmekten hala çok uzaktı. AKİS'in şimdiye kadar da defalarca belirttiği gibi, Kongonun bütün talihsizliği şuradan geliyordu: Hiçbir Kongolu lider, yabancı bir kuvvetin yardımı olmadan Kongoda tek başına duruma hakim olamıyordu. Kasavubu'nun güvenebileceği başlıca iki yabancı kuvvet vardı. Bunların birincisi Birleşmiş Milletlerdi. Ancak, bu teşkilat Kasavubuyu nereye kadar tutacaktı? Verdiği son karara rağmen, bu sorunun cevabı hala kesin olarak bilinemiyordu. Evet, bazı Asya-Afrika devletleri, Kasavubu'nun Kongonun meşru Devlet Başkanı olduğunu göz önünde tutarak oylarını onun lehinde kullanmışlardı ama, Kasavubu yarın Lumumba ile yeniden açık bir kuvvet denemesine girecek olursa ayna şekilde davranacaklarını kim temin edebilirdi?

Diğer yandan son günlerde Birleşmiş Milletler Sekreterliğinin davranışında da büyük değişmeler olmuştu. Başlangıçta tarafsız kalmakla Kasavubu'nun emellerine büyük ölçüde hizmet eden Bay "H", Asya-Afrika devletleri ile komünist blokun bu yüzden şiddetli tenkitlerine uğradıktan sonra, ister istemez daha dikkatli davranmak gereğini duyuyordu. Bu bakımdan Kasavubu artık

Conrad Adenauer

Bay "H" un yardımına da bel bağlıyamazdı.

Birleşmiş Milletlerin desteği bu şekilde tehlikeye düştüğüne göre, Kasavubu için ortada ikinci destek, Batılı devletlerin yardımı kalıyordu. Fakat dikkatli bir göz bunun da o kadar güvenilecek bir destek olmadığını kolayca farkedebilirdi. Evet, Batılı devletlerin Kongoda Kasavubuyu Lumumba'ya tercih ettiklerine şüphe yoktu ama, onlar bu amaca doğrudan doğruya müdahale şeklinde değil, Birleşmiş Milletler kanalıyla ulaşmak istiyorlardı. Zira Kongonun iç işlerine doğrudan doğruya karışmak, Batılı devletler için bütün Asya-Afrika dünyasını kaybetmek demek olurdu. Ancak, Batılı devletlerin Birleşmiş Milletlere bu konuda istedikleri gibi söz geçiremedikleri aşikar olduğuna ve doğrudan doğruya müdahaleden kaçındıkları da bilindiğine göre, Kasavubu bu desteğe de fazla güvenemezdi.

Kasavubu'nun bu durumuna karşılık, iş başından uzaklaştırılmış da olsa Lumumba'nın daha sağlam bazı desteklere dayandığına şüphe yoktu. Bir kere bunların başında, Mobutu tarafından dağıtılan Kongo Parlamentosu geliyordu. Şimdi ortada olmamakla beraber bu Parlamento Kongo politikasında hala önemli bir yer tutuyor, yalnız sözü ile bile Lumumba'nın en kuvvetli desteğini teşkil ediyordu. Lumumba'nın ikinci desteği, Asya-Afrika devletleriydi. Bunlar Kongo meselesinde zaman zaman fikir ayrılıklarına düşseler bile Lumumba'nın meşruiyeti konusunda hemen birleşiveriyorlardı. Kasavubu eğer Kongo içindeki durumunu kuvvetlendirmek istiyorsa herşeyden önce bu devletlerin desteğini kazanmak zorundaydı.

Halbuki bu hafta içinde gelen haberler Mobutu-Kasavubu ikilisinin bundan çok uzakta olduğunu açıkça gösteriyordu. Genel Kurulun kararı Gana ile Gine'yi çok kızdırmış ve bu kızgınlık Mobutu'nun şiddetli tutuma ile -Mobutu Ganalı diplomatları Kongodan uzaklaştırmak için kuvvet kullanmaktan kaçınmamıştı- birleşince, 15 üyeli "Asya-Afrika Uzlaştırma Komisyonu"nun Kongoya gitmesi tehlikeye düşmüştü. Uzlaştırma Komisyonu Kongoya gidemeyince Kongolu liderlerin aynı masa etrafında oturup anlaşmaları güçleşecek, Kongonun karışık durumuna bir hal çaresi bulmak fırsatı bu yüzden elden kaçırılmış olacaktı.

Halbuki, Kongo durumunu düzeltmek için tek çarenin böyle bir anlaşmaya varmak olduğu artık herkes tarafından anlaşılan bir gerçekti.

KİTAPLAR

Buluşma

(A. E. Kırakın bir perdelik oyunu, Ankara, 25 sayfa 200 kuruş).

Kırak adı gerek basın aleminde, gerekse tiyatro yazarları arasında hiç duyulmamış bir ad. Buluşma adlı bir perdelik oyun da Kırakın ilk oyun denemesi. Buluşma, sahneye konsa nasıl bir oyun olur? Bunu peşinen kestirmeğe imkan yok. Ama 25 sayfalık broşür ebadındaki eseri okuduktan sonra eserin yazan Kırak hakkında bir fikir sahibi olmak mümkün oluyor. Bay A. fi. Kırak -açık adı nedir belli değil- genç bir tiyatro heveslisi. Buluşma da, yaptığı İlk kalem denemesi. Acaba ben de bir oyun yazan olabilir miyim diye ortaya çıkan Kırak altı yedi kişinin arasında geçen bir oyun yazmak istemiş. Yazacağı oyunun ana temasını, broşürünün başına koyduğu İki satırlık bir cümlecikte açıklamış. "Eğer insanlar hayal sukutuna uğruyorlarsa, bu, başkalarına bağlandıktan içindir" cümlesi Buluşma adlı oyun denemesinin şifre anahtarı.

Buluşmanın hikayesi de şu: Canciğer iki arkadaş, A ile B. Bunlardan B aşka inanmayan, biraz hafifmeşrep, herşeyi alaya alan bir delikanlıdır. A ise aksine toy, daha aşkın ne olduğunu tatmamış bir delikanlı. Fakültede okumaktadırlar. A bir kıza aşıktır ve ondan bir randevu koparmaya da muvaffak olmuştur. Randevu mahalli bir muhallebici dükkanıdır. A ve B kızı orada beklemekte ve kendi aralarında konuşmaktadırlar. Hoşsohbet bir adam olan Muhallebici de zaman zaman bunların konuşmalarına katılmaktadır. A toycasına bir heyecan içinde, B alaycı. Muhallebici ise babayani bir meraklıdır. Bunlara bir de bekçi, fon olarak Üniversiteli bir kız, bir oğlan katılırlar. A randevu saatinin gelmesini bekler, B alay eder. Neticede saat gelir, kız gelmez.

Buluşma adlı oyun denemesinin bütün hikayesi bu. A. E. Kırak bu oyun denemesini niçin yazmış? O çok yüksek felsefe döküntüsü "Eğer insanlar hayal sukutuna uğruyorlarsa, bu, başkalarına bağlandıkları içindir" vecizesi için ise, emek boşuna gitmiştir.

Gök Onları Yanıltmaz

(Ülkü Tamerin şiirleri, İç baskı Zema - Gaziantep, kapak baskısı İstanbul Matbaası - İstanbul 1960, 13 şiir 250 kuruş).

Ülkü Tamer genç neslin, adı etrafında en çok umut uyandıran şairlerinden biri. "Gök Onları Yanıltmaz" adlı kitabı da şairin ikinci kitabı. Daha Önce -geçen yıl- "Soğuk Otların Altında" adıyla bir şiir kitabı yayınlamış, dikkatleri üzerine çekmişti. Tamerin ikinci kitabi ise, birincisinden çok daha değişik ve iddialıdır. Tamer, herşeyden önce kitabının tertibinde bir orijinallik merakına saplanmıştır. "Gök Onları Yanıltmaz" bir kitap cildinden çok bir mektup zarfına benzemektedir. Kitap kabı olarak kartondan bir zarf hazırlanmış bunun içine de on sayfaya, kapital harflerle onüç şiir yazılmış ve konulmuştur.

Ülkü Tamer sadece zarf biçimi üzerinde oynamakla yetinmemiş, bizatihi şiir biçimi ile de oynamıştır. Bu, son zamanlarda, bilhassa İkinci Yeni denilen şiir akımındanberi moda olan nazımdan nesire kayış modasıdır. "Gök Onları Yanıltmaz"daki şiirlerin büyük kısmı şiir değil, nesirdir. Hem de zorlama, uydurma bir nesir. Walt Whitman'dan bu yana, kısa mısra yapısını kırıp bozan şairlerin belki de binbirincisi olan Ülkü Tamer, etrafını alan ikinci Yenicilerin alkışlarına rağmen bu yolda devam ettikçe harcanacağa benzemektedir. "Gök Onları Yanıltmaz"daki "Yazın Bittiği" şiirini yazabilen bir Ülkü Tamerin, bu tip şiirden kaçınması gerekir. Belki "Gecenin ürkekliğini vuran baltacılarımı asıp omuzlarınıza baltaları, gelini tüylü denizlerden başlarız... Yıldızların hışırtısı yardım edecek bize, çalgılarınızı çoğaltıp, gözlerinizi koyultup, gelin!" gibi laflar yağmak ve sonra da alkışlanmak, aman ne güzel yazmışsın monşer, hiç de şaşılmıyor, işte şiir budur iltifatlarına mazhar olmak tatildir ama, iş değildir. Manasız şiir yazmak, anlaşılmaz olmak ve bu anlaşılmazlığın gölgesine çekilmek "ben büyük şair oldum" demekle insan büyük şair değil, manzumeci bile olamaz. "Yazın bittiği her" yerde söylenir. Böyle kırmızı kalkan görülmemiştir - Ölüleri örten yapraklardan başka - Çünkü sahiden yaz bitmiştir, Göle bakmaktan usanır İnsan - Koru tutmaktan, yol gözlemekten: - Çadırlar toplanır, yaralar sarılır; - Durgun bir yolculuk, uzun bir şapka - Artık yaprakları beklemektedir."

Böylesine zor ifade edilecek bir hissi ifade edebilen ülkü Tamer, bir takım biçim cambazlıkları arkasında kendisini harcamamak, şiire, gerçek şiire gitmelidir, "Gök Onları Yanıltmaz", acayip biçimi, manasız şiirleri yanında sadece ve sadece "yazın bittiği" şiiri için alınıp okunmağa değer bir kitapçıktır.

T İ Y A T R O

İstanbul

Tiyatro bolluğu

Yakın zamanlara kadar Şehir Tiyatrosuyla Küçük Sahneden, bir de Karaca Tiyatrosundan başka gidilecek tiyatrosu olmadığından şikayet ettiğimiz İstanbul, şimdi bir tiyatro bolluğu içindedir. Yalnız Şehir Tiyatrosu, şimdilik, üç tiyatroda altı koldan faaliyet halindedir. Dram, Komedi ve Kadıköy bölümleri, saat 18 matinesinden başka, gece saat 21 suvaresinde de başka eserler oynıyarak, tahsisata tiyatrolarda pek görülmemiş bir hummalı çalışmayla, bu çeşitliliğin öncülüğünü yapıyor. İstanbul ve Üsküdar bölümlerinin inşa halindeki yeni tiyatroları da bitince, yılbaşından sonra, tahsisatlı tiyatroların sayısı beşi, sahnelerine çıkarılan yeni eserlerin sayısı da onu bulacaktır.

Buna mukabil Küçük Sahne, da--ma iki eseri birden sahneye koymak ve haftanın muayyen günlerinde bunları münavebe ile oynamak usulüne, bu mevsim, ara vermiştir? Haldun Dormen ve arkadaşlarının bu sahnede mevsimi açan ilk temsilleri, Refik Erduranın "İkinci Baskı "sı, afişteki yerini hala muhafaza ediyor. Karaca Tiyatrosuna gelince: geç girdiği mevsimde ezeli, galiba da ebedi, "Cibali Karakolu" ile kervana katılmaktadır.

Kenter kardeşlerin Şişlideki Site Tiyatrosu, ikinci eser olarak Harold Pinter'in "Kapıcı"sını temsile başlamıştır. Bu tiyatronun ilk çıkardığı "Evdeki Yabancı" şimdi saat 18 temsillerinde, "Kapıcı" da akşam temsillerinde oynanıyor. Ama İstanbulun özel sanat tiyatrosu, artık, Küçük Sahne ile Site Tiyatrosundan ibaret değil. Bunlara Pangaltıdaki eski Tan Sinemasında Lale Oraloğlu ve arkadaşlarının "6 Tiyatrosu"nu, Aksarayın Küçük Operasında Agah Hün ve arkadaşlarının kurdukları teşekkülü, aynı yerde faaliyete geçen Altan Karındaş Tiyatrosunu, Münir Özkul ve arkadaşlarının Topkapı yolu üzerinde faaliyete geçirdikleri Bulvar Tiyatrosunu ilave etmek, sonra Beyoğlundaki Ses, Alhamradaki İstanbul tiyatrolarıyla Pangaltıdaki -Tevhit Bilge ve arkadaşlarının- "Sahne 4" topluluğunu da unutmamak lazım.

Buna göre İstanbulda şimdi gündüz veya gece olmak üzere, her gün perdesini açan üç tahsisatlı Belediye, altı Özel sanat, dört tane de gene özel popüler komedi ve vodvil tiyatrosu var. Yekunu 13'ü bulan bu tiyatroların hepsi de profesyonel topluluklardır ve bütün mevsim boyunca faaliyet gösteriyorlar.

"Bir takını insanlar"
Şairane bir eser

Neler oynuyorlar?

Şehir Tiyatrosu sahnelerinden bazıları mevsimin ikinci tur eserlerini vermeğe başlamışlardır. Bunlardan biri Kadıköy bölümünde sahneye konulan Claude Andre Puget'nin "Mutlu Günler" isimli komedisidir. Vedat Günyolun tercüme ettiği piyesi Tunç Yalman sahneye koymuş, dekorlarını Duygu Sağıroğlu çizmiştir. Bu ayın 28'inde, aynı sahnede, Hüseyin Batuhanın yazdığı "Büyük Çınar" isimli orman davasını işleyen bir telif eserin temsiline başlanacaktır. "Büyük Çınar"ı, Perof ustanın dekorları içinde, Hadi Hün sahneye koymaktadır.

Tepebaşındaki Dram bölümünde ise, bu hafta mevsimin ilk telif eseri olarak Oktay Rıfatın "Bir takım insanlar" adlı "iki perdelik oyun"u başlamıştır. Bu eseri de, Doğan Akselin dekorları içinde, Hamit Akınlı sahneye koymuştur. Şehir Tiyatrosu bunlardan başka dört yeni eser üzerinde son çalışmaları yapmakla meşguldür. Bu dört yeni eserden biri gene bir teliftir ve Çetin Altanın son piyesidir. "Bey Baba" adını taşıyan ve son hadiselerin ışığı altında yazılmış olan "Bey Baba"yı Mahmut Moralı sahneye koymakta, başrolünü de kendisi oynamaktadır. "Bey Baba "nın ilk temsili bu ayın Sonunda Yeni Tiyatroda -Komedi bölümünde- bağlıyacaktır. Diğer üç eser tercüme piyeslerdir: Sabahattin Eyüboğlunun Th. Wolf- K. Frings'den çevirdiği "Bu Melek Satılık Değil", Seniha Bedri Göknilin Johannes Maria Simmel'den çevirdiği "Mektep Arkadaşı" ve Nüvit Özdoğrunun B. Hecht ve Ch. Mac Arthur'dan çevirdiği "Baş Sayfa".

Bu son eserlerden ilkinin ne zaman, hangi sahnede oynanacağı henüz kesin olarak belli değilse de, "Baş Sayfa"nın 14 Aralıkta Yeni Tiyatroda, "Mektep Arkadaşı"nın da 13 Aralıkta Dram Bölümünde -her ikişinin de saat 18 temsillerinde- oynanmıya başlanmaları bekleniyor.

Özel sanat tiyatrolarından Lale Oraloğlu ve arkadaşlarının Pangaltıdakl "6 Tiyatrosu" Evlilik Dolabı -"The Marriage-Go-Round"-isimli bir Amerikan piyesi oynuyor. Aksaray da Küçük Operada temsiller veren Agâh Hün ve arkadaşları topluluğu, ilk eser olarak Cevat Fehmi Başkutun "Sana Rey Veriyorum"unu sahneye koymuştu. Son günlerde ikinci ve üçüncü eserleri de çıkarmış bulunuyor. Münavebe ile oynanan bu eserler "Mebus Olacağım" ve "Döner Yataklardır. Aynı binada faaliyette bulunan Karındaş Tiyatrosu ise, geçen mevsim Küçük Sahnede Haldun Dormen ve arkadaşlarının uzun zaman başarı ile oynadıkları bir eseri, Andre Roussln'in "Küçük Kulübe"-sini Aksaraylılara tanıtıyor. Münir Özkulun Topkapı yolu üzerindeki Bulvar Tiyatrosunda da perdeyi açmış olan "Sevgili Gölge" afişteki yerini hala muhafaza ediyor.

Daha popüler karakter taşıyan ve Tuluata da azçok yer veren topluluklarda çeşitli eserler, daha çok tamamiyle kendi hayatımıza uydurulmuş vodviller, yerli "esprit" ile, mahalli tiplerle yabancılık kokusu duyurmayan adaptasyonlar oynanmaktadır. Bu grubun başında gelen Karaca Tiyatrosu "Cibali Karakolu"nu tekrarlayıp dururken, Ses Tiyatrosu "Yatak Dolmuşu", Alhamradaki İstanbul Tiyatrosu "Süleyman Odur" isimli eserlerin 50., 75. temsillerini ilan ediyorlar. Tevhit Bilge ve arkadaşlarının"Sahne 4"ü İse Vasfi Rıza Zobu ile Reşit Baranın adapte ettikleri "Yabancı Anahtar"ı oynuyor.

Dramda "Bir Takım İnsanlar"

Oktay Rıfatın eseri, Şehir Tiyatrosu sahnelerinde bu mevsimin ilk telif piyesi. Telif piyeslerin temsiline bir şairin eseriyle başlanmış olması herhalde sebepsiz değildir. Kaldı ki Oktay Rıfat, yıllardanberi yeni bir eser vermemiş olmasına rağmen, vaktiyle Ankarada oynanmış olan "Kadınlar Arasında" ve -Melih Cevdet Andayla beraber yazdığı- "Kıskançlar" dan sonra İstanbulda Açıkhava tiyatrosunda, modern bir orta oyunu denemesi olarak temeli edilen,

"Oyun İçinde Oyun" komedisiyle dikkati üzerine çekmiş, şiirde olduğu gibi, tiyatroda da birbiri ardısına güzel eserler vermesi beklenmiş bir imzanın sahibidir.

Uzunca bir susuştan sonra Oktay Rıfat, İstanbulun Boğaz üzerindeki iskelelerinden birinde, vapur beklemeğe gelen çeşitli t i p l e r arasından alınmış "Bir Takım İnsanlar"la bize, muayyen bir vakası olmayın, bir atmosfer ve psikolojik tahlil piyesi sunuyor. Başka başka filmlerden alınmış, aynı "hava"da, a y n ı "üslûp" ta "fragment"lara benzeyen bu çeşitli tablolarda tanıttığı insanlar türlü dertleri, türlü arzulan, hayalleri ve gevşekleri olan insanlardır. Kimi gençliğini yitirmiş, ama eski günlerinin heyecanlarını küçük saadetlerini, hatta sokak satıcılarının seslerini bile hala unutamamış, şimdi ölüm korkusuyla begenemediği, yabancısı kaldığı hayata gene de sımkısı bağlı bir eski zaman hanımıdır; kimi her şeyi maddeyle ölçen, karısının ihanetini bile karlı bir şantaj vesilesi yapabilen bir iş adamı; kimi odacılık ettiği dairede çalışan, kızı yerindeki Küçük Hanıma tutkun bir zavallı; kimi kumrular gibi sevişmekten başka bir şey düşünmeyen zamane çocukları...

Sahnedeki oyun

Oktay Rıfatın "Bir Takım İnsanlar"ı bütün bu dağınıklığına, kopuk kopuk görünüşüne, bir tarzdan öbür tarza atlamasına rağmen, elbette "bir takım, şeyler", söylemek istiyor. Hiç değilse bir vapur iskelesinde, muayyen saatlerde yanyana gelen insanların sayısı kadar meseleler, kederler, sevinçler, umutlar, umutsuzluklar, özleyişler ve hayaller, aynı zamanda da "kaderler" olduğunu...

Böyle şiir yüklü, şairce yazılmış eserleri sahneye koymak elbette ayrı bir itina, ayrı bir ihtimam ister. Kaldı ki Oktay Rıfat, son yıllarda Batı sahnelerinde pek revaçta olan bir modern sahne anlayışına, Brecht tekniğinden geniş ölçüde faydalanan bir anlayışa, tatbik imkanı veren sahneler düşünmüş: Seyircinin gözü önünde geçmişe dönüşler; iskelenin hemen önünde kâh bir eski yalının kafesli odasını bu odanın içinde çoktan ruhlar alemine göçmüş eski zaman hanımlarını; kah bir terzi atölyesini; kah Odacının rüyasını süsleyen o fantastik alemi; kah bir hapishanenin demir parmaklıklarını canlandıran tablolar... Bütün bunlar fantezisi ve zevki olan bir rejisöre, bir dekoratöre güzel ilhamlar verebilir, eserin yapısındaki dağınıklıkları, kopuklukları, çok kullanılmış tiyatro formüllerine aykırı, hatta "tiyatro dışı" denebilecek, bile bile yapılmış aşırılıkları, hiçe saymaları, unutturabilirdi. Ne yazık ki ne Hamit Akınlının rejisi, ne de Doğan Akselin dekorları yazarın, düşüncesini değerlendirecek, ona ayrı bir özellik ve güzellik vermek şöyle dursun, sadece belirtecek nitelikte... Onun fantezisine, hayal zenginliğine ayak uyduramıyacak kadar silik, donuk ve ağır.

Oyuna gelince: Yardımcı -çımacıda Şakir Arseven, Büyükhanımda Şaziye Moral, Birinci Adam -iş adamı Niyazi bey- da Zihni Rona, Küçükhanımda Neşe Tandoğan, Odacıda Kemal Ergüvenç gerçekliği olan çehreler canlandırıyorlar. Hele Şaziye Moral, o kısacık rolünü büyük bir kompozisyon seviyesine çıkarıyor. "Çat Kapı" daki Büyükanne rolünden sonra, ona tabantabana zıt böyle bir rolün derisine girebilmesi, aktrislikten komedyenliğe yükselişin -tiyatro kurtlarına heyecan veren- güzel bir örneğidir. Şakir Arseven, hayli güç olan. "Pişekâr"ı çok tatlı, sşvimli bir oyunla sıkıcı olmaktan kurtarıyor. Kemal Ergüvenç lüzumsuz hareketlerden, jestlerden sıyrılmış arı ve duru bir oyunla, Odacıyı kavuran o kara sevdayı, onun sonsuz ıstırabını sadece hançeresi, aktörün en büyük hazinesi olan o mükemmel "ses"i ile yaşatmağa muvaffak oluyor. "Bir Takım İnsanlar" sâdece bu sanatkarları, onların kusursuz yaratışlarını görmek ve Oktay Rıfatın kristal kadar temiz dilini dinlemek için seyredilmeğe değer.

MUSİKÎ

Konserler

Olevsky resitali

Oystrah ve Heifetz'den sonra sırada Julian Olevsky'nin geldiğini söyliyen tenkidciler vardır. Böyle düşünenlerin ne demek istedikleri geçen hafta cuma akşamı Saray Sinemasındaki resitalde iyice anlaşıldı. Keman deyince akla gelen yıldız adlarının arasında son yıllarda kendine bir yer sağlıyacak şöhreti yavaş yavaş kazanmağa başlıyan Amerikalı kemancı Julian Olevsky'nin bu yere çoktan hak kazanmış olduğu görüldü.

Beethoven'in, konseri açan Op. 12 Re majör sonatının ilk ölçülerinde Olevsky'nin usta bir teknikçi ve olgun bir yorumcu olduğu görülüyordu. Eğilimi, gösterişe doğru değil, musikinin daha derin değerlerine doğruydu. Hafif yayı, yumuşak bir keman tınısı sağlıyor, cümle biçişi dramatik ifadeden çok lirik anlayışa uyuyordu. Saray Sineması resitallerinin seviyesiz programları içinde olağanüstü seçkinliğiyle sivrilen ve bu konserlerin dinleyicilerine ciddi bir resitale eser seçiminin ve sıralanmasının nasıl yapılması gerektiğini de bildiren programında Olevsky, Beethoven'den sonra, yirminci yüzyılın keman edebiyatına kazandırdığı belki en önemli eser olan Bartok solo sonata geçti. Bartok, 1945 yılında Yehudi Menuhin için yazdığı -ve tamamlıyabildiği son eser olan- bu sonatta Bach'ın solo sonatlarını anmış, özellikle ilk iki bölümde Bach'ın kullandığı biçimlere başvurmuş, "chaconne" biçimini ve "fuga" yazısını denemişti. Türkiyede ilk defa olarak çalınan bu sonatın Olevsky çapında bir kemancı tarafından sunulması, İstanbullu dinleyiciler için bir mutluluk sayılmalıydı.

Programın ikinci yansında Olevsky, Bach'm keman ve klavye için Mi Minör Sonatmda, bu besteciyi üslubunda çalmanın duygusuzlukla sonuçlanmıyacağını, fakat ulaştırılacak duygunun da romantismle bir alakası olamıyacağım isbat etti. Bach'ı, programdaki en önemli eser takip edecek, İstanbulda ilk defa -ve Türkiyede ikinci defa- çağdaş Viyana okulunun üç büyük temsilcisinden biri olan Anton Webern'in musikisi çalınacaktı. Fakat ne hikmettir ki konserin ikinci yarısı başlamadan önce programda değişiklik yapıldığı, Webern'in yerine Bloch'un Nigun'un çalınacağı bildirilmişti, Bloch'a sıra geldiğinde değişiklik protestolarla karşılandı. Salondaki ileri musiki taraftarları "Webern!.. Webern!.." diye bağırmağa başladılar. Bunun üzerine Bloch atıldı, Webern yeniden programa girdi ve Julian Olevsky, bütün konser boyunca piyanolu eserlerde başarılı icralar çıkaran Wolfgang Rose ile birlikte Anton Webern'in bundan elli yıl kadar önce bestelediği, fakat geçen hafta yazılmış gibi ileri, diri Ve "yeni" bir eser olan "Keman ve Piyano için Dört Parça"nın örnek gösterilecek icralarından birini çıkardı. Konser Schubert'in sonati ile kapandı. Böylece İstanbullu konser devamlıları, Oystrah, Ricci ve Bezrodni'den beri, en doyurucu keman konserini dinlemiş oldular.

Lübnanlı kemancı

İstanbul geçen hafta iyi bir kemancı daha dinledi. Gerçi, Şehir Orkestrasının pazar sabahı konserine misafir solist olarak katılan Varujan Kocyan'ı keman çalma sanatının büyük ustalarıyla, bu ara bir Olevsky ile kıyaslamak şimdilik yersiz düşerdi. Fakat Lübnanlı Kocyan'ın, bütün dünyada, iyi kemancılar arasında adının geçmemesi için görünürde bir sebep yoktu.

Doğru entonasyon, serin ve pürüzsüz bir tını, çevik bir yay ve parmaklar, açık seçik bir cümleleme, Varujan Kocyan'ın başlıca vasıflarıydı. Belirli kusuru ise, aceleciliği, musikinin tadına varmadan çalışıydı. Kocyan'ın bu eksikliğinin sahne tecrübesizliğinden ileri geldiği ve kolayca giderilebileceği tahmin edilirdi. Çünkü Lübnanlı kemancı, teknik yetkisi yanında, çaldığı musikinin yapısına ve anlamına doğru da yönelmiş olduğunu, bu bakımdan gösterişle ilgili değerlere aldırmadığını sezdiriyordu. Herhalde Kocyan, Beethoven'in keman konsertosunun, konser sahnelerimizde dinlediğimiz en doyurucu icralarından birini sunmuş oldu.

Cemal Reşit Rey idaresindeki orkestra, programın geri kalan bölümlerinde, düzensiz ve dağınık bir çalışla, Mendelssohn'un "Sakin Deniz ve"Mutlu Yolculuk" uvertürünü, Beethoven'in Sekizinci Senfonisini ve Sibelius'un "Finlandia"sını dinletti.

Caz

Glenn Millerin gölgesinde

Glenn Miller'in İkinci Dünya Savaşı sırasında kurmuş olduğu Amerikan Hava Kuvvetleri Orkestrası bugün "The Ambassadors - Elçiler" adı altında ve ünlü dans orkestrası şefinin ismine sığınmış birçok topluluktan biri olarak çalışmaya devam ediyor. Topluluğun geçen hafta İstanbulda Şan Sinemasında verdiği konserin başarısı öylesine düşüktü ki, orkestranın adının "Elçiler" yerine "Konsolosluk Kavasları" olması daha uygun düşerdi.

Türk caz dinleyicileri "canlı" olarak iyi caz musikisinden yoksundurlar, Ne var ki, ikinci sınıf bir senfoni orkestrası disipliniyle hazır düzenlemeleri cansızca, duygusuzca çalan, orta malı olmuş birtakım basmakalıp cümleleri ardarda dizmekten başka bir iş yapmıyan çalgıcıları solist diye dinleten, alkışlar gitgide azaldığında en bayağı varyete numaralarına başvuran bir vodvil orkestrasını da, çaldıkları şeyler caza benziyor diye, bağırlarına basmak niyetinde de değildirler.

Söyliyecek sözü olan bir bestecisi olmadığı için, kendilerine has bir üslup, bir "toplu şahsiyet"e erişememiş oldukları için, başka caz bestecilerini, başka orkestraların üsluplarını doğrudan doğruya onların musikisini çalmak yoluyla tekrarlamayı kendilerini daha büyük tehlikelerden kurtaracak bir yol sayan "Elçiler", Count Basie'ye, Stan Kenton'a, Billy May'e ve çoğunlukla Glenn Miller'e saygılarını sunmaktan başka kayda değer hiçbir şey yapmadılar. Halkın ilgisi gitgide sönmeğe başlayınca da hasır şapkalı üç adam sahne önüne çıkıp "eski günleri" anmak bahanesiyle soytarılık yaptılar, o da olmadı, davul solosunun bir can kurtaran olacağı sanıldı, fakat sökmedi. Bir ara, dört kişinin tek bir vibrafon üstünde çalması gibi bir, sözde cambazlık gösterisine girişildi ve bu tatsız caz konseri böylece sürüp gitti.

Salon doluydu ve konseri tertipleyen Türk - Amerikan Üniversiteliler Derneği Kadın Kolu, "Yardım" amacıyla bütçeye bir hayli para sağlamış oldu. Fakat, asıl yardım görmesi gereken caz zevkinin bu konserden ne kazandığı çok şüpheli kaldı.

D Ü N Y A

Seyahat ve Turizm Acentası

Türk Hava Yolları Uçak Biletleri

Bilûmum Haricî Uçak Biletleri

Şehirlerarası (Jet - Pulman - Hakiki Jet - Ulusoy - Uludağ ve Kale) Otobüs Biletleri

Hergün İstanbul - Adana - Samsun ve Türkiyenin Her Tarafına Dolmuş - ve Hususî Taksi

Turistik Gezi ve Piknik Organizasyonları

DÜNYA SEYAHAT -

Tuna Cad. Tuna Han 1/2 — Yenişehir
Tel: 12 45 58 — 12 79 54

2 Ay Ara ile
16993
TALİHLİ
5 MİLYON
LİRA TUTARINDA İKRAMİYE KAZANACAK
30 Aralıkta: *
9526 TALİHLİYE 3 MİLYON
7 Martta: **
7467 TALİHLİYE 2 MİLYON
* Fevkalâde senesonu keşidesine katılmak için
31 Ekim akşamına kadar İş Bankasına yatırmış olduğunuz tasarruflarınızı 30 Aralık tarihine kadar muhafaza ediniz.
** Yeni yılın ilk zengin çekilişine katılmak için
5 Ocak tarihine kadar tasarruflarınızı İş Bankasında toplamıya devam ediniz.
TÜRKİYE İŞ BANKASI
paranızın... istikbalinizin emniyeti